

137e jaargang - augustus 1968 - nr 8

de militaire spectator

**waarin opgenomen de officiële mededelingen van de
Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht**

maandblad, waarin opgenomen
de officiële mededelingen van
de Koninklijke Landmacht en
de Koninklijke Luchtmacht

Uitgave van

MOORMANS PERIODIEKE PERS N.V.

lid van de Nederlandse Organisatie
van Tijdschrift Uitgevers (NOTU)

Directie, Redactie, Administratie en Advertenties:
Zwarteweg 1 - Den Haag - tel. (070) 18 23 55 - giro 4 47 15

Hoofdredacteur:

H. A. Thoonsen
Brigade-Generaal van de Generale Staf

Adjunct-hoofdredacteur:

S. van der Pol
Kolonel van de Koninklijke Luchtmacht

Redactie:

H. Dieters
Luitenant-Kolonel van de Koninklijke Luchtmacht

L. P. van Oppen
Luitenant-Kolonel van de Generale Staf

J. C. M. Smits
Luitenant-Kolonel der Infanterie (gsb)

ir. T. A. van Zanten
Kolonel van de Technische Staf

Abonnementsprijs: f 24,00 per jaar
buitenland: f 30,00 per jaar
losse nummers: f 2,25

Advertenties: contractprijzen op aanvraag

NADRUK VERBODEN

INHOUD

Officiële mededelingen

354 Uit de Landmacht- en Luchtmachtorders
Mededelingen van de Inspecteur der
Opleidingen

Redactioneel gedeelte

355 Civiele verdediging in Nederland, door
C. E. baron van Asbeck, plv. chef van
de staf voor de civiele verdediging

363 Menselijke communicatie in modern
perspectief, door drs. P. H. A. Klep,
Vaandrig van de Koninklijke Lucht-
macht, wetenschappelijk medewerker
van de Luchtmacht Stafschool

370 Het Studiecentrum voor militair leider-
schap, door J. M. Secrève, Luitenant-
Kolonel van de Koninklijke Marechaus-
see

374 Kwaliteitsbehoud werkt kostenbespa-
rend, door J. J. van Ravensteijn, Tech-
nisch Hoofdambtenaar Koninkl. Lucht-
macht, Hoofd Bureau Kwaliteitsbehoud
van de Staf van het Commando Depots
Materieel

379 Het belang van de VN-troepenmacht in
het Midden-Oosten en de aan zo'n troe-
penmacht te stellen eisen, door M. G.
Janssen, Majoor van de Koninklijke
Luchtmacht

389 De strijdkrachten van de NAVO, door
W. Klein, Kapitein van Speciale Dien-
sten van het Wapen der Infanterie

392 Israëls gebruik van luchtstrijdkrachten
tijdens de Sinaï-campagne in 1956, door
H. A. Baaij, Majoor van de Koninklijke
Luchtmacht

400 Nieuwe uitgave

Officiële mededelingen

van de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht

Uit de Landmacht- en Luchtmachtorders

LaO 68013. Commissies voor georganiseerd overleg. Betreft het overleg in zaken van belang voor rechts-toestand militairen van de KL en KLu.

LaO 68014. Bestendiging tijdelijke afwijking van het RMAKI/Klu. Betreft een bepaling van de afdeling financiële personeelszaken.

LaO 68015. Wijziging regelingen inkomsten militairen Kl en KLu.

LaO 68016. Commissie overplaatsingen beroepspersoneel.

LaMed 012-68. Naamsverandering. Betreft de naamswijziging van het Nederlands Administratief Korps Mönchen-Gladbach.

LaMed 013-68. Wijziging beschikking beoordeling officieren landmacht. Betreft een wijziging in de kalendermaanden waarin majoors en subalterne officieren worden beoordeeld.

LaMed 014-68. Toepassing militair reisbesluit. Betreft een verruiming van de faciliteiten t.b.v. dienstplichtigen die belangstelling hebben getoond voor een vrijwillige verbintenis.

LaMed 015-68. Cursus LO/Sportofficier.

Mededelingen van de Inspecteur der Opleidingen

Opgave van nieuwe voorschriften en wijzigingen*

1e Opgave van wijzigingen op VS 2-1323, 2e druk. (Handleiding inspecties en controles). Hiermee wordt het voorschrift aangevuld met het ontbrekende deel B: Inspecties door de rechtstreeks onder de BLS ressorterende operationele commandanten.

1e Opgave van wijzigingen op VS 2-1351. (Handboek dienstplichtig kader). In deze wijziging is verwerkt het niet meer van kracht zijn van de Unicode en het Basisgetal. Tevens is de gewijzigde procedure van de post te velde m.b.t. het aanroep- en het wederwoord (wachtwoord) opgenomen.

* Technische handleidingen en zuiver administratieve aangelegenheden niet opgenomen.

VR 6-72. De bediening van het rekentoestel richten geschut M18 (FADAC). Deze voorlopige richtlijnen bevatten aanwijzingen voor de bediening van de Field Artillery Digital Automatic Computer, die in eerste instantie is ontworpen om schietgegevens snel te kunnen berekenen met een grote mate van nauwkeurigheid.

VS 9-512. Het antitankraketsysteem 66 mm LAW. VR 9-512 is hiermee vervallen. In het voorschrift is thans een hoofdstuk betreffende het subkalibersysteem LAW opgenomen.

2e Opgave van wijzigingen op VS 9-535/1. 2e druk. Mitrailleur Browning .50 inch, M2, HB Wapenleer. Deze wijziging geeft een duidelijker omschrijving van de werkzaamheden van de 2e-echelonsonderdeelsmonteur draagbare wapens v.w.b. de op de torenaffuit van een AMX-voertuig geplaatste mitrailleur.

VS 2-1393/2. Gegevens t.b.v. VN-waarnemers. Dit voorschrift verstrekt de nodige informatie aan officieren die in de toekomst als VN-waarnemer zullen worden uitgezonden.

VS 9-577. Terugstootloze vuurmond 84 mm Carl Gustaf, M2. Hiermee vervalt VR 9-577. Dit voorschrift bevat drie delen, nl.: dl 1 Wapenleer, dl 2 Schietvoorschrift, dl 3 De infrarood richtapparaatuur.

VS 9-801/1 en VS 9-801/2. Munitietechniek (voor munitietechnisch personeel). Dl 1 bevat de tekst, dl 2 de bijbehorende afbeeldingen. De voorschriften zijn een vervolg op de voorschriften VS 9-800/1 en VS 9-800/2 en bevatten gegevens die van belang zijn voor het personeel dat is belast met het onderhoud van munitie.

1e Opgave van wijzigingen op VS 10-200. (Bepakking PSU voor mannelijke militairen). Deze wijziging heeft betrekking op de draagwijze van injector en kompres.

Aanvullingsblad nr 3 op VS 27-2, VGVK 10. (Wetten en besluiten betreffende het militaire straf- en tuchtrecht). Doordat o.m. enkele artikelen van het Wetboek van Strafrecht zijn vervallen werden wijzigingen op het Wetboek van Militair Strafrecht, de Wet op de Krijgstucht, het Reglement betreffende de Krijgstucht en op de Diverse Wetten, Besluiten en Beschikkingen noodzakelijk.

VS 27-7. (Handleiding Militair Strafprocesrecht (gebaseerd op de bij Rijkswet van 4 juli 1963, Stbl. 294, herziene rechtspleging bij de land- en de luchtmacht)). Hiermee vervalt VS 3130/1 en VS 3130/2. Deze handleiding beoogt het geven van een schematisch overzicht van al hetgeen van belang is voor de uitoefening van de functies, waarmee de militaire jurist — in het bijzonder bij de Krijgsraden — kan worden belast.

10e Opgave van wijzigingen op VS 27-151. (Inkwartieringswet, -besluit en -beschikking). Deze wijziging behelst de veranderde bedragen voor de individuele inkwartiering.

ST 155-AH-2/1. Schootstafel 155-AH-2/1 van de houwitser van 155 mm, M126 op affuit M109 voor brisantgranaat M107 met lading M3 (groen).

ST 155-AH-2/2. Schootstafel 155-AH-2/2 van de houwitser van 155 mm, M126 op affuit M109 voor brisantgranaat M107 met lading M4A1 (wit).

Civiele verdediging in Nederland

C. E. baron van Asbeck

Plv. chef van de staf voor de civiele verdediging

HET LEVEN BEHOUDEN IN RAMPSPOED zou men het devies van de civiele verdediging kunnen noemen. Het is het randschrift van de legpenning, waarop de zich oprichtende slang, die dood en verderf symboliseert, wordt overvleugeld door een vogel, die aangeeft, dat het leven wil en moet voortgaan; het leven, in de ruimste zin des woords, namelijk mens en maatschappij, een twee-eenheid, die kenmerkend is voor de civiele verdediging. Daarbij rijst onmiddellijk een vraag: wat is civiele verdediging en wat is bescherming bevolking? Voor veel mensen is er geen verschil, men vindt het één pot nat. Toch schuilt hier een misverstand, dat verwarrend kan werken, want er is wel degelijk verschil. Civiele verdediging is een begrip, bescherming bevolking een organisatie. Civiele verdediging is de uitbeelding van een situatie als land en volk het uiterste doen om een nationale rampspoed gezamenlijk, vastbesloten en eensgezind te overleven. De bescherming bevolking is onder die omstandigheden primair bestemd om in het rampgebied reddend, regelend en de ramp bestrijdend op te treden. Bescherming bevolking is dus wel een deel van de civiele verdediging, maar civiele verdediging is meer en ruimer dan wat de bescherming bevolking als organisatie beoogt.

Wil men hierover een duidelijker inzicht krijgen, dan is de watersnood van 1953 een goed voorbeeld, ook al is een oorlog een catastrofe van een andere — veel grotere — dimensie. In 1953 kwam de gehele bevolking in het geweer om vanuit het niet getroffen deel van het land hulp te bieden. Allerlei activiteiten werden ontplooid om deze ramp te boven te komen. Die totale inspanning is te vergelijken met civiele verdediging en de directe bestrijding van de ramp: de inzet van mensen en materieel om spontaan de ramp zo veel mogelijk te beperken en te redden wat te redden valt aan levens en have, dat is wat de organisatie bescherming bevolking ook in oorlogstijd nastreeft.

Een reeks mogelijkheden

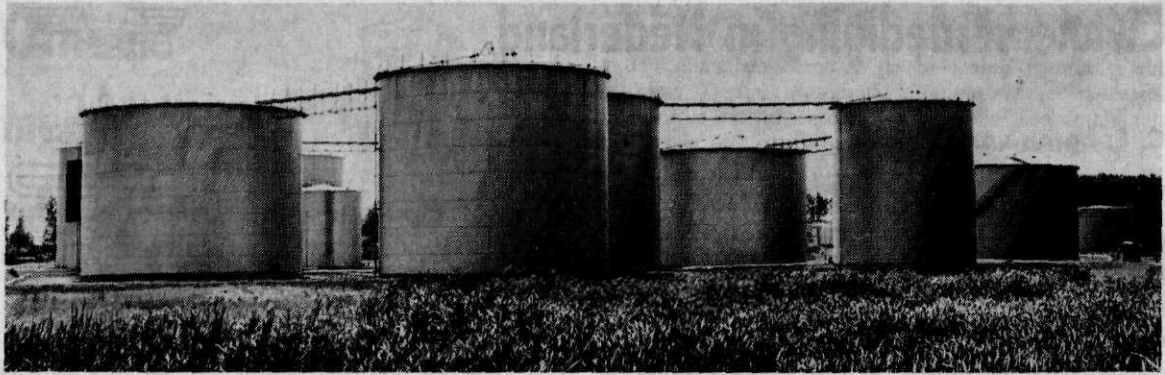
Civiele verdediging is primair gericht op de rampspoed, die voortspruit uit krijgsverrichtin-

gen, uit vijandelijkheden gericht tegen land en volk. De rampspoed kan hard, heel erg hard aankomen als Nederland rechtstreeks en intensief bij het conflict is betrokken. De rampspoed kan zich ook indirect aandienen, als een ernstig ongerief, doordat elders in de wereld volkeren slaags zijn geraakt. Een aanval met NBC-wapens op Nederland ligt aan de ene uiterste grens, een ontwrichting van bv. de zeevaart ten gevolge van een gewapend conflict ergens in de wereld aan de andere. In die grensgebieden is volop variatie mogelijk en ertussenin bestaat een reeks van mogelijkheden, die niet zijn op te sommen. Civiele verdediging kan in Nederland nodig zijn als oorlogsgeweld aan den lijve wordt ondervonden, het kan ook nodig zijn zonder dat er een schot wordt gelost of er een bom valt. Dit laatste is ook het geval als men civiele verdedigingsvoorbereiding in vreedstijd wil exploiteren.

Als een oorlogsramp zich zo verschillend kan aandienen, welke uitgangspunten worden dan in Nederland voor de civiele verdediging gehanteerd? Wat kan Nederland incasseren en overleven, wat kan Nederland te boven komen?

Op die vragen bestaat geen kant-en-klaar antwoord maar zonder antwoord blijft de civiele verdediging een ongrijpbare materie. Laat men de gedachten over een zinloze, massale vernietiging buiten beschouwing, dan blijven achtervolgens een beperkte kernwapenoorlog, chemische, biologische en conventionele oorlogvoering over. Eén van de vier, dan wel een combinatie van twee of meer.

Van deze vier wordt bij de civiele verdediging de biologische oorlogvoering niet geheel terzijde geschoven, maar wellicht voor het ogenblik het minst waarschijnlijk geacht. Een conventionele oorlogvoering zal zeker aan de orde zijn, maar wordt in het kader van de civiele verdediging in ernst overtroffen door de beperkte kernwapenoorlog. Uitgangspunten, die voor de civiele verdediging primair gelden zijn derhalve de beperkte kernwapenoorlog en de chemische oorlogvoering. De eerste heeft tot nu toe meer aandacht gehad dan de laatste. Het zou wel eens kunnen zijn, dat de toekomst een andere richting gaat aanwijzen. Met de mogelijkheid — en terecht —

van een veel te grote vernietiging aan beide zijden doordat de beperkte kernwapenoorlog niet zo beperkt blijft als beide partijen wensen, zou het gebruik van kernwapens wel eens achterwege kunnen blijven. Die kansen worden groter naarmate chemische oorlogvoering met minder ernstige gevolgen op lange termijn betere voorwaarden schept om het gestelde doel te bereiken.

Zeer ernstige gevolgen

Niemand heeft echter inzage in de plannen van een potentiële vijand, niemand kan ook zeggen of die plannen gedurende lange tijd hetzelfde blijven. Enerzijds moet men dus rekening houden met de directe en indirecte gevolgen van een aanval met kernwapens; anderzijds ligt het gebruik van chemische strijdmiddelen in de rede. De gevolgen van een kernwapenoorlog zijn meer uitgekristalliseerd dan die van chemische oorlogvoering. In Nederland kan men zonder al te veel moeite een aantal potentiële doelen aanwijzen. Men kan vaststellen wat ongeveer nodig is om die potentiële doelen te vernietigen. Ook is op grond daarvan ongeveer na te gaan wat de directe en indirecte gevolgen van zo'n aanval zijn. Men kan op grond van die hypothese, gevolgen concretiseren, al dient daarbij grote voorzichtigheid te worden betracht. Zou een aanval in die vorm ooit over Nederland komen, dan zijn de gevolgen heel erg. Men moet dan bereid zijn te denken aan een aantal doden in de orde van grootte van enkele honderdduizenden. Men moet leren denken aan een aantal gewonden, dat in de orde van grootte ligt van vele honderdduizenden. Men moet ook rekenen op een aantal gebieden, die totaal zijn verwoest, misschien wel op in totaal ca. 1000 km² en men moet voorts ook nog rekening houden met flinke schade in gebieden van totaal ca. 3000 km². Branden kunnen woeden in gebieden van dezelfde grootte.

Op verschillende plaatsen in Nederland zijn reservevoorraden olie en benzine opgeslagen

Tenslotte kan door de explosies radioactieve neerslag ontstaan, die grote groepen van de bevolking zal treffen en wel in een mate, dat de gevolgen dodelijk zijn of zeer ernstige blijvende gevolgen kunnen doen optreden.

Niemand kan met zekerheid zeggen, dat een oorlog in deze vorm komt en al die ellende meebrengt, maar men moet bereid zijn een onheil van deze omvang te accepteren als men verzuimt voorzorgsmaatregelen te nemen. Doet men wél iets om de gevolgen te beperken, dan wordt het onheil kleiner, misschien maar half zo groot; dan nóg is het erg genoeg.

Mens en maatschappij

In vredetijd is de activiteit van iedereen gericht op het in stand houden en voortzetten van het samenleven volgens vredesnormen en volgens een vredesstramien. Een oorlog verstoort deze activiteit en, afhankelijk van de snelheid en de intensiteit waarmee deze verstoring plaatsvindt, zullen ook de veranderingen in het samenlevingspatroon heviger en groter zijn. Tegen de ergste verstoringen kunnen wij niet op. Dan is er niet meer sprake van een ontwrichting van de samenleving, maar dan houdt die samenleving op te bestaan. Waar dit ergste overgaat in het hanteerbare, begint de civiele verdediging. Daarop moeten de activiteiten zijn gericht, activiteiten, die in drie hoofdrubrieken zijn samen te vatten:

- beschermen en verzorgen van de bevolking;
- voortzetten van het bestuur;
- in stand houden van het sociaal-economisch leven.

Deze activiteiten zullen alleen resultaat kunnen opleveren als tegelijkertijd, door een behoorlijke voorlichting, de samenleving in haar geheel be-

trokken blijft bij wat zich voltrekt. Deze drie zuilen ondersteunen samen, integraal, het draagvlak waarop de civiele verdediging rust. Zij persen de civiele verdediging niet in een strak keurslijf van regelingen en voorschriften; het zal steeds weer gaan om een snel en doelmatig improviseren met de mogelijkheden, die daartoe in vredestand zijn voorbereid.

Alvorens de verschillende activiteiten van de civiele verdediging de revue te laten passeren eerst nog wat meer aandacht voor de opbouw ervan. Civiele verdediging bestrijkt ca. 25 sectoren, waaronder grote en kleine, belangrijke en bescheidene, ressorterend onder twaalf ministers (zie tabel); de coördinatie berust bij de minister-president. Dat de minister-president voor deze coördinatie assistentie nodig heeft is evident; evenzeer is het duidelijk, dat het coördinerend overleg niet steeds in de ministerraad kan plaatsvinden.

Als organen, die daarbij assisteren is in de eerste plaats te noemen de staf voor de civiele verdediging, die de minister-president adviseert „... ten aanzien van alle aangelegenheden betreffende de op hem rustende coördinerende verantwoordelijkheid met betrekking tot de civiele verdediging in haar geheel”, aldus het Konink-

lijk Besluit van 26 september 1960. Deze staf maakt studies om tot grondslagen voor de civiele verdediging te komen en bevordert het speurwerk en het wetenschappelijk onderzoek op dit gebied. Hij stimuleert een evenwichtige voorbereiding in alle sectoren. Hij heeft de vinger aan de pols van de begroting, die als geheel door de minister van algemene zaken bij de kamer wordt ingediend, maar onder verantwoordelijkheid van iedere minister voor zover hem betreft wordt uitgevoerd. De staf voor de civiele verdediging zoekt naar mogelijkheden om het Nederlandse volk vertrouwd te maken met het waarom van de civiele verdediging.

Belangrijke beslissingen ten aanzien van de civiele verdediging worden besproken in de Commissie Algemene Verdedigingsvoorbereiding (CAV), waarin de verschillende ministers door hoge ambtenaren zijn vertegenwoordigd. Daarna komen de aangelegenheden, waarop een regeringsbeslissing nodig is, hetzij in de ministerraad, hetzij in de algemene verdedigingsraad aan de orde.

Beschermen en verzorgen van de bevolking

Voorkomen is beter dan genezen. Dit kan men zo stellen voor de oorlog als geheel, maar ook ten aanzien van de voorzorgsmaatregelen, die men treft. Als een aanval op een potentieel doel honderdduizend doden en enkele honderdduizenden gewonden zou gaan veroorzaken, kan men, om aan de directe gevolgen van een aanval zo goed mogelijk te ontkomen, kiezen tussen onderkomens bouwen (een vrijwel hopeloze zaak in het centrale rampgebied), evacueren (een exodus met grote problemen), verplaatsing van het doel naar een minder dichtbevolkt gebied (ook geen sinecure). Toch zal men uit één van deze mogelijkheden, met name uit de laatste twee moeten kiezen, wil men althans deze calamiteit tot aanvaardbare proporties reduceren.

Ramp van andere dimensie

De rampenbestrijding, gesteld tegen de achtergrond van de mogelijk dreigende gevaren is wel van een geheel ander postuur dan in vredestand. Zij is van geheel andere dimensie dan de zwaarste vredesramp die Nederland heeft beleefd. Over de branden die dan heersen, over de ravage, over de ontredde, over de onbegaanbaarheid in en om de getroffen gebieden kan men niet meer conventioneel denken. Het gaat

Sectoren van de civiele verdediging

Algemene zaken	Voorlichting
Buitenlandse zaken	NAVO-aspecten
Justitie	Rechtspraak
Binnenlandse zaken	Politie
	Bescherming bevolking
Onderwijs en wetenschappen	Onderwijs
Financiën	Betalingsverkeer
Defensie	Mobiele colonnes
Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening	Schuilgelegenheid en noodzetels
	Wederopbouw
Verkeer en waterstaat	Scheepvaart
	Verkeer en vervoer
	Waterstaat
	Luchtvaart
	Telecommunicatie
	Meteorologie
Economische zaken	Industriële produktenvoorziening
	Energievoorziening
Landbouw en visserij	Voedselvoorziening
Sociale zaken en Volkshuisvesting en	Volksgesondheid
	Arbeidsvoorziening
	Arbeidsbescherming
	Drinkwatervoorziening
Cultuur, recreatie en maatschappelijk werk	Kunstbescherming
	Maatschappelijk werk
	Jeugdzorg
	Radio en televisie

om een inzet, die de grenzen van vredesverhoudingen omverwerpt. Er is sprake van een schaalvergroting, waarbij zelfs het totale provinciale potentieel tekort kan schieten en nationale mobiele colonnes moeten worden ingezet. Voor dat doel zijn 12 nationale mobiele brandweercolonnes, 6 nationale mobiele reddingscolonnes en 5 nationale mobiele geneeskundige colonnes voorbereid.

De rampenbestrijding zal vaak hinder en vertraging ondervinden van de lokale radioactieve neerslag, stofdeeltjes, die na een kernwapenexplosie benedenwinds op aarde terugvallen. Het is dus zaak nauwkeurig te weten hoe groot het stralingsgevaar daar is, enerzijds om geen onnodige slachtoffers te krijgen onder het rampbestrijdingspersoneel, anderzijds om een minimale vertraging te kunnen nastreven.

De ABC-dienst van de Organisatie Bescherming Bevolking heeft mogelijkheden om het stralingsgevaar in tijd en ruimte vast te stellen, waardoor een optimale doelmatigheid van de rampenbestrijding ten aanzien van dit gevaar kan worden bereikt.

Gewonden en daklozen

De mogelijkheid van 100.000, of misschien wel 200.000 extra patiënten enerzijds en de Nederlandse ziekenhuiscapaciteit van ca. 60.000 anderzijds maken het probleem direct duidelijk. Van die 60.000 ziekenbedden zijn er weliswaar ca. 30.000 vrij te maken, maar dan blijft er nog steeds sprake van een enorm tekort, niet alleen aan bedden, maar ook aan doktoren, verplegend personeel en operatiefaciliteiten enz. Van deze doktoren moet dan ook nog een niet gering aantal militaire dienst vervullen. Tenslotte moeten bestaande ziekenhuizen kunnen blijven doorwerken zonder dat verpleegstaf en patiënten stralingsziek worden.

Tegenover dit sombere beeld staat de in voorbereiding zijnde uitbreiding met een 65 á 70.000 „uitgeruste” ziekenhuisbedden, deels toe te voegen aan de bestaande ziekenhuizen, deels onder te brengen in noodhospitaal, bemand door rustende doktoren, medische studenten, oud-verpleegsters en allen die vakkundig kunnen helpen. Groot is ook het aantal daklozen. Behalve dat deze mensen moeten worden beschermd tegen weer en wind, speelt ook de schuilgelegenheid tegen lokale radioactieve neerslag een rol. Men kan uit die overwegingen met die mensen niet overal terecht. Dit schept bij het door de aan-

vallen ernstig geschonden woningbestand grote moeilijkheden. Overbrenging op korte termijn naar onbeschadigde streken zal, wil men paniek en chaos voorkomen, zeer goed moeten worden georganiseerd.

Leven in een vergiet

Nederland is uitermate gevoelig voor wateroverlast. Dijkbreuken in het westen van het land betekenen voor miljoenen Nederlanders levensgevaar: bijna 35% van Nederland ligt onder de zeespiegel en daar woont, leeft en werkt nu juist 60% van de bevolking. Ook als er geen dijk bezwijkt leven die mensen als het ware in een in het water gedompeld vergiet, het is pompen of verdrinken, een evenwicht scheppen tussen wat binnenkomt en wat naar buiten gaat. Compartimentering en een constante mogelijkheid tot bemalen zijn dan ook beschermingsmaatregelen van groot belang.

Voortzetten van het bestuur

Nederland wordt, om het zo maar eens uit te beelden, verticaal en horizontaal geregeerd. Onze overheid telt 13 departementen van algemeen bestuur, vrijwel alle met hun eigen hiërarchie. Bestuurlijk kent Nederland ook drie niveaus: rijk, provincie, gemeente. In vredetijd zijn alle departementale hiërarchiën sterk verticaal gebonden, met een beroep op de verantwoordelijkheid van de eigen minister. De problematiek van de civiele verdediging brengt daarin verandering, zodra het vredesbestel plotseling en intensief verstoord raakt. Deze abrupte wijziging maakt alle bestuursinstanties — met name op provinciaal niveau — ineens sterk van elkaar afhankelijk. Niemand kan meer zonder de ander, de normale weg „bovenover” is veel te lang. Voor slagvaardig en doeltreffend reageren op de moeilijke vragen van het ogenblik, treden de 11 provincies met de Commissaris der Koningin als centrale figuur naar voren. De horizontale binding op provinciaal niveau wordt van het grootste belang, ook al blijft de verticale binding met het eigen ministerie bestaan.

Voortzetten van het bestuur moet onder ongunstige omstandigheden zonder onderbreking blijven plaatsvinden. De plaats waar het bestuur zich bevindt moet derhalve redelijk veilig en redelijk goed zijn beschermd tegen de invloeden van oorlogsgeweld. Dat tweemaal redelijk staat

Ook aan voedselvoorraden is gedacht, zoals blijkt uit deze voorraad noodbiscuits

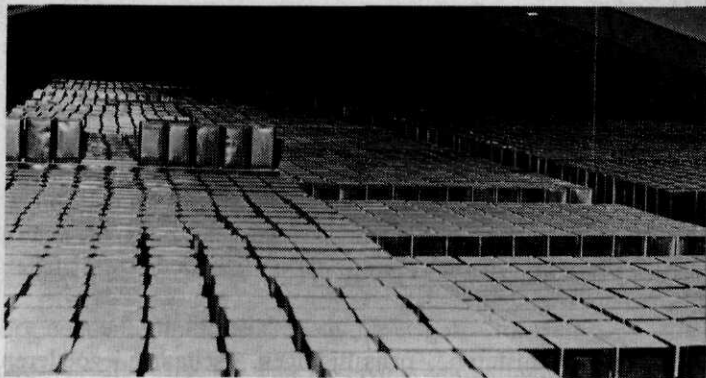
er niet voor niets. Er wordt niet gestreefd naar perfectionisme; het bestuur behoeft echt niet alleen overlevend te zijn. Door spreiding van het bestuur over een wat groter gebied, als het gaat om grotere geografische eenheden, wordt getracht de meest noodzakelijke vorm van bestuur te behouden. Dit betekent, dat er verspreid over het land centra civiele verdediging komen voor kernen van de overheid op nationaal niveau, op provinciaal niveau en gemeentelijk niveau. In vrijwel alle provincies is één provinciaal centrum gereed; op nationaal niveau worden de eerste centra gebouwd, en in verschillende gemeenten zijn of worden hetzij permanente, hetzij provisorische centra opgericht.

Het is duidelijk, dat een slagvaardig bestuur al ten mogelijke is met goede informatie, dus snelle berichtgeving. In de moderne samenleving is dat meer dan alleen een telefoon. Ook al is er in de centra civiele verdediging nog geen sprake van elektronische rekenmachines, de informatieverwerking wordt een steeds belangrijker factor. Een snelle en gelijktijdige verspreiding van beschikbare informatie aan een groot aantal geadresseerden is daarbij van heel veel belang voor de omstandigheden waarop de civiele verdediging primair is gericht. Behalve een overheids-telefoonnet voor persoonlijk contact is een overheidstelexnet in voorbereiding. Facsimile is ingeschakeld voor de overbrenging van schetsen. Al deze faciliteiten gebruiken het PTT-potentieel en merendeels standaard-PTT-apparatuur, maar functioneren los van de openbare voorzieningen. Ze zijn daardoor ongevoelig voor overbelasting van het openbare net; bovendien is de apparatuur voor de civiele verdediging ondergebracht in beschermde ruimten.

Openbare orde en rust

Een kaart van Nederland met daarop aangegeven de politieorganisatie, maakt op een buitenstaander een wat onoverzichtelijke indruk. In Nederland bestaan naast elkaar rijks- en gemeentepolitie. Zeer schematisch aangeduid kan men stellen, dat waar geen gemeentepolitie is, de rijkspolitie optreedt. De leiding over de gemeentepolitie mondt uit bij de minister van binnenlandse zaken, die van de rijkspolitie bij de minister van justitie.

De ontreding in en om rampgebieden maakt

een andere structuur noodzakelijk, en die wat strakkere organisatie, die in andere landen¹ ook in vredetijd bestaat, komt dan in Nederland tot stand door het oprichten van de interdepartementale stafpolitie (ISPOL) onder de minister van binnenlandse zaken en de provinciale stafpolitie (PSPOL) in de provincies onder hun Commissaris der Koningin.

Hoe goed ook voorbereid, het is en blijft een gevaarlijk experiment hiërarchieke verhoudingen in kritieke omstandigheden te veranderen.

Noodwetgeving

Er is een dertigtal wetten, die betrekking hebben op de problematiek van het voortzetten van het bestuur. Sommige van die wetten zijn al oud, andere zijn van meer recente datum; een klein aantal wetten is nog in behandeling of voorbereiding. Van bijzonder belang zijn de „Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag” en de „Oorlogswet voor Nederland”. Op grond van de eerstgenoemde wet kunnen de „toestand van verhoogde waakzaamheid” en de „burgerlijke uitzonderingstoestand” worden afgekondigd. Op grond van laatstgenoemde wet kunnen de „staat van oorlog” en de „staat van beleg” worden afgekondigd. Het bestaan van de ene rechtstoestand sluit de andere uit.

Instandhouden van het sociaal-economische leven

Instandhouding van het sociaal-economisch leven Nederland is in grote mate afhankelijk van het

¹ In Zweden bv. staat de politie onder één centrale autoriteit. Per provincie treedt een commissaris van politie op. De verantwoordelijke bestuursinstantie in de provincie oefent het operatief gezag over de politie in het gewest uit. Een soortgelijke opzet bestaat in de gemeenten, geen eigen politie, maar wel operatief gezag over de politie. Voor Frankrijk, zie: J. Aubert — Organisation et perspectives de la police nationale. *Rev. Défense Nationale* (1968)(2).

buitenland voor de invoer van grond- en hulpstoffen en, in mindere mate, eveneens voor de invoer van eindprodukten. Bij het uitbreken van een conflict moet men stagnatie verwachten en deze kan ook nog vrij lange tijd voortduren. Uit vredeseconomie-overwegingen liggen grote voorraden geconcentreerd opgeslagen in niet ongevaarlijke gebieden. De overheid zal daarom vrij snel moeten ingrijpen en bepaalde prioriteiten moeten stellen.

De maatregelen kunnen betrekking hebben op hamsteren, prijsstijgingen, schaarse goederen vorderen, spreiding, in- en uitvoer. Een reeks van organen is nodig om deze maatregelen te effectueren, zowel op rijks- als op provinciaal niveau.

Het wegvallen van de energie is voor een moderne samenleving noodlottig, zowel voor het openbare als voor het particuliere leven. Dit geldt in het bijzonder de secundaire energievorm elektriciteit. Aan de instandhouding en het zoveel mogelijk vergroten van reservevoorraden van primaire energiegrondstoffen is veel aandacht geschonken. Eveneens zijn voor de instandhouding van produktie, transport en distributiemiddelen voor gas- en elektriciteitsvoorziening uitgebreide maatregelen getroffen. Ter beschikking staat de kolenvoorziening van Zuid-Limburg, maar de produktie wordt ingekrompen en er kunnen moeilijkheden met het transport naar andere delen van Nederland ontstaan. De produktie van aardolieprodukten is vooralsnog geconcentreerd langs de Nieuwe Waterweg. Daar zijn tevens de grootste opslagplaatsen, al is er ook een aantal over het land verspreid. Voor waterstaatwerken en voor de spoorwegen zijn reeds eigen voorraden opgeslagen. De gasvoorziening gaat over op aardgas, waartoe een leidingnet wordt aangelegd. Zowel bij de putten als in de distributienetten zijn veiligheidsvoorzieningen opgenomen. Ten aanzien van produktie, transport en distributie van elektrische energie zijn en worden veiligheidsvoorzieningen getroffen.

Wat de drinkwatervoorziening betreft, deze geschiedt in ons land door gemeentelijke of regionale waterleidingbedrijven. Sommige van deze waterleidingbedrijven hebben koppelverbindingen van beperkte capaciteit, en er worden ook andere beschermingsmaatregelen getroffen om bij calamiteiten zo goed mogelijk drinkwater in voldoende mate te kunnen distribueren.

Los van deze behoeften hebben vele bedrijven water voor industriële doeleinden nodig. Grotere industrieën voorzien meestal geheel of ten dele zelf in deze watervoorziening.

Vervoer

Te water, over land en door de lucht, dat is het pluriforme beeld van het Nederlandse vervoerspotentieel, waarbij men dient te bedenken, dat het watertransport zowel de zeevaart als de binnenvaart betreft en het landtransport over spoorwegen en autowegen kan gaan.

De zeescheepvaart is internationaal georganiseerd voor wat betreft gebruik en lading. De bewindvoering koopvaardij verzorgt het administratief beheer en bestaat uit een orgaan, dat is opgebouwd uit een samenvoeging van overheids-personeel en employés van de rederijen. Een havenorganisatie zorgt voor een snelle overslag aan de eindpunten van de scheepvaartroutes. Het luchtvervoer komt onder controle van de overheid.

In de Centrale Directie Binnenlands Vervoer (CDBV), die op grond van de vervoerswet zal worden ingesteld, vinden de overige vervoersmedia een overkoepelend orgaan, ook al blijft de directie van de Nederlandse Spoorwegen haar eigen verantwoordelijkheden zoveel mogelijk behouden. De CDBV kan regelend optreden, verplichtingen opleggen, toestemmingen onthouden. Zij beschikt in alle provincies over een verkeersinspectie en over een honderdtal door het gehele land verspreide bijkantoren.

Arbeidsvoorziening

Militaire en civiele mobilisatie zullen in het beschikbare arbeidspotentieel veranderingen te weegbrengen. Reismoeilijkheden zullen de vraagstukken eveneens en vermoedelijk nadelig beïnvloeden. Op deze terreinen zullen de bedrijven in overleg met de Gewestelijke Arbeidsbureaus voorbereidingen moeten treffen om tot een doelmatige inzet van arbeidskrachten te komen. De thans nog in behandeling zijnde arbeidsnoodwet zal een doelmatige inzet kunnen bevorderen.

Er zijn nog meer aspecten. Vorderingszaken, voortzetting van het onderwijs in al zijn geleidingen, de zorg voor ons nationaal kunstbezit, dat niet belangrijker is dan mensen, maar toch wel als een kostbare erfenis aan onze zorg is toevertrouwd. Noodreparatie en herstel, vervoer,

Watermemaal met boven- en ondergrondse tanks, waardoor het in buitengewone omstandigheden kan blijven functioneren

opslag en bescherming van gevaarlijke stoffen, afvoer van goederen uit de grote havens, betaalingsvraagstukken.

Ook hiermee is het aantal onderwerpen niet volledig genoemd. Naarmate de maatschappij complexer wordt — men denke slechts aan de automatisering — komen er steeds nieuwe vraagstukken bij.

Bundeling van aspecten

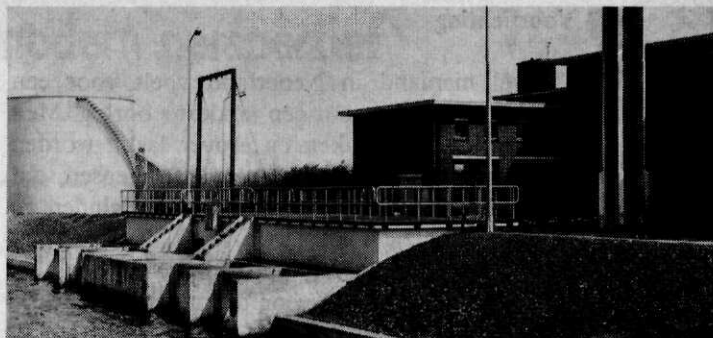
Civiele verdediging gaat om de twee-eenheid mens en maatschappij. Alles wat tot dusver aan de orde kwam staat niet stuk voor stuk op zich zelf, maar is deel van die twee-eenheid. Zo wordt het gezien en gezien. Zonder zicht op deze totaliteit en begrip voor de samenhang is civiele verdediging een illusie.

Civiele verdediging in haar volle omvang komt speciaal tot uiting bij de oefeningen zoals deze al geruime tijd worden gehouden. De eerste grote oefening vond plaats in 1959 en sindsdien ongeveer om de twee jaar; in de tussentijd worden kleinere oefeningen gehouden.

In stafoefeningen wordt de samenhang door samenwerking, het samen-werken aan de orde gesteld op grond van een gesimuleerde oorlogssituatie, die volgens een tevoren opgesteld draaiboek verloopt. Binnen dit globale stramen wordt een zo groot mogelijke vrijheid voor actie en reactie gegeven aan allen die deelnemen. Het samen-werken vindt plaats tussen zoveel mogelijk sectoren op verschillende niveaus. Een staf-oefening is aan tijd gebonden, zij duurt ten hoogste 2 à 3 dagen en, voor zover mogelijk, op 24-uursbasis.

In een studieoefening wordt de samenhang door samenspraak, het samen-spreken, onderzocht aan de hand van een probleemstelling, die door de deelnemers wordt bestudeerd en waaromtrent discussie plaatsvindt. Deze discussies worden van tijd tot tijd gehouden naarmate de studies vorderen. Dergelijke oefeningen zijn minder aan tijd gebonden; zij kunnen zowel operationele als logistieke aspecten van de civiele verdediging betreffen.

Stafoefeningen en studieoefeningen zijn beide erop gericht de deelnemers een visie te geven op een rampspoed van ongekende omvang. Het gaat er dus niet om bepaalde plannen uit het hoofd te leren; men moet leren improviseren op een schaal die in vreedstijd niet voorkomt.

Hoezeer alle aspecten van de civiele verdediging in hun volle samenhang moeten worden gezien blijkt als het nodig is zich klaar te maken voor kwade tijden. Vroeger indiceerde het woord mobilisatie een militair gebeuren, het onder de wapenen roepen van mensen, het paraat maken van de krijgsmacht. De civiele samenleving keek toe, wachtte af, paste zich waar nodig aan. Mobilisatie is thans duidelijk een nationaal gebeuren. Niet alleen oefent de militaire mobilisatie een sterke invloed uit op de gehele samenleving, die samenleving ondergaat zelf veranderingen, de samenleving moet zich snel kunnen omschakelen van een denken in termen van voorspoed naar situaties van mogelijke rampspoed.

Voor Nederland bestaat een uitgewerkte gesynchroniseerde mobilisatie. Maatregelen van zeer uiteenlopende aard zijn op elkaar afgestemd en aan elkaar getoetst; toch is deze omschakeling geen werk van een druk op de knop. Veronderstelde noodzakelijkheid en politieke aanvaardbaarheid vallen niet altijd op hetzelfde ogenblik. Hoe ver zij uit elkaar liggen valt ook niet van tevoren te voorspellen. Wikkend en wegend zal een regering tot beslissingen komen; niemand kan van tevoren de snelheid bepalen, de snelheid kan van ogenblik tot ogenblik sterk verschillen.

Een wat los plafond

Een bundeling van geheel andere aard is de begroting. Civiele verdediging is in die zin ook één geheel. De begroting heeft een plafond, al zit dat plafond af en toe wat los en zakt het ook wel eens door een te grote belasting wat naar beneden. Langlopende meerjarenprojecten kunnen ernstige hinder van het losse plafond ondervinden. Dit wordt duidelijk als men bedenkt, dat de totale begroting zich beweegt op het niveau van f 100 miljoen per jaar en de beperkingen steeds moeten worden gezocht in het deel ervan, dat voor investeringen is bestemd. Dit deel bedraagt f 25 à 30 miljoen.

Voorlichting

Vrijwel niemand in Nederland voelt voor een oorlog, zeker niet voor een moderne oorlog. Men wil er niet aan denken en erover lastig worden gevallen. Ook al geloven de meeste mensen, dat het wel eens mis zou kunnen gaan en vinden zij een oorlog afzichtelijk, toch heeft men van het mogelijk oorlogsgevaar geen slapeloze nachten. Zo liggen de kaarten voor de meeste Nederlanders, of men dat nu goed of verkeerd vindt. Natuurlijk zijn er ook andere mensen; zij zijn verontrust en moeten hieraan uiting geven door woord, geschrift en daad. Meestal gaat deze verontrusting gepaard met een extreme gedachten-gang en met een geringe kennis van militair-politieke overwegingen en strategisch denken. Met al de bezwaren, die er bestaan tegen hun vaak steriel en ongenueanceerd denken, de nuttige functie van deze groep staat vast: zij houden de discussie gaande.

Zou de eerste groep het misschien nuttig en nodig vinden om over civiele verdediging niet al te veel te spreken, de andere groep geeft de overheid volop gelegenheid te zeggen waarom het bij de civiele verdediging gaat en dit houdt tevens de eerste groep geïnformeerd. In vreedstijd gaat het er namelijk om, dat het Nederlandse volk inziet, dat civiele verdediging noodzakelijk is, dat hetgeen er gedaan wordt zinvol is en dat civiele verdediging een activiteit is, die in het maatschappelijk leven moet zijn geïntegreerd. In oorlogstijd is het noodzakelijk, dat het Nederlandse volk sober en waarheidsgetrouw verneemt wat er gaande is, ook al is het nieuws slecht. Primair gebeurt die voorlichting centraal onder verantwoordelijkheid van de regering. Media als radio en televisie zullen worden gebruikt en een belangrijke plaats gaan innemen als de nieuwsvoorziening via dagbladen stagneert. Valt

Op weg naar een noodziekenhuis

de centrale voorlichting uit, dan zijn maatregelen getroffen om tot regionale voorlichting te komen; daarbij moet in de eerste plaats worden gedacht aan de radiozenders met FM.

Eind in zicht?

Over civiele verdediging en de voorbereiding ervan is nog veel meer te zeggen. In feite is civiele verdediging een relaas zonder eind. Want mensen en maatschappij veranderen en de civiele verdediging moet zich daarbij aanpassen. Zij leidt geen eigen leven. Zij is dan in feite ook geen vierde macht, zij is een facet van het maatschappelijk leven, van heden en toekomst, waarbij iedereen is betrokken.

De samenleving wordt steeds complexer en daarmee ook gevoeliger voor de gevaren die dreigen; het inbouwen van een psychisch en fysiek weerstandsvermogen is een steeds dringender zaak. Daarom wordt speurend-zoekend in het heden gewerkt en de toekomst verkend.

Menselijke communicatie in modern perspectief

drs. P. H. A. Klep

Vaandrig van de Koninklijke Luchtmacht, wetenschappelijk medewerker van de Luchtmacht Stafschool

Inleiding

Modeverschijnselen hebben, behalve het bezwaar van het incidentele en het massale, althans dit voordeel, dat zij bepaalde onderwerpen eens extra voor het voetlicht halen, waardoor de betekenis ervan meer expliciet en bewust kan worden overwogen.

Het spreken en denken over het verschijnsel „communicatie” kan men momenteel tot de modeverschijnselen rekenen. Een vloed van publikaties, talloze congressen, lezingen en colleges worden aan dit onderwerp gewijd; bovendien trachten verschillende wetenschappen het verschijnsel van de communicatie te analyseren, ten einde er een greep op te krijgen ten behoeve van de praktijk.

De toenemende belangstelling voor communicatie is eigenlijk minder verbazingwekkend dan de geringe aandacht, die er in het verleden aan is geschonken. Communicatie is immers een verschijnsel, dat fundamenteel is voor het menselijk bestaan: „Good communication is the very basis of human society”.¹ Tevens geldt, dat de eindeloze reeks van misverstanden, conflicten en oorlogen, waardoor de geschiedenis van de mensheid wordt gekenmerkt, in laatste instantie is terug te voeren tot gebrekkige communicatie, waarvan de mythische verklaring in het verhaal van de toren van Babel kan worden gevonden. Is het dus merkwaardig dat de systematische belangstelling voor communicatievraagstukken zo laat in de geschiedenis is opgekomen, het is zonder meer duidelijk dat zich in de huidige, zg. ontwikkelde, samenlevingen een aantal condities voordoet, met het oog waarop de verhoogde aandacht voor deze problematiek begrijpelijk wordt. Het democratische stelsel, dat berust op samenwerking, overleg en uitwisseling van ideeën en opvattingen, maakt de communicatie tot één van de belangrijkste structuurproblemen van de huidige maatschappij. De democratie strekt zich overigens verder uit dan het terrein van de politiek: ook op het gebied van de cultuur en het bedrijfsleven wordt de totale bevolking betrok-

ken bij wat er gaande is. De communicatie is ook hier een *conditio sine qua non*. De technologische ontwikkeling heeft ervoor gezorgd, dat de middelen voor (massa)communicatie (pers, radio, televisie, film, telefoon, post, verkeer enz.) zeer gedifferentieerd en volmaakt zijn geworden. Dit betekent overigens niet dat de problemen van de communicatie zijn opgelost; het tegendeel schijnt soms het geval te zijn.

Vooral ook op het gebied van de wetenschapsbeoefening is de communicatie tot een vraagstuk van de grootste importantie geworden. De toenemende specialisatie, die samengaat met de ontwikkeling van nieuwe woorden, nieuwe uitdrukkingen en zelfs geheel nieuwe talen, betekent weliswaar, dat er een steeds betere communicatiemogelijkheid ontstaat voor de leden van eenzelfde groep van specialisten, maar zij impliceert tevens dat het moeilijker wordt informatie en ideeën aan anderen buiten de eigen groep over te dragen.

Een typisch kenmerk van de huidige maatschappij is voorts de organisatorische schaalvergroting. Het leven en werken van de moderne mens spelen zich af in steeds grotere verbanden, die steeds intensiever worden georganiseerd, waarbij de organisaties zelf een steeds grotere actieradius krijgen.

De behoefte organisatieprocessen optimaal te laten functioneren heeft geleid tot de snelle ontwikkeling van de organisatieleer en de bedrijfskunde. Ook hier is het begrip communicatie een steeds meer centrale plaats gaan innemen en dit is zelfs zo sterk, dat de neiging groot is de communicatie automatisch aan het begrip organisatie te koppelen. Men spreekt in dit verband over vraagstukken van formele en informele, interne en externe, horizontale en verticale communicatie. In deze organisationele sfeer liggen ook de problemen van „medeweten”, „meespreken” en „meebeslissen”, van „vreugde in het werk” en van „menselijke verhoudingen”.

Vooral ook in verband met de huidige wetenschappelijke bemoeienis met de processen van beslissing, besluitvorming en informatie en de daarmee samengaande ontwikkeling van de elektronische hulpapparatuur, is de communicatie

¹ H. P. Fairchild — *Dictionary of Sociology*. New York (1944).

een onderwerp geworden, dat voor een groot deel de gedachten van de bedrijfskundigen bezighoudt.

In het onderstaande zal een aantal opmerkingen worden gemaakt over het proces van menselijke communicatie in het algemeen, waarbij dit verschijnsel dus even wordt losgekoppeld van zijn organisatorisch-structurele betekenis. Het is onze inziens namelijk nuttig om, alvorens men gaat spreken over communicatie in het bedrijf of in andere georganiseerde groepen of instellingen, enigszins een inzicht te hebben in een aantal fundamentele aspecten, die met iedere communicatiesituatie zijn verbonden.

Communicatie

Het is nauwelijks mogelijk een allesomvattende definitie van communicatie te geven, omdat men immers kan communiceren op vele niveaus, om vele redenen, met vele mensen en op vele manieren. Men kan haar wellicht het best typeren als „een proces van beïnvloeding”. De twee in deze omschrijving gebezigde termen vereisen een nadere toelichting.

Communicatie is een „proces”

Wanneer men een verschijnsel als een proces beschouwt, ziet men het als een dynamisch geheel. Dit houdt in dat men het ziet als in voortdurende beweging en verandering, dat het eigenlijk geen begin, geen eind en geen vast verloop heeft. De elementen binnen een proces staan alle met elkaar in verbinding, ieder element beïnvloedt alle andere. Anders gezegd: een proces is een verschijnsel dat dynamisch, in beweging is; het tegengestelde hiervan is een verschijnsel dat statisch, in rust is.

Ten minste om twee redenen is het belangrijk de communicatie als een proces te beschouwen. In de eerste plaats omdat er alleen op deze wijze recht kan worden gedaan aan de fundamentele eigenschap van communicatie namelijk, dat er altijd sprake is van een „twee-richtingverkeer”. Wij komen hierop in het vervolg nog terug, maar op deze plaats valt hierbij het volgende aan te tekenen. Er zijn in het verleden communicatietheorieën opgezet die uitgingen van een statische benadering. Vooral in de wereld van de reclame, waar men op wetenschappelijke wijze wilde bestuderen hoe het publiek op de meest effectieve wijze kon worden beïnvloed, kwam men op deze wijze tot „recept-oplossingen”. Men ging dan er-

van uit dat de massamedia (radio, krant e.d.) konden worden beschouwd als onafhankelijke instrumenten van publiekbeïnvloeding. Het ging er dus om te ontdekken op welke (vaak onderbewuste) punten de massa het meest gevoelig is, om op basis daarvan vaste regels te kunnen geven voor de meest effectieve benadering.

Nu is het natuurlijk wel zo, dat de media van invloed zijn op het gedrag van de massa en de publieke opinie, maar met deze constatering heeft men het communicatieverschijnsel nog niet verklaard. De publieke opinie is op haar beurt immers evenzeer van invloed op de inhoud van kranten, televisie- en filmprogramma's. In de werkelijkheid van de praktijk is er een wisselwerking gaande tussen deze elementen: de zender (van de reclameboodschap) en de ontvanger (het publiek); beide stemmen hun gedrag op elkaar af.

Een tweede reden om het proceskarakter van de communicatie te beklemtonen is, dat het de betekenis van een wetenschappelijke benadering enigszins kan relativeren.

De wetenschap tracht te komen tot kennis omtrent de werkelijkheid. Zij doet dit door de verschijnselen te analyseren, d.w.z. dat zij de verschijnselen in onderdelen uiteen legt en tracht de relaties daartussen te bepalen. Daarbij doen zich echter twee fundamentele moeilijkheden voor. Deze kunnen worden getypeerd als „het probleem van de chirurg” en „het probleem van de fotograaf”. De chirurg kan ieder onderdeel van het menselijk lichaam ontleden en bestuderen, maar hij zal nooit in staat zijn om dit bij een levend mens zódanig te doen, dat hij na afloop alle aders, beenderen, weefsels enz. weer tot een levend individu kan samenvoegen. Naar analogie van dit voorbeeld kan men stellen, dat analyse van een volgens een bepaald proces verloopend (d.i. levend) verschijnsel weliswaar zeer nuttig en leerzaam kan zijn, maar dat zij niet bij machte is de „totale” werkelijkheid te verklaren: het geheel is altijd meer en anders dan de som der delen.

De fotograaf zit ook met een dergelijk probleem. Wanneer hij een foto neemt van een bewegend object, zet hij de beweging „stil”. M.a.w. de foto is een statische afbeelding van een dynamisch verschijnsel. Zij kan als zodanig van groot nut zijn als middel bij het opdoen van kennis omtrent de werkelijkheid, maar ook hier is het duidelijk dat zij de gehele werkelijkheid niet weergeeft. Wanneer men een procesmatig verschijnsel analyseert, doet men iets dat lijkt op het foto-

graferen: het proces wordt in gedachten stilgezet. Deze overwegingen kunnen mutatis mutandis worden toegepast in verband met de bestudering van de menselijke communicatie. Communicatietheorieën moeten altijd met deze beperking worden beschouwd: zij geven slechts een werkelijkheid weer, een aspect daarvan, maar nooit de werkelijkheid.

Het is zeer goed mogelijk het communicatieproces te analyseren, maar de samenstellende delen werken in iedere situatie op een andere wijze op elkaar in. Het onveranderlijk toepassen van eenmaal vastgestelde regels en recepten moet met het oog hierop dan ook worden bestempeld als een dogmatische en onrealistische benadering.

Communicatie is een proces van „beïnvloeding”

Beïnvloeden kan men definiëren als: het produceren (veroorzaken, bewerken) van een antwoord (reactie) bij een (of meer) ander(en). Wij kunnen hier als voorbeeld de wervingsafdeling van de krijgsmacht aanhalen. Hier wordt, o.a. door middel van moderne advertentiecampaagnes in dag- en weekbladen, getracht de mannelijke jeugd ertoe te brengen een militaire loopbaan te gaan volgen. Het doel dat hier wordt nagestreefd is de belangstellingssfeer van jongeren te beïnvloeden. Anders gezegd: door het toedienen van bepaalde prikkels (de advertentie) wordt gepoogd bij het jeugdige publiek een bepaald antwoord, een bepaalde reactie, op te roepen (het kiezen van een militair beroep). Tussen de adverterende instelling en de lezers ontstaat een communicatieproces, wanneer er ook inderdaad een antwoord wordt gegeven. Hieraan moet overigens worden toegevoegd, dat een niet bedoeld antwoord (de beslissing bv. om na lezing van de advertentie toch maar geen militair beroep te kiezen) ook als een communicatieve reactie moet worden opgevat. Wanneer de advertentie het bedoelde publiek op de een of andere wijze níet bereikt (doordat zij bv. in een damesblad werd geplaatst, of doordat de gebruikte taal niet aanspreekt) is er geen sprake van communicatie.

Voor het tot stand komen van goede communicatie dient men zich bewust te zijn van het feit, dat communicatie altijd een beïnvloedingsproces is.

In de eerste plaats, omdat men zich op grond daarvan voortdurend voor ogen zal stellen dat „The most important thing to remember about any communication process is that someone must

receive the communication”.² Dit impliceert dat men zich moet verdiepen in de gedachtengang van de ander om te kunnen begrijpen waar hij aanspreekbaar is. De „golflengten” van zender en ontvanger moeten dus goed op elkaar zijn afgestemd. Het is een zeer belangrijke eis, waaraan in veel communicatiesituaties niet wordt voldaan.

In de tweede plaats, omdat het hierdoor mogelijk wordt de communicatie doelgericht, d.w.z. effectief, te maken. Communicatie heeft, zo moge uit het voorgaande blijken, altijd bepaalde „effecten” (d.w.z. antwoorden en reacties). Veelal is men zich hiervan echter niet bewust, hetgeen nauw samenhangt met het verschijnsel, dat men geneigd is de middelen tot doel te verheffen. Maar al te vaak zien wij immers dat bv. schrijvers ervan uitgaan dat zij een stuk papier moeten volschrijven, waarbij ze uit het oog verliezen dat zij eigenlijk bezig (moeten) zijn hun lezers te beïnvloeden (ontroeren, overtuigen, amuseren enz.). Directeuren van theaters en bioscopen zijn vaak blij als zij de tijd weer hebben gevuld met programma's, zonder dat zij daarbij rekening houden met de smaak en de belangstelling van het publiek. Leraren en onderwijzers zijn vaak druk bezig stof te verzamelen om een aantal uren per week te vullen, zónder rekening te houden met het feit, dat zij eigenlijk invloed op hun leerlingen (willen/moeten) uitoefenen.

Het gebrek aan „communicatiebewustzijn” leidt ertoe dat er dikwijls sprake is van een ongecontroleerd proces, dat niet doelgericht en effectief verloopt; het werkt misverstand, vooroordeel, slechte menselijke verhoudingen, tijd- en geldverspilling in de hand.

De elementen

In het communicatieproces speelt een aantal elementen een fundamentele rol. In het onderstaande zullen de volgende paarsgewijze ter sprake komen:

1. zender en ontvanger
2. boodschap en kanaal
3. codering en vertaling.

Zender en ontvanger

Dit zijn de belangrijkste elementen van het communicatieproces. Wanneer er sprake is van communicatie, ontstaat er tussen deze twee een rela-

² *The Air Force Staff Officer*. Air University USAF (1961)60.

tie. Het meest eenvoudige schema, waardoor deze relatie kan worden weergegeven toont afb. 1.

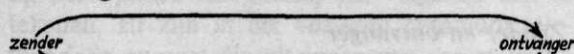
zender → ontvanger

Afb. 1

Hieraan kan het volgende worden toegevoegd. In de eerste plaats moet worden opgemerkt dat de communicatieve relatie een betrekking is van een bijzonder soort. Dit wordt wellicht duidelijk, wanneer men de begrippen zender en ontvanger vergelijkt met begrippenparen als „leider en volging”, „wit en zwart”, „hoog en laag”. De elementen van deze paren kunnen niet buiten elkaar, ze zijn onverbreekbaar met elkaar verbonden: een leider kan niet bestaan als er geen volging(en) is (zijn), wit bestaat niet zonder zwart, en iets is hoog bij de gratie van het feit dat iets anders laag is. Wanneer men deze begrippen op zichzelf beschouwt zijn het zuivere abstracties. Zij hebben los van elkaar geen enkele reële betekenis. Zo is het ook met de begrippen „zender” en „ontvanger”. Wanneer men spreekt over communicatie moet men dus per definitie beide in ogenschouw nemen en wel in hun communicatieve relatie tot elkaar.

In de tweede plaats kan worden gesteld dat de samenhang tussen zender en ontvanger niet alleen berust op deze theoretische gronden: zij moet ook in de praktijk aanwezig zijn. Communicatie is een proces, dat is gebaseerd op het beginsel van actie en reactie; m.a.w.: er is sprake van een voortdurende wisselwerking tussen de personen, die met elkaar communiceren. In plaats van de term „wisselwerking” wordt vaak het begrip „interdependentie” gebruikt. Van een interdependente relatie tussen twee verschijnselen wordt gesproken, wanneer deze wederzijds van elkaar afhankelijk zijn. Als voorbeeld kan worden genoemd: de verhouding tussen de kledingindustrie en het modemagazijn, dat de kleding aan het publiek verkoopt. Het produkt, dat de fabrikant levert, bepaalt wat de winkelier kan verkopen. Anderzijds bepaalt de verkoop van het modehuis de hoeveelheid en de sortering, die de industrie zal voortbrengen.

Naar aanleiding van deze overwegingen moet het schema wat worden veranderd, zodat het er uit ziet als geschetst in afb. 2.

Afb. 2

Aan het wisselwerkingsproces, waarbij de twee elementen hun gedrag op elkaar afstemmen, ligt het beginsel van de „terugkoppeling” ten grondslag. Dit is een begrip, dat door een nieuwe

wetenschap, de „cybernetica”, in het middelpunt van de belangstelling is komen te staan. Het woord cybernetica is afgeleid van het Griekse woord voor stuurman. Cybernetica is namelijk de studie van de besturing en de communicatie. Het begrip terugkoppeling (men spreekt ook van „feed-back”), waarom in de cybernetica alles draait, kan duidelijk worden gemaakt aan de hand van het voorbeeld van de centrale-verwarmingsketel en de thermostaat. Het principe, dat aan de werking van een dergelijk systeem ten grondslag ligt, bestaat hierin dat elke afwijking van het gestelde doel (een bepaalde temperatuur) wordt geregistreerd, en dat deze afwijking vervolgens weer terugwerkt op het mechanisme, en wel zodanig, dat zij wordt „goedgemaakt” (bv. doordat de thermostaat de luchttoevoer verhoogt of vermindert).

Dit beginsel ligt nu eveneens ten grondslag aan het proces van menselijke communicatie. De terugkoppeling vindt plaats in de zg. „evaluatie-fase”. In deze fase observeert de zender de gevolgen (de effecten) van zijn actie en gaat na in hoeverre er van „succes” kan worden gesproken. Evalueren is dus het observeren en beoordelen van de gevolgen van het handelen in verband met het doel, dat men zich tevoren heeft gesteld. De conclusies, waartoe men op grond van de evaluatie komt, zullen vervolgens al of niet corrigerend terugwerken op het handelen. Op het bureau „werving” kan men bv. het effect van de reclamecampagne gaan „evalueren”. Wanneer blijkt dat het doel inderdaad is bereikt, is er sprake van „succes” en kan men besluiten om in een volgend geval eenzelfde soort actie te gaan voeren. Wanneer het resultaat daarentegen niet bevredigend blijkt te zijn, zal men de volgende keer veranderingen moeten aanbrengen.

Boodschap en kanaal

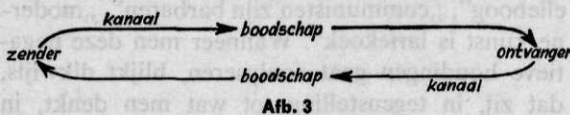
In het voorgaande werd communicatie omschreven als een proces van beïnvloeding. Deze beïnvloeding, die berust op de wisselwerking tussen mensen, geschiedt doordat de één (de zender) iets meedeelt, iets kenbaar maakt, iets te kennen geeft, aan de ander (de ontvanger). De mededeling op zich zelf vormt het inhoudelijke aspect van de communicatie. Zij heeft betrekking op gedachten, gevoelens, strevingen en bedoelingen, die de zender aan de ontvanger kenbaar wil maken. Een inhoud valt nooit los te denken van een bepaalde vorm en daarom zal ook iedere mededeling in een bepaalde vorm worden gego-

ten. Vorm en inhoud te zamen, van hetgeen men te kennen wil geven, noemt men de „boodschap”. De advertentie in het bovengenoemde voorbeeld kan als een dergelijke boodschap worden gezien; mededeling: wij hebben enthousiaste jonge mensen nodig; vorm: de wijze van opmaak, de gebruikte taal, de gebruikte argumenten enz.

De boodschap is het onmisbare medium via welke de personen hun communicatie tot stand brengen. De verschillende vormen, waarin een boodschap kan worden gegoten, zijn mede bepalend voor de vele soorten van communicatie. Zo kan men bv. onderscheiden: gesproken, geschreven, visuele en auditieve communicatie, communicatie door gebaren, door handelingen, door aanraking enz. De meest voorkomende vorm is die van de taal.

In de communicatietheorie spreekt men over het „kanaal”, wanneer men doelt op de middelen, die worden gebruikt om een boodschap over te brengen. De massamedia (radio, televisie, pers e.d.) kunnen als dergelijke kanalen worden beschouwd, maar er zijn vele andere. In het communicatieproces moet de zender „een kanaal kiezen”. Een dergelijke keuze hangt van vele factoren af (bv. de financiële mogelijkheden, het „bereik”, de aard van de boodschap, het doel van de communicatie, de voorkeur van de zender enz.) en het is dan ook van groot belang dat men zich hiervan zo uitgebreid mogelijk reken-schap geeft.

Het communicatieschema kan nu verder worden uitgebreid (zie afb. 3).

De menselijke communicatie is in feite altijd indirect. Men zou zich dit plastisch kunnen voorstellen als een proces, dat zich afspeelt tussen personen, die in verschillende vertrekken zijn opgesloten, die elkaar nooit persoonlijk kunnen zien en slechts met elkaar in contact kunnen komen via het zenden van bv. geschreven briefjes. De indirecte aard van de communicatie dient men zich goed voor ogen te houden. Zij geeft aan het proces in zekere zin een tragisch karakter. Er zijn theorieën, vooral vaak uitgedragen door moderne kunstenaars, die met het oog hierop beweren dat echte communicatie tussen de mensen überhaupt niet mogelijk is. Het tegenovergestelde standpunt wordt overigens ook verdedigd, meestal door mensen, die menen dat langs paranormale weg of via de weg van de

meditatie directe communicatie tot de mogelijkheden behoort. Deze uiterste opvattingen latend voor wat ze zijn, kan hier toch wel worden gesteld dat, ondanks het feit van de indirectheid, communicatie wel degelijk mogelijk is, al zal deze altijd gebrekkig zijn en altijd voor verbetering vatbaar.

Codering en vertaling

Uit het bekende verhaal van de gevangenen, die contact met elkaar hebben door klopjes te geven op de buizen van de centrale verwarming, kan men het volgende leren met betrekking tot het communicatieproces in het algemeen.

Wanneer mensen elkaar iets te kennen willen geven, doen zij dat door het zenden van boodschappen. Een boodschap kan worden beschouwd als een stel tekens of symbolen. Klopjes op de verwarmingsbuizen, getekende of geschreven figuren, letters, gebaren, morsesenen, onderscheidingstekens e.d. zijn voorbeelden van symbolen, waardoor de mensen elkaar iets kunnen medelen. Om symbool te kunnen zijn moet een teken een bepaalde be„teken”is hebben. Het hebben van een betekenis berust onder andere op twee gronden: „afpraak” en „structuur”. De afspraak, die aan het symbool-zijn van iets ten grondslag ligt, kan meer of minder bewust zijn en kan op individueel of op collectief niveau liggen. Van een bewuste afspraak is bv. sprake bij het „wachtwoord”; op minder bewuste afspraak berust de betekenis van het alledaagse spraakgebruik; het verhaal van de twee forensen, die elkaar in de trein moppen vertellen door bepaalde getallen te noemen (die verwijzen naar moppen, die zij elkaar in het verleden al ettelijke malen hebben verteld) moge als voorbeeld van een individuele afspraak gelden; een collectieve afspraak blijkt uit het gebruik van een groot aantal verkeerstekens, die een bepaalde betekenis hebben voor de weggebruikers.

Het afspraakkarakter der symbolen dient men zich duidelijk bewust te zijn, wil men een inzicht hebben in het proces van communicatie. Het impliceert namelijk dat de betekenis van geen enkel teken objectief is bepaald, m.a.w.: er is geen noodzakelijke betrekking tussen een symbool en datgene waarnaar het verwijst. Het is geenszins overbodig hierop te wijzen, omdat het vaak voorkomt dat men het niet inziet. Allerlei vormen van bijgeloof kunnen daarvan het gevolg zijn. Zo willen bv. vele mensen niet spreken over kanker, omdat zij menen reeds dáárdoor de ziek-

te te zullen krijgen. Talloze eufemismen (mooie termen om het ongunstige van een zaak te maskeren; bv. het tijdelijke voor het eeuwige verwisselen i.p.v. doodgaan) wijzen ook op deze misvatting. Dit alles leidt dikwijls tot een onrealistische kijk op de werkelijkheid en kan zelfs op wetenschappelijk gebied beperktheden tot gevolg hebben, die bepaalde ontwikkelingen afremmen. Zo is wel gesteld dat op het gebied van de sociale psychologie het taboe in verband met het begrip „macht” (macht is slecht) ertoe heeft geleid dat weinig onderzoekingen op dit terrein zijn verricht.

Wat de structurele betekenis van symbolen betreft kan het volgende worden opgemerkt. Hierboven werd de „boodschap” omschreven als een stel symbolen. Dit wijst erop, dat er doorgaans sprake is van meer dan één teken. De betekenis die deze tekens hebben ontlene zij voor een groot gedeelte aan de context, waartoe zij behoren. Naar aanleiding hiervan kan men het begrip „stel” beter vervangen door „stelset”. Hierdoor wordt tot uitdrukking gebracht, dat er tussen de afzonderlijke symbolen een zeker verband bestaat. Men spreekt dan van „structuur”. Wanneer een boodschap wordt opgesteld, wordt een aantal tekens „gestructureerd”, „in relatie tot elkaar gebracht”, „gecombineerd”, en wel op zodanige wijze, dat het geheel voor de betrokken personen een bepaalde betekenis krijgt.

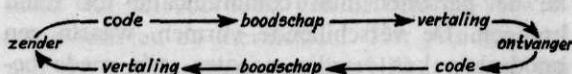
In het communicatieproces is iedere boodschap „gecodeerd”. Hiermee wordt bedoeld dat bij de vormgeving van de mededeling, die de zender wenst te doen, gebruik wordt gemaakt van tekens en symbolen, die op een bepaalde wijze kunnen worden gestructureerd en daardoor betekenis krijgen.

Iedere taal is een code. Talen bestaan immers uit tekens en symbolen (letters en woorden), die volgens bepaalde (op grond van afspraak tot stand gekomen) regels worden gecombineerd. Niet alleen echter is iedere taal een code, het omgekeerde is ook het geval: iedere code is een taal. Zo is muziek een code en eveneens de schilderkunst, maar ook de logica en de wiskunde kunnen als zodanig worden opgevat. De musicus, de schilder, de man die zich bezighoudt met het bestuderen van de logica en de wiskunde en in feite iedere wetenschapsbeoefenaar, zij allen spreken een eigen taal.

Het begrip code is van essentieel belang bij het spreken over communicatie. Wanneer de zender en de ontvanger tekens gebruiken en dezelfde manier om deze te structureren, zullen zij elkaar

kunnen „verstaan” en is de kans op een goede communicatie aanwezig. Wat de zender codeert, wordt door de ontvanger, volgens de regels die hem bekend zijn, min of meer automatisch „ge-decodeerd” of „vertaald”.

Het communicatieschema kan weer verder worden uitgewerkt en wij krijgen het beeld van afb. 4.

Afb. 4

Problemen gaan zich voordoen, wanneer zender en ontvanger een andere „taal” spreken, d.w.z. een andere code gebruiken. De code kan dan de communicatiepartners gedeeltelijk bekend zijn of zelfs in het geheel niet. In het eerste geval moet men veel moeite doen om de ander te begrijpen en vaak komt het voor, dat men zich deze inspanning niet wil getroosten: een bron van slechte communicatie. In het tweede geval moet de code worden „gebroken”.

Het zich bewust zijn van het feit, dat de mededelingen in het communicatieproces altijd in een code zijn vervat is, mede in verband met wat in het voorgaande werd gezegd over de betrekking tussen symbool en werkelijkheid, van groot belang. Het kan leiden tot meer soepelheid en meer openheid en tot een beter wederzijds begrip. Hiermee wordt het volgende bedoeld. Vaak is men geneigd tot kritiek op of veroordeling van personen en zaken: „Jansen heeft het achter de elleboog”, „communisten zijn barbaren”, „moderne kunst is lariekoek”. Wanneer men deze negatieve houdingen gaat analyseren, blijkt dikwijls, dat zij, in tegenstelling tot wat men denkt, in wezen helemaal niet zijn gericht tegen de desbetreffende personen of de zaken zelf, maar veel eerder voortkomen uit het feit, dat men de „taal”, de „code” van de ander, niet begrijpt. En hoewel het niet onjuist is om te stellen, dat er een vrij grote mate van zedelijke moed voor nodig is om waardering op te brengen voor iemand, die men niet mag, is het gewoon een kwestie van efficiency, werkelijkheidszin, en daarom modern, zich de moeite te getroosten eerst de taal van de ander te leren.

Slot

Een zo fundamenteel menselijk verschijnsel als het communicatieproces vereist een duidelijke bezinning op de dynamische factoren, die in dit proces werkzaam zijn. In het voorgaande is ge-

tracht deze bezinning te stimuleren door een aantal opmerkingen te maken met betrekking tot de elementen, die het communicatieproces constitueren.

Daarbij werd expliciet en impliciet de nadruk erop gelegd dat de communicatie volgens een bepaald proces verloopt. Deze nadruk is gerechtvaardigd, omdat hij kan leiden tot een bepaalde visie op het „communicatiegebeuren”. Hierdoor krijgt het proces een bepaalde dimensie, een bepaald perspectief. Aanvaarding hiervan kan onze inziens het bewust communiceren bevorderen en zal bovendien resulteren in de overtuiging, dat voor een goede communicatie geen algemene regels en pasklare recepten zijn te geven.

In iedere situatie liggen de verhoudingen tussen

de elementen immers weer anders. Wanneer men de communicatie in een bepaalde situatie wil verbeteren, dient daarom een adequate analyse eraan vooraf te gaan. Het hierboven geschetste communicatiemodel — dat overigens op verschillende wijzen kan worden uitgebreid en aangevuld — en de gebruikte concepten kunnen daarbij behulpzaam zijn.

Het moge duidelijk zijn dat in de krijgsmacht een goede en effectieve menselijke communicatie onontbeerlijk is. Dit niet alleen met het oog op een optimaal functioneren van het militaire apparaat, maar ook en vooral in verband met de menselijke verhoudingen die, ten gevolge van de onvermijdelijk strenge reglementering van het gedrag, hier vaak eerder bekneld raken dan elders.

Het Studiecentrum voor militair leiderschap

J. M. Secrève

Luitenant-Kolonel van de Koninklijke Marechaussee

Wat beoogt het Studiecentrum voor militair leiderschap ten aanzien van de leiderschapsvorming?

Het komt mij gewent voor hierover het een en ander te schrijven en wel in het bijzonder voor de velen die met een volkomen onjuist beeld naar dit centrum zouden komen.

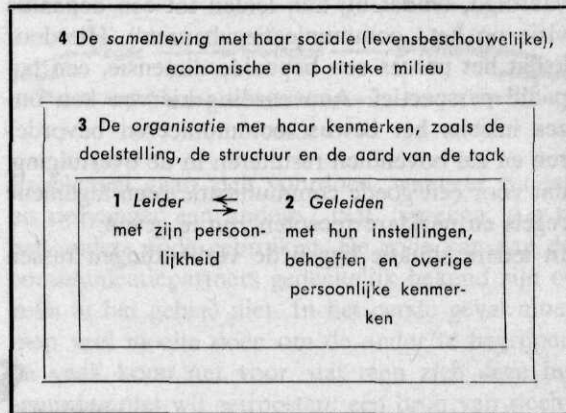
Een zinvol uitgangspunt hiervoor kunnen wij vinden in de toespraak van Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins der Nederlanden, uitgesproken bij de opening van het SCML op 8 januari 1960. Ter oriëntatie laat ik hier een gedeelte uit deze toespraak volgen:

Ik omschrijf daarom de vorming tot militair leiderschap in dit centrum als de verrijkende ontmoeting van de militaire leiders, waarbij door gesprekken, discussies en informatie over onderwerpen samenhangende met het militair leiderschap, de overtuiging van de zin van het beroep, de arbeidsvreugde, de bezieling en een juiste kijk op de mens en de wereld worden bevorderd. Het lijkt geen twijfel, of bij de deelnemers aan zulk een ontmoeting zal het gesprek met de anderen een prikkel zijn voor het gesprek met zichzelf. En dit gesprek met zichzelf, gestimuleerd en gecorrigeerd door de dialoog met de werkelijkheid, is het geheim van de vorming tot leider.

Het gaat dus om de leiderschapsvorming door een zinvolle gedachtenwisseling. Het gaat om een juister inzicht in de situatie waarin het leiderschap moet worden uitgeoefend.

Eén van de doelen die daarbij, tijdens de eerste en tweede studieweek, worden gesteld is het inzicht te verdiepen in vier van belang zijnde veranderlijken, die in het leiderschap een rol spelen:

1. de persoonlijkheid van de leider;
2. de instelling, behoeften en overige persoonlijke kenmerken van de geleiden;
3. de kenmerken van de organisatie, zoals de doelstellingen, de structuur, de aard van de taak die zij moet verrichten;
4. het sociale, economische en politieke milieu van de samenleving, waarbinnen deze militaire organisatie haar plaats en taak krijgt toegewezen. Wanneer wij de vier genoemde veranderlijken schematisch zouden weergeven, dan zou zulk een schets eruit kunnen zien als afb. 1.

Afb. 1

Het lijkt mij juist deze veranderlijken, die elkaar over en weer in meer of mindere mate beïnvloeden, aan een nadere beschouwing te onderwerpen.

De leider

De leider zelf neemt uiteraard in het leidinggevend patroon een centrale plaats in. Hij dient als individu, als groepslid en als functionaris in de militaire organisatie zich ervan bewust te zijn, dat allerlei krachten op hem zullen inwerken. Zijn persoonlijkheidskenmerken spelen daarbij een grote rol.

De wijze waarop de leider het hem toegekende recht, van bepaalde bevoegdheden gebruik te maken, hanteert en de manier waarop hij daarbij beloning en waardering, dwang en straf toepast en van zijn vaktechnische deskundigheid blijkt geeft, zijn bepalend voor de mate waarin verbondenheid, identificatie en loyaliteit tussen hem en zijn ondergeschikten ontstaan. Iedere leider heeft daarbij zijn persoonlijke aanpak, gebaseerd op zijn persoonlijkheid.

De mens als gecompliceerd wezen is uniek op dit ondermaanse. Er zal geen ander individu zijn aan te wijzen, dat door dezelfde beweegredenen, doelstellingen en drijfveren wordt gedreven. Een ieder zal dus in het menselijk verkeer en in de aanpak van een speciale problematiek zijn zeer persoonlijke benadering hebben.

Bij een bespreking van het onderwerp „leiderschap” zal de persoonlijkheid van de leider steeds als een belangrijke variabele factor in beschouwing moeten worden genomen.

De geleide

Ook voor de geleide geldt in hoge mate hetgeen hiervoor ten aanzien van de leider is gesteld. Geen ander individu is qua instelling, behoeften en overige persoonlijke kenmerken aan hem gelijk. De „attitude” (op te vatten als een staat van gereedheid om zich ten opzichte van een aantal gegeven situaties op een min of meer duurzame wijze volgens een tamelijk vast patroon te gedragen), als resultante van inzicht, emoties en een behoeften- en driftenschaal, bepaalt in grote mate het gedrag van de geleide. Zijn behoeftenpatroon zal hierin een groot aandeel hebben. Een juiste uitoefening van leidinggeven houdt een, waar mogelijk, rekening houden met de specifieke persoonlijkheidskenmerken van de geleide in. Een erkenning van dit uitgangspunt impliceert de realiteit van de geleide als variabele factor ten aanzien van het leiderschap.

De organisatie met haar kenmerken, zoals de doelstelling, de structuur en de aard van de taak

a. De doelstelling van de krijgsmacht

Zoals algemeen bekend mag worden geacht, is de doelstelling van de krijgsmacht: de culturele identiteit van het Nederlandse volk in zijn verscheidenheid en die van de verbonden Westerse volkeren te beveiligen tegen elke mogelijke aanranding van deze orde.

Staatsrechtelijk is de doelstelling vervat in artikel 195 van de grondwet: „Tot bescherming der belangen van de staat is er een krijgsmacht, bestaande uit vrijwillig dienenden en uit dienstplichtigen”. Hier zijn zowel de doelstelling als de legitimiteit van de krijgsmacht aangegeven. Onze maatschappelijke orde wordt gekenmerkt door waarden als: vrijheid, democratie, sociale grondrechten, welvaartsstreven en de bescherming van de rechtspositie van alle burgers. De doelstelling van de krijgsmacht is gericht op de bescherming van deze als waarden onderkende culturele verworvenheden. Uit de doelstelling laat zich de aard van de taak aflezen.

b. De aard van de taak

Men zou deze taak kunnen formuleren als het

in stand houden van een organisatie die de doelstelling zo goed mogelijk kan realiseren.

c. De structuur van de organisatie

De organisatie moet geschikt zijn voor haar taak als veiligheidsapparaat. Deze eis is bepalend voor de structuur. Met de structuur van de militaire organisatie wordt hier de wijze bedoeld waarop de verhoudingen tussen meerderen en ondergeschikten (en die tussen personen van gelijke rang) zijn geregeld.

De structuur vindt haar weergave in o.a. de Wet op de Krijgstucht en het Reglement betreffende de Krijgstucht.

De organisatiestructuur en het organisatiebeleid leggen ten aanzien van het leidinggeven hun eigen zeer speciale accenten. Het apparaat moet, zoals reeds werd gesteld, geschikt zijn om als veiligheidsinstrument voor de samenleving dienstbaar te zijn en zijn taak te vervullen.

De militaire leiding heeft de taak en de verantwoordelijkheid de strijdkrachten voor te bereiden op de hoge eisen die, in geval van inzet van het apparaat, aan gehoorzaamheid en standvastigheid zullen worden gesteld. Zonder een op deze doelstelling gerichte krijgstucht zou deze voorbereiding falen. Hiermee wordt uiteraard geen mensonwaardige kadaverdiscipline bedoeld.

Voor zover dit mogelijk is, zal de structuur van de organisatie moeten aansluiten op de eigen aard en waarden, zeden, normen, verwachtingen van de samenleving.

Met name ook de gezagsverhoudingen zullen in dit licht moeten worden gezien, want de krijgsmacht maakt deel uit van de samenleving. Zij is een door die samenleving gecreëerde beveiliging van als waarden onderkende verworvenheden. Uiteraard zal men die verworvenheden dus in de krijgsmacht moeten kunnen terugvinden.

Hoe doet die samenleving zich aan ons voor? Dit is het volgende punt waarop wij ons nader zullen bezinnen.

De samenleving

De samenleving hanteert allerlei vormen van sociale ordeningen (in sociale systemen). Een zeer gedifferentieerd patroon van normen, waarden, belangen, verwachtingen en macht. Zij heeft het nodig geacht, elke aanrander van haar cultuur het hoofd te kunnen bieden en zich daartegen te verdedigen en veilig te stellen voor de toekomst. Uit dit streven zijn de strijdkrachten ontstaan,

met vele invloedsrelaties tussen die organisaties en de rest van de Nederlandse samenleving. Deze invloeden komen uit het sociale milieu, waaronder ook het levensbeschouwelijke milieu wordt ondergebracht, het politieke en het economische milieu.

Invloeden uit het sociale milieu

Het geheel van normen, waarden en belangen, macht, verwachtingen, verplichtingen, gewoonten en zeden dus, zoals deze voorkomen in gedifferentieerde sociale systemen (groepen, organisaties en maatschappelijke categorieën), bijvoorbeeld scholen, gezin, het verkeer, sportverenigingen, het bedrijfsleven, de ambtenarenwereld en gezelligheidsverenigingen, hebben hun sporen nagelaten op de mensen, en werken eveneens in op de attitudes en instellingen van de functionarissen in de strijdkrachten en daarbij op de relatie leider-geleide.

Er zijn opvattingen over samenwerking, gezamenzaamheid, strafmaat, wijze en mate van beloning, beleefdheidsnormen, verkeersgedrag, hulp en bijstand, religieuze gedragsregels, fatsoensregels, sportiviteit, hygiënevoorschriften en spelregels, waarmee men rekening moet houden, niet alleen als mens, maar ook als leider van mensen. Het respect voor de menselijke waardigheid en de bescherming van de individu zijn in belangrijke mate toegenomen, evenals de zekerheid en de rechtspositie van de ondergeschikte of werknemer.

Men denke slechts aan de sociale wetgeving, de CAO's en de vakbonden, die de zekerheid en de onafhankelijkheid van de ondergeschikte werknemer ruggesteunen. Met name voor de gezagsverhoudingen tussen leider en geleide heeft dit belangrijke consequenties, ook in de strijdkrachten.

Invloeden uit de economische sfeer

De invloed van het economisch te werk gaan, van doelmatigheid en doelgerichtheid. In het technologische vlak houdt dat in: de noodzakelijke aanpassing en vernieuwing van de technische hulpmiddelen; de invoering van nieuwe ingewikkelde apparaturen om de dreiging van een potentiële tegenstander met gelijkwaardige middelen te neutraliseren; de selectie, opleiding en vorming van geschikte, eventueel sterk gespecialiseerde, bedieningsfunctionarissen, want de organisatie

moet geschikt blijven voor haar taak als veiligheidsapparaat.

Beleid en leiderschap moeten zich aanpassen aan de technische vooruitgang, mogelijkheden, ingewikkeldheid, specialisatie, onoverzichtelijkheid en het daardoor noodzakelijke delegeren van taken en bevoegdheden. De enige juiste uitgangshouding hiervoor is een vertrouwensbasis om tot honorering en erkenning van de kwaliteiten en specialisatie van de ondergeschikte te komen. Dit is de enige uitgangsbasis die in het huidige tijdperk van ingewikkeldheid en onoverzichtelijkheid een positieve motivatie van de geleide oproept en stimuleert, omdat hij hierdoor een waardering van zijn inzet, capaciteiten en persoon onderkent.

Invloeden uit het politieke milieu

Zoals reeds eerder gesteld, heeft onze samenleving de krijgsmacht in het leven geroepen om de waarden die zij onderkende te beschermen en te behouden. Dit geldt evenzeer voor de waarden die in het politieke milieu tot uitdrukking komen. Wij onderscheiden dan in onze democratie:

- opvattingen over gelijkwaardigheid van de mens in ethische zin; wij denken aan overleg als spelregel van onze democratie, aan medespreken, medezeggenschap, democratie in het algemeen, ook ten aanzien van de gezagsverhoudingen;
- opvattingen over vrijheid, over sociale voorzieningen en verzorging;
- opvattingen over politieke integratie in Europa, over bijstand aan ontwikkelingslanden;
- opvattingen over oorlog en vrede, pacifisme (anti-militairisme), communisme, dictatuur enz.

Het spreekt vanzelf, dat men deze opvattingen ook in de krijgsmacht, als onderdeel van onze samenleving, moet kunnen terugvinden, uiteraard rekening houdende met de beperkingen die de aard van de taak meebrengt.

Met het schetsen van de milieu-invloeden, waarbinnen het leiderschap tot uiting komt, heb ik getracht een duidelijker inzicht te geven in de situatie waarin leiding moet worden gegeven. Tijdens de eerste en tweede week van de cursus in het Studiecentrum voor militair leiderschap wordt de schijnwerper gericht op de besproken variabelen, waarbij door informatie, discussies en gesprekken wordt gepoogd het inzicht te ver-

diepen en de samenhang te doorgronden, om daarmee te voldoen aan de vorming tot militair leiderschap, zoals Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins der Nederlanden dit formuleerde bij de opening van dit centrum.

Uiteraard ben ik mij ervan bewust, dat in de huidige wereldsituatie ook andere politieke en

sociaal-economische systemen zijn aan te wijzen dan die welke hier werden besproken.

Het spanningsveld dat daardoor wordt opgeroepen en de grondslag van de belangrijkste van die andere denkwerelden, het communisme, vormen de basis voor de gesprekken in de laatste cursus-week.

AANWIJZINGEN VOOR MEDEWERKERS

Wij verzoeken u om uw bijdragen in te leveren in enkelvoud, gelypt met een marge van tenminste 3 cm, met dubbele regelafstand en voorzien van uw naam, adres en evt. gironummer. Bijdragen voor de rubriek „Meningen van anderen” echter in duplo in te zenden.

Bij het opgeven van geraadpleegde literatuur dienen de respectieve verwijzingen als volgt te worden opgesteld:

bij boeken: Auteur - titel. Uitgever, plaats, jaar, blz.;
bij tijdschriftartikelen: Auteur - naam tijdschrift. Jaargang, jaar, nummer, blz.

Voorts eventuele schetsen of tekeningen en foto's niet tussen de tekst aan te brengen, doch wel aan te geven, waar deze

illustraties tussen die tekst moeten worden opgenomen. Men voege tekeningen en schetsen afzonderlijk bij, in Oostindische inkt en op teken- of calqueerpapier. Letters en cijfers moeten daarbij zo groot worden getekend, dat zij na verkleining duidelijk leesbaar blijven. Daartoe moeten zij, na verkleining, nog tenminste 1 mm groot zijn. Men houde er daarbij rekening mee, dat tekeningen en schetsen als regel, bij reproductie, worden verkleind tot ten hoogste 15 cm breedte.

Toevoeging van schetsen en afbeeldingen, respectievelijk foto's, verhoogt de aantrekkelijkheid van uw artikelen ten eerste vooral indien zij origineel zijn.

Kwaliteitsbehoud werkt kostenbesparend

J. J. van Ravensteijn

Technisch Hoofdambtenaar Koninklijke Luchtmacht, Hoofd Bureau Kwaliteitsbehoud van de Staf van het Commando Depots Materieel Luchtmacht

De cost gaet voor de baet uyt

Kwaliteitsbehoud in het algemeen

Zolang het begrip bestaat is een van de voorname problemen bij het kwaliteitsbehoud van materieel het aantonen van de noodzakelijkheid geweest. In principe is niemand gaarne bereid om voor het intact en gebruiksgereed houden van te leveren of geleverde materialen extra voorzieningen te treffen die, willen ze effectief zijn, soms vrij hoge uitgaven vergen. Eerst wanneer door een reeks onaangename ervaringen blijkt dat bij het nalaten van preventieve maatregelen aanzienlijke schade ontstaat, gaat men ertoe over het materiaal tegen deze schade te beschermen. Gaat het dan geruime tijd goed, dan betwijfelt men geleidelijk weer de noodzaak en men probeert het opnieuw zonder deze kosten, met het gevolg dat vroeg of laat weer een verlies ontstaat dat de totale uitgaven voor de extra voorzieningen vaak vele malen overtreft. Zo ontstaat een wisselwerking die bij een juist beleid beslist moet worden vermeden.

Vanzelfsprekend dient voor kwetsbaar en kostbaar materiaal zo duidelijk mogelijk te worden vastgesteld of de noodzaak voor het aanbrengen van extra voorzieningen inderdaad aanwezig is, waarna — in het bevestigende geval — moet worden onderzocht hoe dit afdoende, met zo laag mogelijke kosten, kan worden gerealiseerd. Geleidelijk is een kentering waar te nemen inzake de bereidheid om voor het behoud van waardevolle goederen en artikelen een bepaald percentage van de kostprijs extra te rekenen voor preservering en/of verpakking. De stroom van nieuwe verpakkingsmaterialen, die vooral in de laatste vijf jaar op de markt verscheen, wijst ook duidelijk in deze richting. In de civiele sector spelen hiervoor vaak andere factoren een rol dan bij de krijgsmacht. Decoratie en reclame zijn voor vele bedrijven uitermate belangrijke zaken en het kostenaspect speelt hierbij geen rol van betekenis, omdat de extra uitgaven veelal toch in de verkoopprijs worden verrekend. Voor de krijgsmacht evenwel is uitsluitend de doelmatigheid de drijfveer en het gaat er dus voornamelijk

om uit de grote massa verpakkingsartikelen, vanuit dit standpunt, een verantwoorde keus te maken. Deze keus wordt in hoofdzaak bepaald door de vraag hoe een bepaald kostbaar en kwetsbaar artikel zo efficiënt mogelijk kan worden beschermd. Daarvoor is een behoorlijke kennis van het desbetreffende artikel vaak onontbeerlijk. De technische eigenschappen van een bepaald verpakkings- of beschermingsproduct moeten eveneens zeer goed bekend zijn, omdat bv. precisieapparatuur door een foutieve keus grondig kan worden bedorven. Een sprekend voorbeeld hiervan is de geschiedenis van een grote partij kostbare Duitse camera's, die vorig jaar waardeloos uit de verpakking kwam. Het zeer fijne mechanisme bleek namelijk door het gebruik van een bepaald schokwerend plastic-schuim, dat een onverwachte chemische inwerking op het desbetreffende metaal had, volkomen gecorrodeerd en onbruikbaar geworden.

Als wij ons even beperken tot de KLu, dan blijkt dat van het totale goederenpakket ca. 160.000 artikelen behoren tot de sectoren elektronica, vliegtuigmaterieel en geleide wapens. Hiervan kan een aantal van ongeveer 25.000 worden gerekend tot de kostbare en meestal ook kwetsbare artikelen, die gezamenlijk reeds een waarde hebben van ca. f 350 miljoen. Het investeringsbeleid van de DMLu is er daarom op gericht met een zo klein mogelijke turn-aroundvoorraad van deze kostbare artikelen een optimale inzetbaarheid te verzekeren. Dit houdt in dat deze goederen in het algemeen slechts voor korte tijd worden opgeslagen en zeer vaak — in hoofdzaak door middel van autotransport — onderweg zijn van of naar een gebruikend KLu-onderdeel, de werkplaatsen of de industrie. Alleen al door het CDML wordt hiervoor jaarlijks een aantal kilometers verreden dat gelijk staat aan $4 \times$ de afstand tussen maan en aarde v.v. De waarde van de getransporteerde lading bedraagt daarbij ruim f 1 miljard. Verwacht wordt dat de waarde per lading door de steeds moderner wordende wapensystemen nog aanzienlijk hoger zal worden, waarmee een groter risico inzake de kwets-

baarheid gepaard gaat. Bij het accepteren van een schade van 1% zou dit voor het totaal vervoerde materieel jaarlijks een bedrag van *f* 10 miljoen vergen. Met deze cijfers voor ogen is het wel duidelijk hoe belangrijk het aspect kwaliteitsbehoud ook ten aanzien van het transport van materieel is.

In het algemeen is het kwaliteitsbehoud gericht terieel reeds bij de verwerving, want het hangt vaak in belangrijke mate van de uitvoering van een produkt af hoe en waarmee het moet worden beschermd.

In het algemeen is het kwaliteitsbehoud gericht op het behouden van de functie en het onmiddellijk voor gebruik gereed hebben, maar óók op het behoud van de resterende bruikbaarheid van in zijn geheel onbruikbaar geworden materieel dat door de gebruiker voor reparatie, controle, justering of modificatie wordt geretourneerd.

Kwaliteitsverlies

De vele oorzaken die leiden tot kwaliteitsverlies van materieel kunnen in 4 hoofdgroepen worden ondergebracht:

- a. chemische invloeden (corrosie);
- b. fysische invloeden (vocht, licht, temperatuur);
- c. biologische invloeden (schimmels, bacteriën);
- d. mechanische invloeden (stoten, vallen, trillen).

Zeer vaak is het een combinatie van deze verschijnselen die de kwaliteit van het materieel ondermijnt. Vocht en stof bv. veroorzaken veel storingen in elektronische en mechanische apparatuur.

In de Tweede Wereldoorlog gebruikten de Amerikanen een bepaald systeem om kwaliteitsverlies — in de ruimste zin van het woord — zoveel mogelijk te beperken. Zij ontwikkelden daartoe een aantal basismethoden en gaven die een nummer, bv. I, Ib, IIa enz. Door het vormen van een combinatie was men op deze wijze in staat aan te geven hoe een bepaald artikel op de meest doeltreffende wijze kon worden beschermd.

In de naoorlogse periode werden de methoden steeds weer aangepast aan de industriële ontwikkelingen en daarom is het mogelijk het Amerikaanse systeem in grote lijnen te volgen. Natuurlijk valt enerzijds een deel van deze methoden voor toepassing in Nederland weg, en anderzijds behoeven sommige methoden, vooral door de

specifieke klimatologische omstandigheden, aanvulling.

Bij ieder artikel dient men zich in eerste instantie af te vragen of conservering en/of speciale verpakking noodzakelijk zijn. Daarvoor zal men als uitgangspunt moeten accepteren dat een zeker percentage kwaliteitsverlies aanvaardbaar is, namelijk in die gevallen waarin men met vrij grote zekerheid kan stellen dat de kosten van conservering en verpakking hoger liggen dan die van het verlies in kwaliteit en de eventueel daaruit voortvloeiende reparaties e.d. Bij kostbare artikelen is dit altijd een moeilijke zaak, want zelfs al is er bv. aan een bepaalde apparatuur nooit eerder schade ontstaan, dan nóg kan het nodig zijn een bepaalde verpakking toe te passen, eenvoudig omdat het risico, dat er ooit iets zou kunnen gebeuren, door het grote bedrag aan geld of het strategisch belang dat ermee is gemoeid, niet mag worden genomen. Dit is overigens een normale zaak, want in principe werkt iedere verzekeringsmaatschappij op deze basis. Alleen vervangen de kosten van het verpakkingsmateriaal hier de verzekeringspremies, waarbij veilig kan worden aangenomen dat de laatste verhoudingsgewijs aanzienlijk hoger zouden liggen.

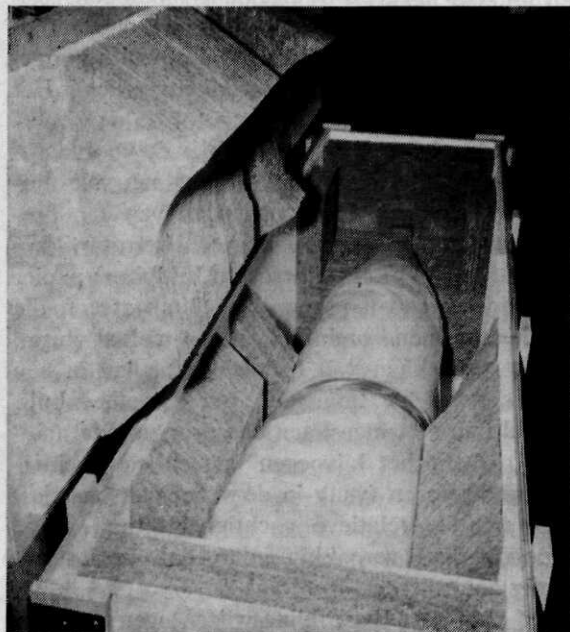
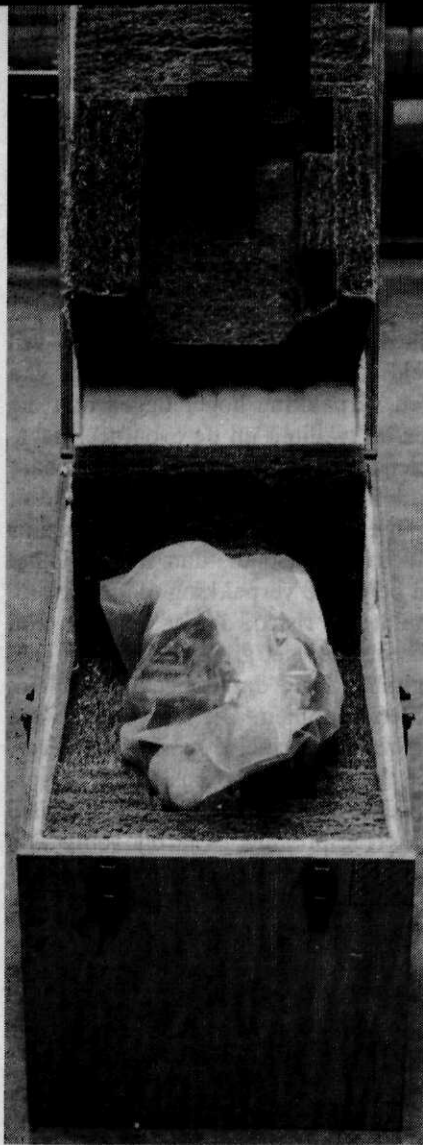
Enkele beschermingsmethoden

Het is onmogelijk om in het bestek van dit artikel uitvoerig in te gaan op de technische bijzonderheden van conservering en verpakking; daarom volstaan wij met het belichten van enkele bij de KLu toegepaste algemene methoden.

Door de bijzondere klimatologische omstandigheden is corrosie in Nederland één van de voornaamste oorzaken van kwaliteitsverlies. Het voorkómen dat vocht of damp tot de desbetreffende materialen doordringt is hier de voornaamste bestrijdingswijze. Daarvoor bestaan vele mogelijkheden, zoals het aanbrengen van een conserverende laag op het materieel, het omwickelen met VCI (Volatile Corrosion Inhibitor)-papier dat voortdurend langzaam een damp afgeeft die een beschermend omhulsel om het metaal vormt, of het verpakken van het gehele artikel in een waterdampdichte „barrier”, bv. polyetheenbuis, met al dan niet ingesloten een droogmiddel (silicagel). Door het bijvoegen van enkele vochtigheidsindicatoren (vaak in de vorm van kaartjes) kan men de relatieve vochtigheidsgraad in de (doorzichtige) verpakking dan ook nog regelmatig controleren.

Men kan deze bestrijdingswijze tegen corrosie

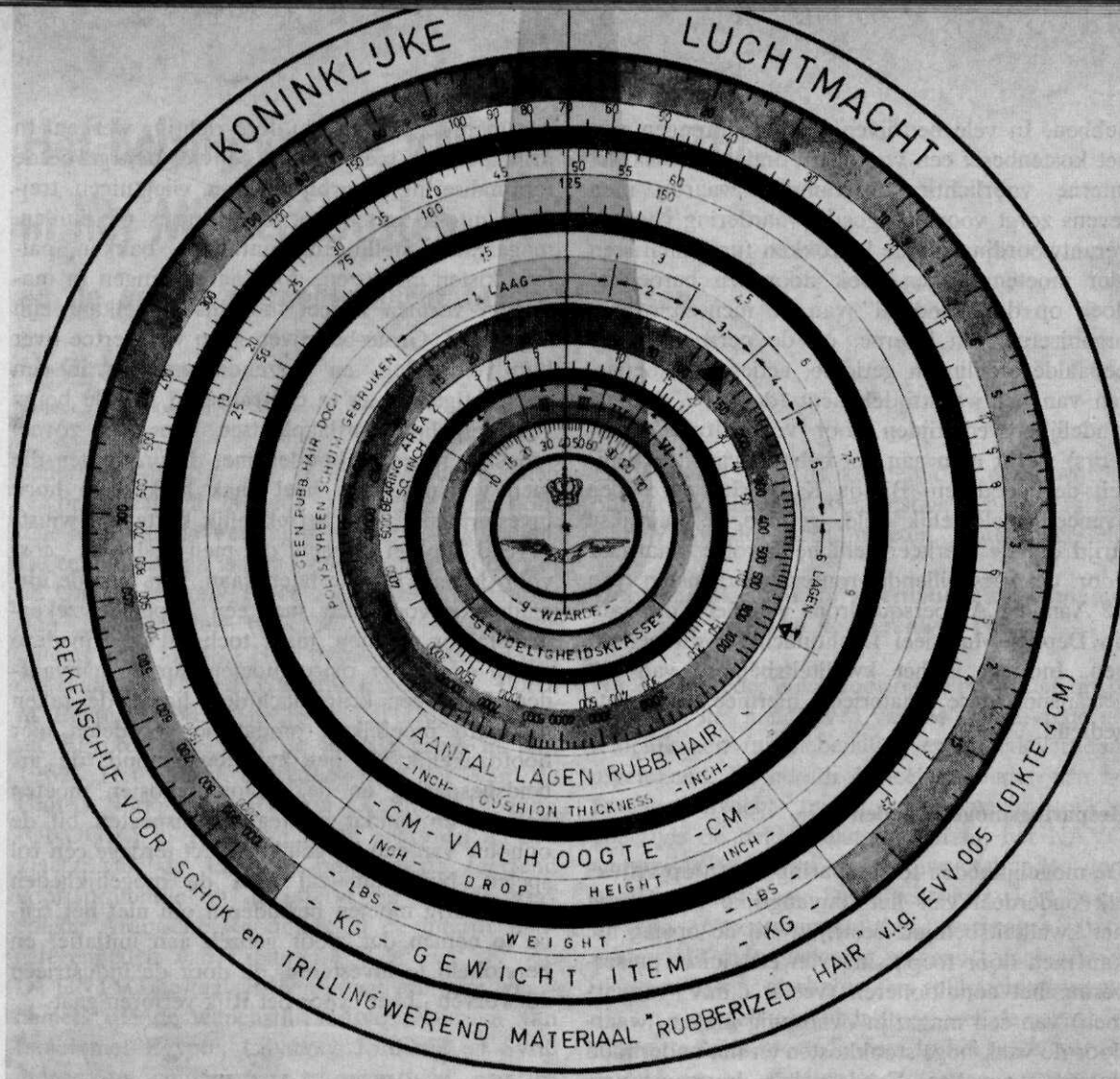
Afb. 1 Standaardverpakking Main Fuel Control: kostprijs f 26.000,-, beschermingskosten f 230,-

uitstekend combineren met een preventieve verpakking tegen mechanische invloeden door het in de polyetheenfilm gesloten artikel te omgeven met een schok- of stootwerend materiaal, bv. „rubberized hair”. Eventueel kunnen hieromheen nog enkele platen polystyreenschuim (een vrij goedkoop materiaal) worden aangebracht, waardoor men een stevige en veilige bescherming verkrijgt. Het geheel kan tenslotte in een container of een speciaal ontworpen kist of doos worden geplaatst, waarmee een prima standaardverpakking is gecreëerd, die bij veelvuldig transport steeds weer kan worden gebruikt (zie afb. 1 en 2).

Naargelang de kostbaarheid, gecombineerd met de graad van kwetsbaarheid, kan men voor het te beschermen materieel goedkope of dure verpakkingsmaterialen gebruiken. Bij de schok- en stootwerende materialen spelen in dit verband stramtheid (indrukbaarheid) en terugverend vermogen een belangrijke rol. Het verschil tussen een gewoon soort schuimplastic en een goede kwaliteit schuimrubber bijvoorbeeld is algemeen bekend: het eerste heeft een veel groter blijvende vervorming (het wordt plat en verliest zijn veerkracht) dan het tweede. In de prijs is dit verschil dan ook duidelijk te merken.

Door ingewikkelde formules en grafieken kan men de kwaliteit en het aantal lagen van een bepaald schokwerend (eigenlijk zou schokopvangend een beter woord zijn) materiaal nauwkeurig berekenen. Dit is voor iedere soort natuurlijk anders maar omdat er bij de KLu zeer veel met rubberized hair wordt gewerkt is hiervoor een speciale rekenshijf geconstrueerd (zie afb. 3). Hiermee kan men op eenvoudige wijze het aantal lagen en de oppervlakte aan rubberized hair afleiden dat nodig is voor het beschermen van een in een bepaalde kwetsbaarheidsklasse gerangschikt artikel. Voor het rubberized hair werden een standaardkwaliteit en -dikte ingevoerd, waartoe speciale verwervingseisen werden opgesteld. Ondanks het feit dat een betere kwaliteit werd verkregen daalde de prijs aanzienlijk, waardoor uiteindelijk een jaarlijkse besparing van f 32.000 kon worden gerealiseerd. Dit is slechts één van de voorbeelden hoe men door sanering van toe te passen materialen economischer kan werken. Voortdurend zal men zich op deze sanering moeten instellen, waarbij het

Afb. 2 Standaardverpakking Guidance Section Hawk missile; kostprijs f 80.000,-, beschermingskosten f 640,-

Afb. 3 Rekenschijf „Rubberized hair“

nauwkeurig volgen van de industriële ontwikkelingen gecombineerd moet worden met het nagaan van de mogelijkheden die er zijn voor de drie krijgsmacht delen gezamenlijk. Uniformiteit bij het gebruik van bepaalde materialen heeft tot gevolg dat door inkoop van grote partijen — bij voorkeur op afroepcontracten, aanzienlijke voordelen zijn te behalen.

Een vaak verguisd, maar toch belangrijk facet van het kwaliteitsbehoud is de etikettering van de goederen bij distributie en opslag. Dit is een moeilijk terrein omdat normalisatie in internationaal verband voor de vele commissies die hieraan werken (ca. 25 stuks) nog altijd een onvervulde wens is gebleven. Gebaseerd op een internationaal „gemiddelde“ werd bij de luchtmacht een twintigtal zelfklevende etiketten ingevoerd, die aanwijzingen geven betreffende de kwetsbaarheid van het artikel, de wijze van transport, opslag en behandeling, de gevaargraad e.d. Deze etikette-

ring is een stevige schakel in de keten van mogelijkheden voor het behouden van de kwaliteit der goederen vanaf de verwerving tot de eenmaal onvermijdelijke verwijzing naar de schroothoop.

Kostenbesef

Evenwel . . . succes is pas dán verzekerd als het personeel blijk geeft een voldoende verantwoordelijkheidsgevoel te hebben. Door voorlichting en instructie moet men chauffeurs, expeditie- en magazijnpersoneel en allen die verder te maken kunnen hebben met transport of opslag, ervan doordringen dat men vaak met zeer kostbare goederen werkt. Een chauffeur dient op de hoogte te zijn gebracht als hij — wat vaak voorkomt — met een lading van f 1 à 2 miljoen op de weg zit. De bediener van een heftruck moet het weten als de last die hij optilt ettelijke tienduizenden guldens kost. Een foutieve behandeling kan hier ernstige financiële consequenties

hebben. In vele bedrijven is het bijbrengen van het kostenbesef een voornaam onderdeel van het interne voorlichtingsprogramma, waarbij men tevens zorgt voor een goede waardering voor de verantwoording die de betrokken functionarissen hier moeten dragen. Ook door een beroep te doen op de „goodwill” van de mensen of het organiseren van interne, op de persoon of op bepaalde afdelingen gerichte, acties, het toepassen van het wedstrijdelement (denk bv. aan de landelijke wedstrijden voor vorkheftruckchauffeurs) werkt men aan het behoud van de kwaliteit der goederen. Bij de KLu wint deze idee eveneens geleidelijk veld, getuige de jaarlijkse strijd om de Verkeersveiligheidstrofee waarnaar door de verschillende routewagendiensten van de Aan- en Afvoersquadrons van het Commando Depots Materieel Luchtmacht wordt gedongen. Indirect is het kwaliteitsbehoud van het getransporteerde materieel hiermee uitermate gediend.

Besparingsmogelijkheden

De mogelijkheden tot besparing liggen op vrijwel elk onderdeel van het omvangrijke terrein dat het kwaliteitsbehoud bestrijkt. Bij de opslag bv. kan men door toepassing van een juiste preservering het conditioneren (veelal d.m.v. verwarmen) van een magazijn overbodig maken, waardoor de vaak hoge stookkosten en het onderhoud kunnen wegvallen. Een speciale duurzame verpakking voor zeer kwetsbaar materieel, waardoor deze goederen met het normale autotransport kunnen worden vervoerd, zal in veel gevallen goedkoper zijn dan het steeds weer inzetten van speciale voertuigen (instrumentenwagens, combi's, e.d.).

Vaak gaan doelmatigheid en kwaliteitsbehoud samen, vooral in die gevallen waarin de toepassing van moderne opslagsystemen het mogelijk maakt kwetsbare artikelen zonder speciale verpakking toch veilig te verladen en te transporteren. Het stapelsysteem bv., waarin magazijnbakken als bouwdozen in elkaar passen, is uitermate geschikt om de, bij voorkeur hierop afgestemde, stellingruimte zo efficiënt mogelijk te benutten, en door het transport van het artikel met bak en al wordt een grotere bescherming tegen beschadiging verkregen. Maakt men bij het vrachtvervoer dan ook nog gebruik van box- of flatpallets, dan is al het overbodige „gesjouw” vermeden en er is alweer, behalve een besparing aan man-uren een grotere veiligheid verkregen. Steeds meer

ziet men de industrie in deze richting werken. In principe richt men zich op een ver doorgevoerde rationalisering, waarbij schepen, vliegtuigen, treinen, auto's, gebouwen, laadperrons of -kuilen, magazijnen, stellingen, containers, bakken, pallets, kisten en dozen, door aanpassingen in maten en vormen zoveel mogelijk op elkaar zijn afgestemd. Grote bedrijven gaan vaak ertoe over hun veldopslag- en verzendmagazijnen in een reusachtige ruimte te centraliseren. Bij de bouw van dergelijke opslagplaatsen kan men zoveel mogelijk rekening houden met de produkten die men verhandelt en heel vaak blijken de hoge investeringen al na betrekkelijk korte tijd winstgevend. Op het moment dat men beslist de „cost voor de baet uyt” te laten gaan, kan men de uiteindelijke voordelen met een bepaalde zekerheidsfactor plannen, maar toch zal men in deze zaken een zeker risico moeten durven aanvaarden. Voor een krijgsmachtdeel liggen de zaken uiteraard moeilijker, omdat de voordelen hier hoofdzakelijk uit het kwaliteitsbehoud, de arbeidsbesparing en de exploitatiekosten moeten komen, en omdat strategische aspecten bij de opbouw van een dergelijk project terdege een rol spelen. Niettemin zal men de mogelijkheden nauwkeurig moeten bestuderen om niet het risico te nemen dat, door gebrek aan initiatief en bereidheid te investeren, de door de industrieën verworven „baet” voor het Rijk verloren gaat.

Positieve instelling noodzakelijk

Uit dit artikel moge blijken hoe veelzijdig de problemen zijn die het begrip kwaliteitsbehoud omvatten en hoe snel men op aanverwante terreinen belandt. Nauwe samenwerking is daarom noodzakelijk en gezamenlijk zal men zich steeds weer moeten afvragen wat onder de gegeven omstandigheden de beste oplossing is. Natuurlijk zal er wel eens even worden misgetast, maar als er algemeen begrip ontstaat voor de kostenbesparende factoren bij het gericht werken op kwaliteitsbehoud, dan kunnen de resultaten niet uitblijven.

Resumerend kunnen wij stellen dat kwaliteitsbehoud, zowel in technisch als economisch opzicht, een noodzakelijk begrip is. Kortzichtigheid op dit gebied werkt uiteindelijk grote verliezen in de hand, en de operationele inzetbaarheid van het defensiematerieel wordt er sterk door verminderd. Een positieve instelling is daarom onontbeerlijk.

Het belang van de VN-troepenmacht in het Midden-Oosten

en de aan zo'n troepenmacht te stellen eisen

M. G. Janssen

Majoor van de Koninklijke Luchtmacht

Sedert 1948 zijn er in het Midden-Oosten (Cyprus niet inbegrepen) drie acties van politieke aard van de Verenigde Naties voorgekomen. De eerste was, en is nog steeds, het optreden van de United Nations Truce Supervision Organisation in Palestina (UNTSO). De organisatie dateert van 1948. Het tweede optreden was dat van de United Nations Emergency Force in Egypte (UNEF) in 1956 en teruggetrokken uit Egypte, vlak voor de jongste crisis in juni 1967. Het derde optreden was dat van de United Nations Observation Group in Libanon (UNOGIL) in 1958, tot stand gekomen na een klacht van de Libanon omtrent de toestand voortvloeiende uit de interventie van de Verenigde Arabische Republiek in de interne aangelegenheden van Libanon.

De UNTSO bestaat uit een groep militaire waarnemers die de wapenstilstandsvoorwaarden van Israël met Egypte, Libanon, Jordanië en Syrië dienen te controleren en eventuele ernstige schendingen van de bestandsvoorwaarden aan de Veiligheidsraad te rapporteren. De UNTSO doet thans ook dienst langs de nieuwe bestandslijn van de jongste crisis. Ofschoon samengesteld uit officieren is de UNTSO geen troepenmacht, maar een waarnemerskorps van officieren. Ook de UNOGIL was een waarnemerskorps. Beiden zijn (waren) niet bevoegd om daadwerkelijke bestandsovertredingen te voorkomen of te verhinderen. De UNEF was wel een troepenmacht, zij het met gelimiteerde bevoegdheden. In deze beschouwing zal alleen de UNEF worden behandeld.

Om het belang en de taak van de UNEF beter te kunnen begrijpen dient eerst in het kort de taak van de VN in de internationale verhoudingen te worden gezien. Tevens de politieke achtergronden die leidden tot het ontstaan van de UNEF. Uit de ervaringen opgedaan met de UNEF kunnen enkele beginselen en regels worden gemaakt voor een eventuele toekomstige

vredesmacht. Tevens kunnen dan eisen worden ontwikkeld die aan toekomstige deelnemers aan een VN-vredesmacht moeten worden gesteld.

Ontwikkelingen in de internationale verhoudingen en de taak van de Verenigde Naties

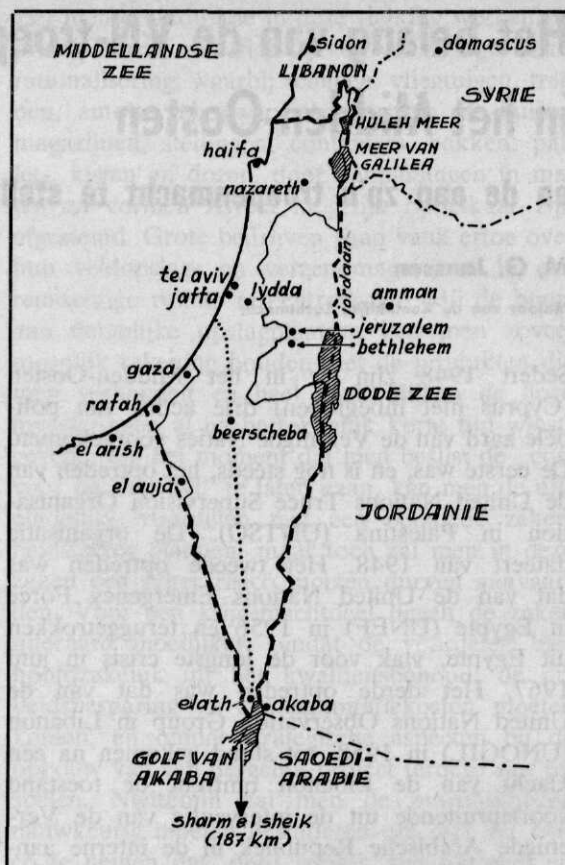
Na de Tweede Wereldoorlog hebben zich in de taak van het handhaven van de wereldvrede geleidelijk een functiebevestiging en functieverdeling afgetekend. De hoofdrol bleef behouden aan het machts-evenwicht tussen twee machtsblokken: enerzijds de landen aangesloten bij het NAVO, anderzijds de landen met elkaar verbonden door het Warschau-Pact. Dit machts-evenwicht berust in feite op een onaantastbaar vermogen elkaar wederzijds met nucleaire wapens totaal te vernietigen. Het is derhalve een veiligheidsstructuur die op zich zelf een bedreiging van de mensheid oplevert. Alles moet daarom in het werk worden gesteld om te voorkomen dat deze structuur te zwaar wordt beproefd en de massavernietigingsmiddelen daadwerkelijk worden gebruikt. Het is deze laatste functie die de Organisatie der Verenigde Naties te vervullen heeft gekregen.

Door geschillen voor een wereldforum publiekelijk te bespreken, bemiddeling aan te bieden, tot vredesoperaties te besluiten, kortom door haar moreel gezag te laten gelden, hebben de VN reeds verschillende malen kunnen voorkomen dat in gebieden buiten de directe invloedssfeer van de twee grote machtsblokken de nucleaire mogelijkheden werden gedwongen zich rechtstreeks met militair ingrijpen in conflicten te mengen, met alle daaraan verbonden gevaren. In de moderne literatuur over politieke en strategische vraagstukken vindt men wel de formulering dat het machts-evenwicht het mechanisme is geworden waarmee de huidige internationale politiek werkt en waarschijnlijk voorlopig nog zal moeten blijven werken. Ook leest men dat de voornaamste politieke bijdrage die de Organisatie der Verenigde Naties aan de beheersing

van de internationale machtsbetrekkingen kan leveren, niet is gelegen in een streven met het machtsevenwicht in de behartiging van de collectieve veiligheid te wedijveren, maar in het behulpzaam zijn bij het verbeteren en het stabiliseren van de werking van het machtsevenwicht. De fundamentele politieke en ideologische tegenstellingen tussen Oost en West en de rivaliteit van deze twee machtsblokken om macht en invloed in de wereld zijn gebleven, hoewel de verstarring in de internationale verhoudingen thans is doorbroken. Er zijn echter enkele factoren die de verdere ontwikkeling van de internationale verhoudingen hoogst onzeker maken. Een van de voornaamste van die factoren is de nog steeds gespannen en onstabiele verhouding in het Midden-Oosten.

Politieke achtergronden die leiden tot het ontstaan van de UNEF

De zg. Palestijnse kwestie is tussen 1946 en 1956 vrijwel voortdurend in één of meer organen van de VN aan de orde geweest. De vestiging van de staat Israël in het Palestijnse Mandaatgebied, juist op het tijdstip dat de stabiliserende Europese invloed in Noord-Afrika en het Midden-Oosten door het modern-Arabisch nationalisme werd teruggedrongen, riep een aantal problemen en conflicten op, waarvan de gevolgen zich ver buiten dat werelddeel deden gevoelen. In 1947 en 1948 werden twee bijzondere zittingen van de Algemene Vergadering gewijd aan beraadslagingen over het Britse voornemen zich uit Palestina terug te trekken, omdat de bepalingen van het mandaat hun geen ruimte boden om aan de problemen, ontstaan door de vloed van naoorlogse Joodse immigranten, het hoofd te bieden. Het resultaat van de VN-behandeling was een Verdelingsplan, dat door de Joden werd aanvaard, doch door de Arabische staten werd verworpen. Op 14 mei 1948 kwam het mandaat tot een einde, de Britse troepen werden teruggetrokken, de staat Israël werd uitgeroepen. De Arabische buurlanden deden gezamenlijk een poging met militair geweld de staat Israël in de kiem te smoren en een Arabische eenheidsstaat in geheel Palestina te vestigen. Zij leden echter een nederlaag en Israël breidde zijn grenzen uit, buiten hetgeen deze staat in het VN-Verdelingsplan was toebedeeld. De Veiligheidsraad nam tussen mei en december 1948 niet minder dan acht resoluties aan om een einde te maken aan steeds weer oploeiende

Overzichtkaart van Palestina

- grens voormalig Palestijns mandaatgebied
- — — — — wapenstilstandslijn 1949
- ..... oliepijpleiding

gevechten; diverse commissies werden ingesteld en tenslotte slaagde een bemiddelaar erin om, in het voorjaar van 1949, Algemene Wapenstilstandovereenkomsten te doen sluiten tussen Israël en zijn vier Arabische buurlanden. Israël behield het gehele voormalige mandaatgebied, behalve een smalle gedemilitariseerde strook langs de Syrische grens, het gehele gebied tussen Jeruzalem en de Jordaan (dat door Jordanië werd geannexeerd), en in het zuiden van de zg. Gaza-strook, die door het Egyptische leger bezet bleef, alsmede het El Auja-gebied dat werd gedemilitariseerd. De aldus bereikte status quo was echter een militaire en niet een politieke, derhalve labiel en afhankelijk van de wederzijdse militaire krachtsverhoudingen. Het politieke beeld werd overheerst door de Arabische opvatting dat er slechts één oplossing bestond voor het geschil, nl. niet minder dan de verdwijning van de staat Israël, een oplossing die door de VN, waartoe Israël inmiddels was toegetreden, uiteraard niet werd onderschreven. Een zekere stabiliserende invloed was tijdelijk

uitgeoefend door de zg. „Tripartite Declaration” van mei 1950, waarin de regeringen van het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en de Verenigde Staten zich uitspraken tegen een bewapeningswedloop tussen Israël en de Arabische staten. Zij verklaarden voorts dat, indien een van de betrokken staten voorbereidingen zou treffen de wapenstilstandsgrenzen te schenden, zij, in overeenstemming met hun verplichtingen als leden der VN, onmiddellijk maatregelen zouden nemen, zowel binnen als buiten de VN.

Het in wezen onopgeloste conflict uitte zich in de jaren 1949—1956 in tal van concrete problemen en grensincidenten: in de Gaza-strip en in het door Jordanië geannexeerde deel van Palestina was bijna een miljoen Arabische vluchtelingen terechtgekomen, in leven gehouden door de zorgen van de UNRWA, ontevreden gehouden door de Arabische leiders, die geen enkele andere oplossing aanvaardden dan de terugkeer van deze vluchtelingen naar hun oorspronkelijke woonplaatsen. Israël weigerde dit echter uit veiligheidsoverwegingen toe te staan, onder aanbod van financiële compensatie voor de materiële verliezen. Israël kwam meermalen met Syrië en Jordanië in conflict naar aanleiding van irrigatiewerkzaamheden o.a. bij het Huleh-meer en plannen tot aftapping van het Jordaanwater. De Veiligheidsraad kreeg voorts herhaaldelijk klachten te behandelen i.v.m. grensincidenten, doorgaans veroorzaakt door voortdurende Arabische infiltratie en sabotage op kleine schaal, gevolgd door Israëlische vergeldingsacties op grotere schaal. Eén van de ernstigste problemen waarmee Israël te kampen had was de sedert 1948 durende Arabische economische blokkade en voornamelijk het afsluiten door Egypte van het Suezkanaal voor de scheepvaart van en naar Israël en de blokkade van de ingang van de Golf van Akaba, waaraan de Israëlische haven Eilath ligt. De Veiligheidsraad nam op 1 september 1951 een resolutie aan, waarin op Egypte een beroep werd gedaan een einde te maken aan deze blokkade. Egypte legde deze resolutie echter naast zich neer, zich beroepende op een staat van oorlog met Israël. In 1954, nadat Egypte de blokkade nog had uitgestrekt tot voedingsmiddelen, sprak de Sovjet-Unie over een resolutie van de Veiligheidsraad die mede betrekking had op de Golf van Akaba, een veto uit.

In de jaren 1955 en 1956 voltrokken zich ingrijpende wijzigingen in de wereld om Palestina. Het Verenigd Koninkrijk, Turkije, Irak, Pakistan en Iran sloten in de maanden februari-

november 1955 te Bagdad een militair-economisch verdrag, dat tot doel had de veiligheid in het Midden-Oosten (tegen mogelijke Sovjet-interventie) te verzekeren, doch het Egyptische staatshoofd zag hierin een poging de Arabische wereld te verdelen en Egypte te isoleren. In november 1955 maakte president Nasser bekend dat Egypte wapenleveranties van het Sovjet-blok zou ontvangen. Ook Syrië bleek later door de Sovjet-Unie te worden bewapend. In oktober 1955 sloot Egypte verdragen van militaire bijstand met Syrië en Saoedi-Arabië, later gevolgd door verdragen met Jordanië en Jemen. In augustus 1955 verklaarden de V.S. zich bereid om Israël een lening te verstrekken, die bestemd zou zijn om de Arabische vluchtelingen te compenseren voor de geleden schade. De V.S. verklaarden voorts dat zij bereid waren verdragen te sluiten met Israël en zijn Arabische buurlanden, ten einde de grenzen van deze landen te waarborgen.

Inmiddels werden de Britse troepen in de Suezkanaalzone geleidelijk teruggetrokken ingevolge een verdrag dat het V.K. in 1954 met de Egyptische regering had gesloten, in de hoop daarmee een basis voor goede verhoudingen te leggen. De Britten trokken zich ook terug uit de Soedan en de Fransen gaven Tunesië en Marokko hun onafhankelijkheid. De Britten kwamen in moeilijkheden op Cyprus en in Jordanië. Van Tanger tot Aden werd de Europese invloed teruggedrongen. De verhouding tussen Israël en zijn Arabische burens was er inmiddels niet beter op geworden. Arabische woordvoerders verkondigden steeds luider dat Israël met militair geweld van de kaart zou worden gevaagd. De Palestijnse vluchtelingen in de Gaza-strip ontvingen op bevel van Nasser een militaire opleiding en werden georganiseerd in een „Bevrijdingsleger”. Begin 1956 namen de grensincidenten in hevigheid toe, voornamelijk in de Gaza-strip. De Veiligheidsraad besloot de Secretaris-Generaal van de V.N. naar het Midden-Oosten af te vaardigen. Hij rapporteerde daarop, in mei 1956, dat hij van alle betrokken partijen de verzekering had gekregen, dat de wapenstilstand onvoorwaardelijk zou worden nageleefd. De Veiligheidsraad nam terzake een resolutie aan, nadat daaruit op aandringen van de Arabische landen, met steun van de Sovjet-vertegenwoordiger, de woorden „een vreedzame regeling op wederzijdse aanvaardbare grondslag” waren geschraapt. Inmiddels waren de grensincidenten langs de Israëlische wapenstilstandslijn weer be-

gonnen. Een tweede bezoek van de Secretaris-Generaal aan Kaïro, Amman en Jeruzalem, in juli 1956, leverde geen concrete resultaten op. In juni 1956 trokken de laatste Britse troepen uit de Suezkanaalzone weg, conform het Anglo-Egyptische verdrag van 1954.

In het najaar van 1956 werd de wereld geconfronteerd met een crisis in het Midden-Oosten van ernstige en gecompliceerde aard: Israël begon een militaire actie tegen Egypte en kort daarop achtte het V.K. het ogenblik aangebroken om in de aldus ontstane situatie met militaire strijdkrachten te interveniëren. De toestand die door deze gebeurtenissen in het Midden-Oosten ontstond en die zelfs de kiem van een wereldconflict in zich droeg, was in belangrijke mate de resultante van de in de voorgaande paragrafen beschreven ontwikkeling. Met overtuiging en wilskracht had Israël in Palestina een staat opgebouwd, die met behulp van de VN formele erkenning had verkregen. Met dit feit hadden de Arabische landen zich nimmer verzoend: in 1948 grepen zij naar de wapenen voor de openlijke strijd tegen Israël, waarna door bemiddeling van de VN een wapenstilstand tot stand kon komen tussen Israël en de vier omringende Arabische landen. De VN zijn er echter niet in geslaagd deze wapenstilstand op redelijke wijze te doen naleven, laat staan deze als uitgangspunt te gebruiken voor het oplossen van de tussen de betrokken landen bestaande problemen. Daar aldus de basisproblemen van het Midden-Oosten onopgelost bleven liggen en de conflictstof zich ophoopte, terwijl incidentele uitbarstingen leidden tot militaire acties en tegenacties, die in frequentie en intensiteit steeds toenamen, ontstond een situatie die uitermate explosief was geworden. Toen tenslotte in juli 1956 de Egyptische regering, zonder enig voorafgaand overleg, ondanks de bestaande verdragen, overging tot de nationalisatie van het Suezkanaal, moest worden gevreesd dat hiermee de lont in het kruiwat was gestoken. Toen Israël, in zijn bestaan bedreigd door een steeds scherper wordende blokkade en door een steeds driester optreden van militaire commandotroepen op zijn gebied, uit zelfverdediging een militaire actie tegen Egypte inzette en oprukte naar het Suezkanaal, meenden het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk het ogenblik gekomen om met militaire middelen tussenbeide te moeten komen. Binnen enkele dagen kwam de Algemene Vergadering in bijzondere spoedzitting bijeen om zich te beraden over de ontstane situatie. In de daarop volgende maanden

heeft de Algemene Vergadering zich voortdurend intensief met deze situatie beziggehouden. De VN werden daarbij geplaatst voor de verantwoordelijkheden, die zij jarenlang ten aanzien van de fundamentele vraagstukken in het Midden-Oosten onmachtig waren geweest uit te oefenen.

De „United Nations Emergency Force” (UNEF)

De eerste suggestie van een VN-troepenmacht kwam van de Permanente Vertegenwoordiger van het Verenigd Koninkrijk op 1 november 1956 in de eerste bijzondere spoedzitting van de Algemene Vergadering. Een Canadese resolutie dienaangaande werd ingediend en het resultaat van de resolutie was dat op 4 november 1956 de Secretaris-Generaal werd uitgenodigd binnen 48 uur een plan uit te werken voor een „emergency international United Nations force”. Reeds in de avond van 4 november 1956 diende de Secretaris-Generaal zijn eerste rapport in, behelzende een voorstel tot het instellen van een VN-Commando onder bevel van de Chef-Staf van de UNTSO. De Commandant zou zijn staf kunnen formeren uit een beperkt aantal officieren van het Waarnemerskorps van de UNTSO en voorts uit een beperkt aantal officieren, rechtstreeks aan te trekken uit lidstaten van de VN, alleen met uitsluiting van onderdanen van de vijf landen die permanente leden van de Veiligheidsraad waren. Op 11 november 1956 kwamen de eerste onderdelen van de UNEF, Canada, Columbianen en Noorwegen, op het eerste verzamelpunt bij Napels in Italië aan. Op 12 november 1956 kon de Secretaris-Generaal reeds rapporteren dat er overeenkomst was bereikt met de Egyptische regering betreffende de aankomst van onderdelen der UNEF in Egypte. De voorhoede van de UNEF arriveerde op 15 november 1956 op het vliegveld Aboe Soeweir, 15 km ten w. van Ismaïlia.

Om tot een beter begrip te komen omtrent taak en functionering van de politiemacht van de VN, is het noodzakelijk drie aspecten te onderscheiden.

- a. De instelling van de UNEF.
- b. Taak en functionering van de UNEF.
- c. De periode waarin de UNEF op Egyptisch grondgebied aanwezig zou zijn.

De UNEF werd ingesteld met het doel het staken der vijandelijkheden te verzekeren en daarop toezicht uit te oefenen, zoals overeengekomen in de desbetreffende resolutie van 2 november

1956 door de Algemene Vergadering van de VN. Nu kan er echter een vraag rijzen. Door in te stemmen met de instelling van de UNEF, heeft — zo zou men kunnen stellen — Egypte tevens aanvaard dat de politietroepen een werkelijke VN-troepenmacht vormen. Deze interpretatie, zoals die destijds o.a. van Nederlandse zijde werd gegeven, is in tweërlei opzicht van belang. In de eerste plaats zou op die manier een in resoluties verankerde basis zijn gelegd voor de mogelijkheid van de VN, te kunnen beschikken over een internationaal machtsapparaat op permanente basis en ten gebruike bij voorkomende gelegenheden, waar ook ter wereld. In de tweede plaats, toegespitst op de Egyptische situatie, zou hieruit voortvloeien dat Egypte geen zeggenschap meer zou kunnen hebben over de samenstelling van de troepenmacht, die naar Egyptisch grondgebied zou worden gedirigeerd, en die dan waarlijk internationaal zou zijn.

Deze opvatting van de UNEF bleek niet algemeen te worden aanvaard, noch door het gros der Arabo-Aziatische landen, noch door het Secretariaat van de VN. Aan die zijde werd nl. de opvatting gehuldigd, dat de UNEF niet moest worden beschouwd als een VN-troepenmacht doch — dit is een belangrijk nuanceverschil! — als een troepenmacht van tijdelijke aard, ingesteld voor een specifiek doel en voor een specifieke noodsituatie. Het ligt in de lijn van dit standpunt dat Egypte zich op grond van zijn soevereiniteit de zeggenschap over de samenstelling van de UNEF heeft willen voorbehouden. Hoewel de Secretaris-Generaal van de VN zich in zijn rapporten aan de Algemene Vergadering op dit punt niet duidelijk en principieel heeft uitgesproken, is het een feit, dat de samenstelling van de UNEF een punt van onderhandeling heeft uitgemaakt tussen hem en de Egyptische regering.

Het meest belangrijke was het aspect van de taak en functionering. De taakomschrijving van de UNEF is in de eerste plaats te vinden in de resolutie van de Algemene Vergadering van 5 november 1956 waar deze stelt dat de UNEF het staken der vijandelijkheden zal dienen te verzekeren en daarop toezicht moet uitoefenen, met de toevoeging van: in overeenstemming met alle bepalingen van de resolutie van de Algemene Vergadering van 2 november 1956. Deze laatste resolutie dringt er bij de betrokken partijen op aan in te stemmen met een onmiddellijk staakt-het-vuren, hun strijdkrachten direct achter de wapenstilstandsgrenzen terug te trek-

ken en bepaalt voorts dat, zodra het „cease-fire” is geëffectueerd, stappen worden ondernomen tot het heropenen van het Suezkanaal en het herstellen van de vrijheid van scheepvaart door dit kanaal. Deze bepalingen uit de resolutie van de Algemene Vergadering van 2 november 1956 zijn alle drie van wezenlijke betekenis voor een nader begrip en verdere taakafbakening van de UNEF.

Ten aanzien van het operatiegebied van de UNEF concludeert de Secretaris-Generaal zeer vaag, dat haar functies kunnen worden geacht een gebied te bestrijken, dat ruwweg loopt van het Suezkanaal tot de wapenstilstandsgrens, die is vastgesteld in de Wapenstilstandsovereenkomst tussen Egypte en Israël van 1949.

De vraag bleef echter open of — in de hypothese zoals hiervoor genoemd, nl. dat voor het inbrengen van de UNEF op Egyptisch gebied de toestemming van de Egyptische regering nodig was — deze regering bedoelde toestemming ook op ieder door haar gewenst ogenblik zou kunnen intrekken. Het antwoord op deze vraag kwam 11 jaar later in juni 1967. Toen verzocht president Nasser de Secretaris-Generaal van de VN de UNEF van Egyptisch grondgebied terug te trekken. Gezien de uitleg die in 1956, ook door de Secretaris-Generaal, aan de besluiten van de Algemene Vergadering werd gegeven, was geen andere uitweg mogelijk dan de UNEF terug te trekken, waardoor Egyptische en Israelische militairen weer zonder buffer tegenover elkaar kwamen te staan. Het akkoord van 1956 was derhalve een zeer labiele overeenkomst geworden.

Nederland en de UNEF

De Nederlandse regering heeft zich reeds in een vroeg stadium bereid verklaard een bijdrage tot de UNEF te leveren, indien haar een verzoek van dien aard zou bereiken. Een uitnodiging tot deelneming is echter nooit ontvangen. Een verklaring hiervoor zal mede moeten worden gezocht in het feit dat de Secretaris-Generaal meende rekening te moeten houden met de al dan niet uitgesproken wensen terzake van president Nasser. Dat verscheidene landen die wél bereid waren troepen te leveren, geen uitnodiging kregen, was één der oorzaken van het feit dat vrijwel zeker uit de UNEF geen internationaal politiegeleg zou kunnen groeien.

Samenstelling en organisatie

De commandant, de eerste was de Canadese

Generaal-Majoor E. L. M. Burns, werd gekozen door de Algemene Vergadering van de VN. De commandolijn liep direct van de UNEF-commandant naar de nationale commandanten van de diverse contingenten. De orders en instructies werden alleen door de commanderend officier uitgegeven en, via hem, door de Secretaris-Generaal van de VN.

Het Hoofdkwartier van de UNEF was geplaatst in Gaza. De Chef-Staf was tevens plv. Commandant. De Staf van de UNEF bestond uit de Secties Personeel, Operatiën en Logistiek, elk onder leiding van een Luitenant-Kolonel; een speciale staf bestond uit officieren, verantwoordelijk voor juridische zaken, technische diensten, verbindingdiensten, luchtsteunaangelegenheden en medische verzorging. Het hoofd van de administratie en zijn staf waren burgers, de meesten afkomstig van het secretariaat van de VN. Ook werden enkele lokale burgerkrachten aangetrokken.

In februari 1957 was de UNEF op de door de opperbevelhebber noodzakelijk geachte sterkte van 6000 man gekomen. De samenstelling van de troepenmacht is weergegeven in tabel 1. Het Indonesische contingent werd op 12 september 1957 teruggetrokken. De tien contingenten waren de componenten van de UNEF en elk daarvan stond onder bevel van de nationaal commanderend officier, die rechtstreeks verantwoordelijk was aan de commandant van de UNEF.

Verbindingen

Het berichtenverkeer tussen het VN-hoofdkwartier, het UNEF-hoofdkwartier en de verschillende afdelingen te velde werd uitgevoerd door ervaren VN-Field Service-verbindingpersoneel. Het UNEF-verbindingssysteem werd gecoördineerd met het reeds bestaande grote VN-verbindingssysteem.

Luchtsteun

De Canadese luchtmacht zorgde voor het nodige

luchtpotentieel. Er was een verbindingafdeling, gestationeerd te Napels. In het begin werkte deze met 4 C-119-vliegtuigen, later met 4 CL-44-vliegtuigen. Een andere Canadese afdeling, bestaande uit 4 Otters en 2 DC-3's, was gestationeerd te El Arish. Deze vlucht deed luchtverkenningen, medisch transport en normale verbindingsvluchten tussen de verschillende UNEF-onderdelen.

Taak, operatiegebied en werkwijze

De eerste taak van de UNEF was geweest de bewerkstelling van, en het houden van toezicht op, de staking der vijandelijkheden. Vervolgens, d.w.z. na de totstandkoming van het staakt-hetvuren, had de opdracht geluid: het verlenen van bijstand bij de handhaving van de rust tijdens en na de terugtrekking van niet-Egyptische troepen. Bij een aanvullende resolutie was tenslotte voorzien in de opstelling van de UNEF op de bestandslijn tussen Israël en Egypte. Bovendien hadden de VN-troepen een groot aantal andere opdrachten uitgevoerd: uitwisseling van krijgsgevangenen, opruimen van mijnenvelden, beveiliging van olievelden en, gedurende korte tijd, de uitoefening van bepaalde bestuurstaken in de Gaza-strook. Langs de bestandslijn bestond de rol van de UNEF in hoofdzaak in het voorkomen van illegale grensoverschrijdingen, waartoe in de Gaza-sector met behulp van de desbetreffende orders van de plaatselijke autoriteiten, een strook van 500 m breed 's nachts voor de bevolking werd afgesloten.

Het operatiegebied van de UNEF was langs de Egyptische-Israëliische-wapenstilstandsdemarcatielijn en langs de internationale grens ten z. van de Gaza-strip. Dit is een vrij lange grenslijn, voor het overgrote deel door ruw terrein. De Gaza-strip, van de Middellandse Zee in het noorden tot de internationale grens in het zuiden, is 60 km lang. De internationale grens, vanaf de zee naar het zuiden tot de Golf van Akaba is 213 km. De UNEF opereerde alleen aan de Egyptische kant langs deze twee lijnen, totaal 273 km. Er werd voortdurend gepatrouilleerd. De afstand vanaf de noordkant van de Golf van Akaba tot Sharm el Sheikh, waar de UNEF ook dienst deed, is nog eens 187 km.

Meestal kreeg elk land een sector toegewezen, maar soms moesten delen van een contingent, compagnieën of pelotons, in andere sectoren dienst doen. Dit gaf alleen tussen de Denen en Noren geen moeilijkheden. Deze twee contingen-

TABEL 1

Contingent	Officieren	Manschappen	Totaal
Brazilië	44	501	545
Canada	113	1059	1172
Columbia	31	491	522
Denemarken	25	399	424
Finland	15	240	255
India	27	930	957
Indonesië	37	545	582
Noorwegen	71	427	498
Joegoslavië	55	618	673
Zweden	27	322	349
Totaal	445	5532	5977

ten waren samengevoegd in één bataljon, afwisselend gecommandeerd door een Deens en Noors officier. De bewapening van de UNEF was de normale bewapening van een infanterieregiment. De UNEF had echter geen bevoegdheid gebruik te maken van wapens, tenzij voor zelfverdediging.

Effectiviteit en belang van de UNEF

De UNEF was tot stand gekomen om in een acuut noodgeval aan een bijzondere behoefte te voldoen. De gegeven mogelijkheden waren gelimiteerd, maar dit was ook niet anders mogelijk. Het doel en de taak zoals vastgelegd door de Algemene Vergadering, zijn echter vanaf het begin zeer duidelijk geweest en de opdracht, gegeven aan de commandant over zijn bevoegdheden, was zeer gepreciseerd. Dikwijls moest er snel worden gehandeld, maar dit werd altijd gedaan in overeenkomst met het gestelde doel en taak. Uiteraard zijn er problemen voorgekomen, maar voor de meeste werd een oplossing gevonden. Ondanks de gelimiteerde mogelijkheden is de UNEF geaccepteerd als een veelbetekenend pionierswerk in de evolutie van methoden om de vrede te handhaven of te herstellen. Zo'n VN-leger dient echter in alle voorkomende gevallen zo snel mogelijk overbodig te worden gemaakt door oplossingen te zoeken voor het probleem, waarvoor het vredesleger tot stand kwam.

De UNEF was in de eerste plaats gekomen als een voorwaarde, gesteld door Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Israël, voor het aanvaarden van een „staakt-het-vuren”. Daarbij was het instellen van de UNEF een voorwaarde voor het terugtrekken van de Anglo-Franse en Israëlische troepen uit Egypte. Toen deze troepen waren teruggetrokken werd de UNEF één van de condities voor het handhaven van de rust langs de grenzen tussen Egypte en Israël. Toen derhalve de Egyptische regering in mei 1967 terugtrekking van de UNEF eiste en deze inderdaad werd teruggetrokken, was de voornaamste conditie voor het handhaven van die rust weggenomen. De gebeurtenissen die daarop volgden liggen te vers in ieders geheugen dan dat wij daarop verder zouden moeten ingaan.

Gedurende de jaren van haar bestaan is de UNEF effectief geweest in de uitoefening van haar taak. Deze conclusie is zowel door de Secretaris-Generaal van de VN als door vele waarnemers getrokken. Door de UNEF was het mogelijk om een snel staakt-het-vuren te be-

werkstelligen. De Engels-Franse troepen konden zeer snel terugtrekken en de UNEF zorgde voor rust op een tijdstip dat nog meer incidenten een wereldoorlog tot gevolg hadden kunnen hebben. De UNEF heeft echter geen rol kunnen spelen in de definitieve oplossingen van de conflicten in het Midden-Oosten. Niettemin heeft zij door haar actie en door haar aanwezigheid het uitbreken van vijandelijkheden kunnen voorkomen en het is zelfs, tot aan de terugtrekking van de UNEF, langs de Egyptisch-Israëlische grenzen redelijk kalm en rustig geweest. Een serie gevoelige vraagstukken was de facto geregeld, zo niet de jure. De raids tussen Israël en Egypte v.v. waren vrijwel opgehouden; het Egyptische leger bleef uit Gaza; de Straat van Tiran was open, evenals het gebied van Sharm el Sheikh: zolang de UNEF er was. Maar door het zeer labiele akkoord van 1956 moest de UNEF in 1967 verdwijnen. De belangrijke rol die de UNEF in de tussenliggende periode had gespeeld kwam pas toen duidelijk aan het licht.

Ervaringen ontleend aan de instelling en de werkwijze van de UNEF

Door de Secretaris-Generaal is in 1958 een rapport opgemaakt met de titel Studie over de ervaring ontleend aan de instelling en de werkwijze van de UNEF. Het rapport bestaat uit twee delen: het eerste bevat een overzicht van de inrichting en werkwijze van de UNEF, het tweede gedeelte een beschouwing geeft over de algemene politiek-volkenrechtelijke beginselen, die aan de instelling van een dergelijke vredesmacht ten grondslag liggen en de regels die daarbij in acht moeten worden genomen. Deze beginselen en regels kunnen als volgt worden samengevat.

a. Algemene beginselen

1. Slechts de Algemene Vergadering of de Veiligheidsraad kunnen formeel besluiten tot een bepaalde VN-operatie. Zonder een uitdrukkelijke machtiging kan de Secretaris-Generaal geen beroep op de lidstaten doen om troepen of materiaal ter beschikking te stellen.
2. Het stationeren van VN-eenheden op het grondgebied van een lidstaat vereist de toestemming van de betrokken regering.
3. In een bilaterale verklaring tussen de VN en de betrokken regering, strekkende tot naleving van het desbetreffende besluit van de Algemene Vergadering of de Veiligheidsraad,

dient de toestemming van de betrokken regering te worden vastgelegd.

4. Militaire VN-eenheden zullen geen onderdelen mogen bevatten van de permanente leden van de Veiligheidsraad en van bij het conflict geografisch of anderszins betrokken landen.

b. *Status agreement*

Op basis van de algemene beginselen, genoemd in het voorgaande punt, dient een overeenkomst betreffende de status van de VN-eenheden (status agreement) te worden gesloten, die o.a. de volgende beginselen moet bevatten.

1. Het personeel van de VN-eenheden valt uitsluitend onder de criminele jurisdictie van het eigen land.

2. Voor de VN-activiteit dienen volledige vrijheid van beweging en verbindingen binnen het operatiegebied en vrije toegangsfaciliteiten te bestaan.

c. *Praktische regels*

De volgende praktische regels en voorschriften gebaseerd op de ervaring, opgedaan met de UNEF, kunnen ook voor de toekomst van toepassing zijn.

1. De taak van enigerlei VN-operatie moet strikt gescheiden worden gehouden van de taak van de overheid in het betrokken land, zulks ten einde verwikkeling in binnenlandse aangelegenheden te vermijden.

2. De rol van het VN-personeel moet beperkt zijn tot de internationale aspecten van een gegeven politieke situatie en moet ook t.o.v. de internationale aspecten neutraal zijn. Zonder deze beperking zal het niet mogelijk zijn een beroep op de lidstaten te doen.

3. Het militaire personeel van de VN moet strikte en uitsluitende loyaliteit t.o.v. de VN betrachteren.

4. VN-eenheden zullen nooit zelf het initiatief mogen nemen om de wapenen te gebruiken, doch uitsluitend in geval van zelfverdediging.

d. *Juridische en organieke opzet*

Een VN-operatie, in welke vorm deze ook moge geschieden, moet steeds vallen onder het gezag van de Algemene Vergadering of de Veiligheidsraad, of krachtens gedelegeerde bevoegdheid van de Secretaris-Generaal, zodat er steeds een duidelijke verantwoordelijkheid tegenover één van de voornaamste organen van de VN bestaat. Administratief dient zulk een optreden te worden ingeschakeld onder het Secretariaat.

De commandant wordt benoemd door de Algemene Vergadering of de Veiligheidsraad of door de Secretaris-Generaal krachtens speciale bevoegdheden. Gelijk bij de UNEF zou een Adviescommissie, die de Secretaris-Generaal bijstaat, nuttig zijn. Noch de permanente leden van de Veiligheidsraad, noch rechtstreeks betrokken landen mogen in deze commissie zitting hebben, doch slechts de landen, die troepen of materieel leveren. Beslissingen blijven steeds bij de Secretaris-Generaal.

Samenvatting en conclusies

Een nieuw wapen voor de vrede, een internationale veiligheidsstrijdmacht, werd in de herfst van 1956 door de VN geschapen. Voor het eerst in de geschiedenis werkte een strijdmacht van dit type voor een vreedzame oplossing van een zeer gevaarlijke situatie. Pogingen dit doel te bereiken waren meermalen in de geschiedenis gedaan, maar tot dan toe niet geslaagd. Toen de Algemene Vergadering van de VN in bijzondere zittingen in begin november 1956 de UNEF tot leven riep om een ernstige crisis in het Midden-Oosten helpen op te lossen en de invasie van Egyptisch grondgebied door Britse, Franse en Israëliëse troepen te stoppen, was dat een snelle, geïmproviseerde actie. De UNEF was bedoeld als een tijdelijke strijdmacht die opereerde met toestemming van Egypte en de medewerking van een groot aantal landen. De voornaamste taak was de bewerkstelling van, en het toezicht houden op, de staking der vijandelijkheden en het verlenen van bijstand bij de handhaving van de rust tijdens en na het terugtrekken van niet-Egyptische troepen van Egyptisch grondgebied. In de bijna 11 jaren dat de UNEF in functie is geweest heeft zij echter een groot aantal andere diensten moeten verrichten en bijgedragen tot het verkrijgen van veel ervaring over de technieken, beginselen en regels van een internationale vredesmacht, ook voor de toekomst.

De behaalde resultaten door de UNEF waren opvallend. Met behulp van deze strijdmacht werd een plaatselijk conflict tot een eind gebracht. De schepping van de UNEF was een positieve stap in de taak van de VN om behulpzaam te zijn bij het verbeteren en het stabiliseren van het machtsevenwicht door te voorkomen dat de Sovjet-Unie of de Verenigde Staten zouden ingrijpen. Dat door politieke onmacht van de VN het akkoord tot vorming van de

UNEF te labiel was, is de oorzaak dat in juni 1967 deze strijdmacht moest worden teruggetrokken en na 11 jaren de mogelijkheid van een gewapend conflict tussen Israël en Egypte weer aanwezig was. De buffer tussen de twee landen werd om politiek/juridische redenen weggehaald.

Slotbeschouwing over een mogelijke toekomstige V.N.-strijdmacht en de aan de deelnemers te stellen eisen

Permanente VN-strijdmacht

Wat voor soort strijdmacht zou, in het licht van de ervaringen van de UNEF en tegen de achtergrond van vele jaren van conflicten, kunnen worden gevormd? Indien een permanente strijdmacht zou worden gecreëerd, zou dit moeten geschieden op de basis van besluiten van de Algemene Vergadering van de VN of van de Veiligheidsraad. Het is redelijk zich een internationale strijdmacht voor te stellen met meer bevoegdheden dan die van de UNEF, ofschoon zulk een strijdmacht hoofdzakelijk zal functioneren om een staakt-het-vuren te verzekeren, rust en orde te handhaven, toezicht te houden op de wapenstilstand, te patrouilleren langs grenzen of toezicht te houden op een volksstemming.

De strijdmacht zou permanent moeten zijn op dusdanige wijze dat de commandant en zijn staf leden van het Secretariaat van de VN dienen te zijn, benoemd door de Veiligheidsraad of door de Algemene Vergadering. VN-officials moeten plannen maken voor het gebruik van de strijdmacht en overeenkomsten opstellen voor de nationale deelnemers, de voorwaarden van de troepen om op het grondgebied van lidstaten te opereren en de wettelijke status van de troepen. Gebieden met gespannen militair/politieke verhoudingen moeten worden bestudeerd en hierover dient advies te worden gegeven aan de Secretaris-Generaal; ook dient advies te worden gegeven over de overeenkomst en instandhouding van het staakt-het-vuren en wapenstilstands-overeenkomsten. Leden van de VN dienen zich vooraf reeds te verbinden om nationale troepencontingenten ter beschikking te stellen om zo'n strijdmacht te vormen. Uit deze toezeggingen kan dan de Secretaris-Generaal, op advies van de commandant en zijn staf, geschikte deelnemers selecteren voor het bijzondere doel waarvoor de Algemene Vergadering of de Veiligheidsraad een internationale strijdmacht wil inzetten.

Taak

De taak van een vredesmacht van de VN is, om in een gebied waar ernstige politieke geschillen steeds tot een crisis hebben geleid, door haar aanwezigheid als vertegenwoordigster van de neutrale wereldorganisatie, verdere gewapende botsingen te voorkomen of te beëindigen. Zij mag — en zal — alleen van haar wapens gebruik maken uit zelfverdediging of wanneer haar door de VN nadrukkelijk is opgedragen zich desnoods met geweld van haar opgedragen taken te kwijten. De vredesmacht kan door omstandigheden, hetzij uit zelfverdediging, hetzij ter uitvoering van een haar nadrukkelijk gegeven opdracht, worden gedwongen geweld te gebruiken. Zelfs kan dit inhouden dat tot formele, grootscheepse militaire acties moet worden overgegaan. Toch tast dit het principiële vredes karakter van de vredesmacht niet aan.

Eisen voor VN-eenheden

De eisen van een voor een eventuele VN-taak bestemde eenheid zijn uiteraard afhankelijk van de taak die een vredesmacht te vervullen kan krijgen. Geheel exact valt die tevoren niet te bepalen aangezien niet kan worden voorzien waar en onder welke omstandigheden een conflict zal ontstaan dat voor de VN aanleiding wordt een vredesmacht uit te zenden. Het gevolg van zo'n conflict is dat de gemoederen in het conflictgebied verhit zijn, de bestuurlijke toestand vermoedelijk chaotisch, en zeer waarschijnlijk heerst er nood onder grote groepen van mensen. Onder zulke omstandigheden heeft de vredesmacht in het algemeen tot taak, in de eerste plaats verdere botsingen tussen de conflictpartijen te voorkomen of althans zo snel mogelijk te doen eindigen en vervolgens de situatie zodanig te stabiliseren, dat uitvoering kan worden gegeven aan specifieke, door de VN verstrekte opdrachten.

De vredesmacht moet deze taak zien uit te voeren zonder van wapens gebruik te maken, dus door een psychologisch overwicht uit te oefenen. Deels heeft zij dit overwicht reeds doordat zij de neutrale wereldorganisatie vertegenwoordigt en personifieert. Maar deze factor kan onder bepaalde omstandigheden, bv. bij een primitieve bevolking, die geen of weinig begrip heeft van de VN te abstract zijn om direct tot afkoeling van de sfeer te kunnen bijdragen. In ieder geval zal er van de vredesmacht zelf kracht en gezag moeten uitgaan, wil zij kunnen imponeren. In een verhitte en geladen sfeer zonder gebruik

van wapens vrede brengen, is een allerminst on-gevaarlijke taak. VN-eenheden zullen zich eventueel tussen strijdende partijen moeten begeven om deze van elkaar te scheiden. Daarbij kunnen zij fanatiek nagestreefde doeleinden frustreren, met gevolg dat de frustratie zich tegen haar zelf keert. Ook onder deze omstandigheden of factoren kan de psychologische weerstand om tegen een neutrale derde geweld te gebruiken te zwak blijken, en kan de vredesmacht rechtstreeks in botsingen worden betrokken. Tenslotte kunnen bijzondere opdrachten ertoe leiden dat de vredesmacht formele militaire operaties tegen goed geoefende en bewapende tegenstanders moet ondernemen.

Wil een VN-eenheid geschikt zijn om onder al zulke mogelijke omstandigheden gegeven opdrachten met minimaal gebruik van wapens uit te voeren, dan zal zij aan de volgende eisen moeten beantwoorden.

a. Er moet, duidelijk zichtbaar, kracht en gezag van haar uitgaan; door een zelfverzekerde, zeer beheerste houding en kennelijk superieure organisatie, geoefendheid, uitrusting en bewapening, moet zij haar wil kunnen opleggen.

b. Onder alle omstandigheden, vooral de meest labiele, moet haar optreden volstrekt rustig en gedisciplineerd blijven.

c. De eisen van militaire waakzaamheid en veiligheid moeten voortdurend scherp in acht worden genomen.

d. Zij moet tot elke vorm van gevechtsvoering, van afweer van sluipschutters van guerrilla's, tot aan gevechtsvoering met moderne conventionele wapens in groter verband, in staat zijn.

Tot dusver is de mentale voorbereiding op een eventuele VN-taak buiten beschouwing gelaten. Hierbij is tevens inbegrepen het stimuleren van de bereidheid op alle mogelijke wijzen hulp te verlenen aan onschuldige slachtoffers van de situatie en om persoonlijk ongemak weinig te tellen. Dit aspect van de taak van een vredesmacht is niet onverenigbaar met, of zeer verschillend van, de militaire opleiding en oefening. Ook voor de vervulling van meer politieke functies is onder te verwachten omstandigheden een basis van goede militaire geoefendheid van groot belang. In de praktijk is gebleken, dat bij de mede voor de VN-taak bestemde eenheden de training in politieke functies, evenals de mentale oriëntatie op de VN en VN-vredesoperaties, aan de normale opleidings- en oefenschema's kunnen worden toegevoegd.

Nederlandse eenheden voor de VN

Aan bovengenoemde eisen voldoet alleen een eenheid die volledig militair is opgeleid en geoefend en naar moderne maatstaven is uitgerust en bewapend. De volledige gevechtsvaardigheid is van eminent belang voor het uitoefenen van een vredestaak. In het licht van het vorenstaande is de normale militaire opleiding en oefening — én uitrusting — die aan de Nederlandse marinierseenheden, schepen en parate landmachtseenheden wordt gegeven, ten minste noodzakelijk voor de eenheden die Nederland aan de VN heeft aangeboden of nog zal aanbieden. Hierdoor krijgen zij immers die militaire hoedanigheden, noodzakelijk voor een eventuele taak in een VN-vredesmacht.

Met betrekking tot de mentale voorbereiding kan worden vastgesteld dat een principieel vredes karakter geen vreemd element is voor de Nederlandse volksgeest. De voorlichting over de VN en VN-vredesoperaties vindt zonder meer weerklink in ons land. Tenslotte heeft de ervaring geleerd, dat het zeker de Nederlandse militairen niet ontbreekt aan bereidheid tot hulp aan noodlijdenden.

Literatuur

- Middle East: Tricontinental hub.* (Pamphlet 550-2). Dept. Army, Washington (1965).
- Sources of conflict in the Middle East.* (Adelphi Papers nr 26). Inst. Strategic Studies, Londen (1966).
- The Middle East and the Arab world: The military content.* (Adelphi Papers nr 20). Inst. Strategic Studies, Londen (1965).
- Slaaf of meester?* Ver. Int. Rechtsorde, Den Haag (1964).
- A. Etzioni — *Winning without war.* New York (1965).
- J. C. Campbell — *Defense of the Middle East.* New York (1960).
- E. L. M. Burns — *Between Arab and Israeli.* Londen (1962).
- Peace-keeping by U.N. forces.* Princeton (1963).
- G. El Din Attia — *Les forces armées des Nations Unies en Corée et au Moyen-Orient.* Parijs (1963).
- F. Seyersted — *United Nations forces in the law of peace and war.* Leiden (1966).
- G. Rosner — *The United Nations Emergency Force.* New York, Londen (1963).
- L. P. Bloomfield — *International military forces.* Massachusetts Inst. Technology (1964).
- Behandeling begrotingen Defensie en Buitenlandse Zaken in het Nederlandse parlement* (1956, 1957).
- Rapporten Secr.-Generaal V.N. inzake de taak van de UNEF* (1956)(nov.);(1958)(27 aug.).
- Studie over ervaringen, ontleend aan instelling en werkwijze van de UNEF.* (Rapp. Secr.-Gen. V.N.) (1958)(9 okt.).
- Brief van de minister van defensie aan de Katholieke Vredesbeweging Pax Christi* (1967)(14 sept.).

De strijdkrachten van de NAVO

W. Klein

Kapitein van Speciale Diensten van het Wapen der Infanterie

De Nederlander, ook de officier, is in het algemeen slecht op de hoogte met de strijdkrachten van onze NAVO-bondgenoten. Ik hoop met dit artikel en in de naaste toekomst volgende artikelen hierin verbetering te brengen.

Tevens staat dit artikel het bewijs, dat er via open bronnen veel gegevens zijn te verzamelen.

Verenigde Staten

Aantal inwoners: 200 miljoen.

Defensiebegroting 1968: \$ 79,8 miljard.

Strijdkrachten: 3.465.000 man, gestationeerd als volgt.

ZUID-VIETNAM 525.000, o.a. te verdelen in:

- 335.000 landmacht (waarvan 125.000 man behoren tot de gevechtstroepen);
- 85.000 mariniers;
- 35.000 marine;
- 70.000 luchtmacht.

De landmacht in Zuid-Vietnam is verdeeld over vier korpsen (I, II, III en IV) en bestaat uit:

- 1 lldiv (101) en een llbrig (173);
- 1 lucavdiv (1);
- 5 infdivs (1, 4, 9, 25 en Americalldiv);
- 3 lt infbrigs (111, 196 en 198);
- 5 artgpn (23, 41, 52, 54 en 97).

Van het korps mariniers (USMC) zijn 2 marn-divs (1 en 3) in Zuid-Vietnam gestationeerd. De marine kruist met een deel van de 7e Vloot in de wateren van Vietnam.

De luchtmacht, marineluchtvaart en legerluchtmacht zijn o.a. actief met 6 fighterwings, enkele transportwings, helikopter- en lichte-vliegtuig-groepen.

ZUID-KOREA 50.000 man, o.a.:

- 2 infdivs (2 en 7);
- 2 squadrons gevechtsvliegtuigen;
- 1 Honest-Johnraketcommando (4);
- 1 artbrig (38 = luverd).

EUROPA 215.000 man, o.a. het in West-Duitsland gestationeerde 7e Leger (ca. 150.000 man) bestaande uit twee korpsen (5 en 7) waarin opgenomen:

- 2 tkdivs (3 en 4);
- 3 infdivs (3, 8 en 24);
- 3 cavregn (2, 11 en 14);
- 3 Pershinggroepen (40, 46 en 84) (grond/luchtraketten met een bereik van ca. 700 km). Midden 1968 worden tweederden van de 24e infdiv en een cavreg uit West-Duitsland teruggetrokken naar de V.S.; het materieel van deze eenheden blijft in West-Duitsland.

In West-Berlijn is een infbrig gestationeerd en in Noord-Italië een raketcommando uitgerust met Pershingraketten.

De luchtmacht van de V.S. in Europa (USAFE) heeft de beschikking over ca. 800 vliegtuigen en 40.000 man personeel. Bases voor USAFE bevinden zich in West-Duitsland, Engeland, Spanje, Turkije en Libië. In West-Duitsland heeft USAFE o.a. de beschikking over 6 squadrons Mace-raketten (grond/grond raketten met een bereik van 1000 tot 2000 km; e.e.a. afhankelijk van het type).

Van de marine is de 6e Vloot in de Middellandse Zee gestationeerd. Deze vloot heeft de beschikking over ongeveer 55 schepen, waarop 25.000 man (o.a. een versterkt mariniersbataljon) en ca. 200 vliegtuigen.

PANAMA (kanaalzone)

- 1 lichte infbrig (193).

HAWAII en OKINAWA

- 1 lichte infbrig (11);
- 1 artgpn (298).

ALASKA

- 2 lichte infbrigs.

Strategische reserve

Als strategische reserve zijn in de V.S. beschikbaar:

- 2 marndivs (2 en 5);
- 1 lldiv (82);
- 2 tkdivs (1 en 2), bestemd voor Europa;
- 1 mechdiv (5), bestemd voor Europa;
- 5 infbrigs.

Sedert januari 1968 is men in de V.S. bezig met het oprichten van een nieuwe infanteriedivisie (6).

De National Guard

De National Guard bestaat geheel uit vrijwilligers, die, wanneer noodzakelijk, worden opgeroepen. Het is enerzijds een reserve-eenheid van het geregelde leger en anderzijds een militair instrument van de federale staat onder bevel van de gouverneur. Te allen tijde heeft de president van de V.S., met of zonder toestemming van de federale gouverneur, het recht de National Guard van een staat onder eigen bevel te plaatsen. Het leger en niet de federale staat is verantwoordelijk voor de opleiding en uitrusting.

De National Guard kan worden onderverdeeld in:

Army National Guard;

Air National Guard;

Coast National Guard.

De Army National Guard heeft de beschikking over 418.500 man, opgenomen in:

- 2 tkdivs (30 en 50);
- 1 tkbrig;
- 1 mechdiv (30)
- 2 mechbrigs;
- 5 infdivs (26, 28, 38, 42 en 47);
- 12 infbrigs;
- 1 llbrig;
- 30 Nikebats.

De Air National Guard heeft de beschikking over 82.500 man met ca. 1500 vliegtuigen, v.w.b. de squadrons onder te verdelen in:

- 22 jagersquadrons;
- 23 jagerbommenwerpersquadrons;
- 12 verkenningsquadrons;
- 26 transportsquadrons;
- 5 bijtankvliegtuigsquadrons.

Van het personeel kan 93% en van de toestellen 75% binnen 24 uur operationeel worden ingezet. De Coast National Guard (ca. 30.000 man) houdt zich bezig met de kustbewaking. Van het personeel van de National Guard is 75% jonger dan 25 jaar,

De Reserve

Behalve de geregelde strijdkrachten en de National Guard kan men in de V.S. zo nodig terugvallen op de „Reserve”. Deze is samengesteld uit mobilisabele eenheden en eenheden in opleiding en kan worden onderverdeeld in:

Army Reserve;

Air Force Reserve;

Marine Corps Reserve;

Naval Reserve.

Army Reserve heeft de beschikking over ca. 250.000 man en bestaat uit 2 beweeglijke gebiedscommando's, 18 hoofdkwartieren (met een reserve-generaal als commandant) en 13 trainingsdivisies. Uit Army Reserve zijn Selected Reserve Forces gevormd, bestaande uit 3 divisies en 6 brigades.

Air Force Reserve beschikt over 45 transport-squadrons en 5 reddings- en opsporingssquadrons.

Marine Corps Reserve heeft de beschikking over 40 bataljons en een aantal squadrons vliegtuigen en helikopters.

Naval Reserve beschikt over torpedojagers, mijnenvegers en vliegtuigen (o.a. onderzeebootbestrijdingsvliegtuigen).

Landmacht

Parate sterkte: 1.465.000 man, o.a. 19 divisies en 16 zelfstandige brigades en regimenten, waaronder:

- 2 lldivs;
- 1 zelfstandige llbrig;
- 1 lucavdiv;
- 1 mechdiv;
- 4 tkdivs;
- 3 cavregn (verk);
- 11 infdivs;
- 12 infbrigs.

Sterkte Army National Guard en Army Reserve: 668.000 man, o.a. 21 divisies en 16 zelfstandige brigades, waaronder:

- 2 tkdivs;
- 1 tkbrig;
- 1 mechdiv;
- 2 mechbrigs;
- 5 infdivs;
- 12 infbrigs;
- 13 trainingsdivisies;
- 1 llbrig.

De sterkte van een infdiv is 15.900 man, 3200 voertuigen (w.o. 151 mb en 17 tks en 728 painfvtn) en 103 lt vltgn/heli's.

De personeelsterkte van een mechdiv is ongeveer gelijk aan een infdiv. Het aantal mb en 17 tks bedraagt 205; het aantal painfvtn 662.

De personeelsterkte van een tkdiv is ongeveer gelijk aan inf en mechdiv. Idem v.w.b. de 17 vltgn/heli's. Het aantal mb en 17 tks is 369; het aantal painfvtn 590.

De lucavdiv telt 15.787 man; 1600 vtn en 434 heli's (48 × CH-47A „Chinook” met een nuttig laadvermogen van 4 t, of 34 man elk, en

386 UH-1D „Iroquois” met een nuttig laadvermogen van 1 t, of 12 man elk).

De ldiv telt 13.000 man. Er zijn 600 × C-130 „Hercules” transportvliegtuigen nodig voor inzet. De „Hercules” heeft een nuttig laadvermogen van 16 t of 95 man.

Luchtmacht

Parate sterkte: 900.000 man en 15.250 vliegtuigen, w.o. 680 stratbows (B52 en B58) en 1200 grote transportvliegtuigen (C97, C119, C123, C124, C130, C133, C141 en in de naaste toekomst C5A).

Strategische raketten (grond/grond)

De strategische raketten, uitgezonderd de Polaris (zie Marine) worden door luchtmachtpersoneel bediend. Men beschikt over:

800 Minuteman I (bereik 10.000 km);

200 Minuteman II (bereik 14.500 km);

54 Titan II (bereik 19.000 km).

Een deel van de Minutemanraketten is statisch (ondergrondse opstellingen), een ander deel is mobiel (op spoorwagens en lange trailers).

In 1967 hebben de V.S. ca. \$ 375 miljoen uitgegeven aan antiraket-raketwapens.

Overige voornaamste raketten

Mace (G/G, luchtmacht), bereik 1000 — 2000 km;

Pershing (G/G, landmacht), bereik ca. 700 km;

Sergeant (G/G, landmacht), bereik ca. 120 km;

Honest John (G/G, landmacht), bereik ca. 45 km;

Bomarc (G/L, luchtmacht), bereik ca. 650 km;

Nike Hercules (G/L), bereik ca. 160 km;

Hawk (G/L), bereik ca. 25 km.

Marine

Parate sterkte: 1.045.000 man.

Wordt gevormd door een aantal vloten, een Korps Mariniers (USMC) en een marineluchtvaartdienst.

VLOTEN (nummer, sterkte en lokatie):

— 1e Vloot (90 schepen, 420 vliegtuigen en 60.000 man) op Grote Oceaan (Pacific);

— 2e Vloot (ca. 50 schepen, 200 vliegtuigen en 20.000 man) op Atlantische Oceaan en Caribische Zee;

— 6e Vloot (ca. 55 schepen, 200 vliegtuigen en 25.000 man) op Middellandse Zee;

— 7e Vloot (ca. 95 schepen, 450 vliegtuigen en 64.000 man) op Zuid-Chinese Zee, Oost-Chinese Zee en Japanse Zee.

De marine beschikt o.a. over 15 grote vliegdekschepen (waarop 15 wings = 1275 vliegtuigen), 8 onderzeebootbestrijdingscarriers en 8 heli-landingsschepen (30 heli's en 2000 mariniers per schip).

De Marine Luchtvaart Dienst heeft 9500 vliegtuigen, w.o. 27 squadrons vlootbestrijdingsvliegtuigen.

De marine beschikt voorts over 105 onderzeeboten, w.o. 41 Polaris met 16 Z/G-raketten elk. Verdeling Polarisonderzeeboten naar lokatie:

— 31 op Atlantische Oceaan;

— 3 op Middellandse Zee;

— 7 op Grote Oceaan (Pacific).

Een derde van de boten is constant bezig met patrouillevaarten van 60 dagen.

Dracht Polarisraketten plus aantal boten:

A1 = 1500 km (op 5 boten);

A2 = 2400 km (op 13 boten);

A3 = 4000 km (op 23 boten).

Bases voor Polarisonderzeeboten vindt men in Schotland (Holy Loch), Spanje (Rota), Guam en in de V.S. (Charleston, Norfolk en San Diego).

Behalve over de reeds vermelde vliegdekschepen en onderzeeboten heeft de marine de beschikking over 350 andere vrij grote schepen (kruisers, torpedojagers en fregatten).

Het Korps Mariniers (USMC) is 300.000 man sterk en beschikt over 4 divisies van 18.000 man elk. Elke divisie wordt gesteund door 200 gevechtsvliegtuigen, waarbij 8000 man personeel.

Mei 1968.

Israëls gebruik van luchtstrijdkrachten tijdens de Sinai-campagne in 1956*

H. A. Baaij

Majoor van de Koninklijke Luchtmacht

Inleiding

De Sinai-campagne vond plaats van 29 oktober t/m 4 november 1956. Tijdens deze 7-daagse veldtocht wist Israël zich ten koste van Egypte van de Sinai-woestijn meester te maken tot een strook van ca. 20 km breedte van het Suez-kanaal.

In deze campagne hebben de Israëlische land- en luchtstrijdkrachten de belangrijkste rol gespeeld. De veldtocht zou het best aldus kunnen worden gekarakteriseerd: een verrassende aanval van alle beschikbare Israëlische grondstrijdkrachten, gesteund door de luchtmacht in de Sinai waarbij de snelheid van de actie het allesoverheersende element vormde.

Aan de hand van geraadpleegde literatuur zullen enkele aspecten worden behandeld die voor een juist inzicht in de Sinai-veldtocht onontbeerlijk worden geacht.

Voor wat betreft het gebruik van de Israëlische lsk werd afgezien van een chronologische bespreking van de luchtoperaties. De luchtacties zelf openen geen nieuwe tactische of technische gezichtspunten. Het zijn veeleer de rol die het Israëlische luchtwapen in de oorlog heeft gespeeld, de achtergronden die hiertoe hebben geleid, alsmede de risico's die werden gelopen, die een nader onderzoek rechtvaardigen.

De staat Israël

Ontstaan

De staat Israël werd op 14 mei 1948 geproclameerd. Enkele uren na deze proclamatie overvielen Arabische eenheden uit Egypte, Jordanië (toen nog Transjordanië geheten), Syrië, Liba-

* Dit artikel werd geschreven als een krijgskundige studie in opdracht van de Luchtmacht Stafschool, Hogere Stafvorming. Hoewel, zoals door schrijver ook gememooreerd, de Israëlische luchtmacht in de campagne van 1967 een meer doorslaggevende rol heeft gespeeld, menen wij dit artikel te moeten plaatsen daar het inte-

non, Irak en Saoedie-Arabië de jonge natie. In deze, door de Israëliërs de „Onafhankelijkheidsoorlog” genoemde, strijd werden de Arabieren verslagen. In afzonderlijke wapenstilstandsovereenkomsten werden de grenzen van Israël met zijn nabuurlanden opnieuw vastgelegd.

De Joodse staat was werkelijkheid geworden. De Diaspora, de verstrooiing van het Joodse volk, begonnen na de ineenstorting van de tegenstand tegen de Romeinse heerschappij in 70 n.C., was beëindigd. Het Joodse Nationale Tehuis, in 1897 door Theodor Herzl op het Zionistische Congres te Bazel als doel gesteld, was definitief temidden van de Arabische vijanden gevestigd. De Joden voelen als geen ander volk een religieuze verbondenheid met hun staat, een verbondenheid die door de eeuwenlange vervolgingen en pogroms tot een principe van zelfbehoud was geïntensiveerd. Elke oorlog ter verdediging van de belangen van deze staat zal daarom voor de Israëliërs een „heilige” oorlog zijn, waarin zij met onvoorstelbaar fanatisme strijden. Ook in de Sinai-campagne demonstreerden de Israëlische strijdkrachten hun, door dit fanatisme gevoede, uitzonderlijk hoog moreel.

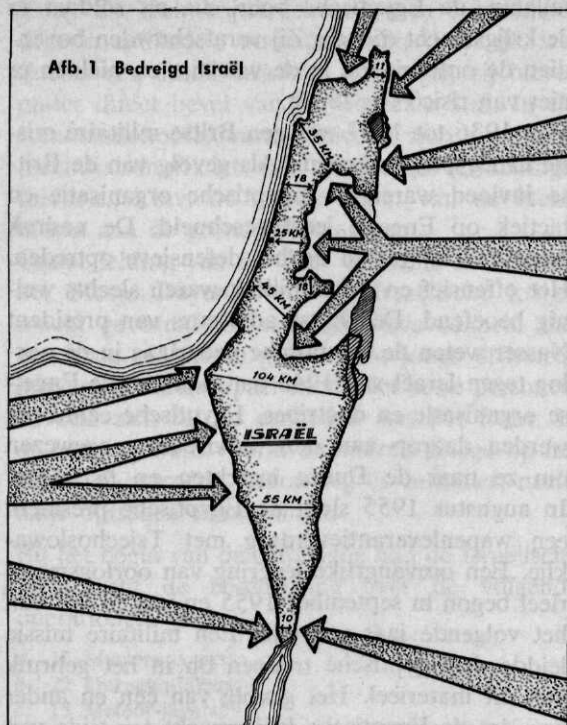
Geografie

Israëls grenzen zijn als gevolg van de oorlog in 1948 grillig en naar verhouding zeer lang (1205 km). De grootste breedte in de Negev-woestijn ter hoogte van Beersheba bedraagt 104 km; nabij de havenstad Eilat heeft het land de geringste breedte van 10 km. Een statische verdediging van Israël tegen een gecombineerde aanval van zijn Arabische buurlanden is dan ook onmogelijk; Israëls enige verdediging ligt daarom in de aanval (zie ook afb. 1).

Israël maakt deel uit van het Midden-Oosten, een gebied dat de landbrug vormt tussen Europa,

ressant vergelijkingsmateriaal vormt met de campagne 1967, waarover in het juli-nummer reeds een artikel is verschenen. Bij de vergelijking van de inzet van de Israëlische luchtmacht in de campagne van 1956 en 1967 blijkt tevens de grote flexibiliteit van het luchtwapen.

REDACTIE

Azië en Afrika. Deze ligging, gecombineerd met de hier zich bevindende rijke oliegebieden en het Suez-kanaal, geven dit gebied een grote strategische betekenis. Het Midden-Oosten is bovendien een raakvlak van de interessesferen van de grote machten, de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie, Engeland en Frankrijk. Bij de politiek en de conflicten van de afzonderlijke landen in het Midden-Oosten zijn deze grote mogendheden daarom nauw betrokken. De afzonderlijke landen in dit gebied zullen in hun politiek dan ook steeds rekening moeten houden met de invloed van de grote mogendheden en hun eventuele interventie.

Economie

Israël is een aan bodemrijkdommen arm land. Het grondgebied is voor driekwart onvruchtbaar. Het klimaat is bovendien voor de landbouw zeer ongunstig. De bodem is slechts voor 20% in cultuur gebracht, waarvan dan nog 37% alleen dank zij kunstmatige irrigatie. Een voldoende waterverzorging is voor Israël daarom een levensvoorwaarde.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de gehele energievoorziening op aardolie overgeschakeld. Het land kan echter slechts voor 7% in de eigen behoeften voorzien, zodat Israël nagenoeg uitsluitend op de invoer van aardolie is aangewezen.

Om de toenemende bevolking (van 65.000 zielen in 1948 tot 1.667.500 in 1956, met een voor 1990 verwacht zielental van 4 miljoen) voldoende werkgelegenheid te verschaffen is industrialisatie noodzakelijk. D.m.v. aardolie moet in de nodige elektrische energie worden voorzien. Ook voor deze industrie centra en de daarmee verbonden steden is adequate watervoorziening nodig. Uit dit alles volgt dat Israël's economie een zeer smalle basis heeft en daardoor uiterst kwetsbaar is. Het land moet daarom zeker niet in staat worden geacht zonder hulp een langdurige totale oorlog te voeren.

Bevolking

De Israëliëse samenleving kenmerkt zich door de zg. „frontier“-geest, zoals deze ook in Amerika wordt aangetroffen. De bevolking is uit zeer uiteenlopende immigrantengroepen opgebouwd. Gezamenlijk moest het hoofd worden geboden aan de problemen van de opbouw van het eigen land, de vijandigheid van de omringende Arabische staten en het ambivalente beleid van de Britse Mandaatsregering en de grote mogendheden. De samenleving heeft dan ook alle kenmerken van de pioniersgeest, waarvan o.a. improvisatievermogen, flexibiliteit, initiatief, een grote individuele zelfstandigheid en het ingesteld zijn op het nemen en accepteren van snelle fundamentele beslissingen, de kenmerken zijn.

In deze samenleving nemen de strijdkrachten een bijzondere plaats in. Door de dienstplicht zowel voor mannen (2½ jaar) als voor vrouwen (2 jaar) is de krijgsmacht het instituut waarin de emigranten de tekorten aan kennis kunnen aanvullen, etnische verscheidenheid kan worden overbrugd en de culturele integratie kan worden bevorderd.

De omvang van het Israëliëse beroepsleger is klein, het land kan zich een groter niet veroorloven. Voor de meeste officieren is dan ook geen militaire carrière weggelegd. De goed getrainde en ervaren leiders vinden echter snel een leidinggevende functie bij de overheid of in het bedrijfsleven. Dit betekent echter ook dat de Israëliëse officieren over het algemeen zeer jong zijn (de jongste Chef Staf was 32, de oudste 49 jaar).

De Israëliëse strijdkrachten zijn in de ware zin des woords een deel van het volk waarin de pioniersgeest zich sterk manifesteert. Jeugdige commandanten voeren het bevel; zij zijn gewend te improviseren, hebben initiatief en een grote

beslissingsbevoegdheid en zijn zeer flexibel ingesteld.

Het operatietoneel en de strijdkrachten

Sinaï

Het Sinaï-schiereiland is een droog woestijngebied dat, als een driehoek, ligt tussen de Middellandse Zee en Rode Zee, resp. ten noorden en zuiden, en Egypte en Israël, resp. ten westen en oosten. Het is een voor grondoperaties zeer moeilijk terrein; het noordelijk gedeelte bestaat uit mul woestijnzand, het zuidelijk deel is meer bergachtig met toppen tussen 1000 en 2600 m. Vooral het noordelijk gedeelte leent zich voor luchtoperaties op zeer geringe hoogte.

Egyptische strijdkrachten

Na de oorlog met de Israëliërs in 1948 was een groot deel van het Egyptische leger in de oostelijke Sinaï achtergebleven om de gevreesde Israelische expansie het hoofd te kunnen bieden en t.z.t. revanche op de nederlaag te kunnen nemen. Ten tijde van het uitbreken van de vijandelikheden in oktober 1956 bedroeg de Egyptische troepensterkte in de Sinaï ca. 30.000 man.

De in groten getale in Egypte aanwezige Duitse experts hadden president Nasser geadviseerd de hoofdverdedigingslijn langs de zg. „Central Ridge” in te richten. Dit is een van noord naar zuid op ca. 65 km afstand van het Suez-kanaal en de Golf van Suez lopende bergrug. Langs de Israelische grens zou een licht scherm van troepen moeten worden gelegd die zouden moeten dienen als een „schrikdraad”. Op deze wijze zouden de Egyptenaren zelf het terrein van de slag kunnen bepalen, kortere verbindingslijnen hebben en zelf in de hoge bergrug over uitstekende uitvalbases beschikken.

President Nasser verwierp echter dit plan, hoofdzakelijk om politieke motieven. Hij legerde zijn hoofdmacht dichtbij Israëls grenzen, o.a. om de Palestijnse vluchtelingen onder controle te kunnen houden. Hij schiep daarmee een vacuüm tussen de hoofdmacht in de Sinaï en het moederland. De belangrijkste Egyptische vliegbases bevonden zich ten westen van het Suez-kanaal. Was de strategische conceptie dus weinig gelukkig, de kwaliteit van de Egyptische troepen moest ronduit slecht worden genoemd. Dit vond voornamelijk zijn oorzaak in het lage moreel van het Egyptische officierskorps. Hoewel theoretisch uitstekend onderlegd, hadden de officieren als lid van de heersende klasse een afkeer van de

fellahin, de Egyptische boer, die als soldaat in de krijgsmacht diende. Zij verafschuwden bovendien de ontberingen in de woestijn en hielden er niet van risico's te lopen.

Van 1936 tot 1947 was een Britse militaire missie in Egypte werkzaam. Als gevolg van de Britse invloed waren de Egyptische organisatie en tactiek op Engelse leest geschoeid. De nadruk werd daarbij gelegd op het defensieve optreden. Het offensief en de mobiliteit waren slechts weinig beoefend. De Duitse adviseurs van president Nasser weten de Egyptische nederlaag in de oorlog tegen Israël van 1948 dan ook aan de Engelse organisatie en doctrines. Egyptische eenheden werden daarop aan deze adviseurs toegewezen om ze naar de Duitse inzichten op te leiden. In augustus 1955 sloot de Egyptische president een wapenleverantieverdrag met Tsjechoslowakije. Een omvangrijke levering van oorlogsmaterieel begon in september 1955 en was in juli van het volgende jaar voltooid. Een militaire missie leidde de Egyptische troepen op in het gebruik van dit materieel. Het gevolg van één en ander was dat de Egyptische krijgsmacht ten tijde van de Sinaï-campagne een zeer verwarde trainingsstatus had. De Engelse organisatie en procedures waren afgezworen, de Duitse werden beproefd, en het gebruik van Russisch oorlogsmaterieel werd geïnstrueerd.

De Egyptische luchtmacht was na die van Turkije de sterkste in het Midden-Oosten. Zij bestond uit:

- a. 45 MIG 15's;
- b. 32 Meteors;
- c. 40 Vampires;
- d. 49 Il-28 straalboms;
- e. 20 Il-14 transportvltgn;
- f. 20 Curtiss commando-transportvltgn;
- g. 20 Dakota's;
- h. 6 Meteor NP-13 nachtjagers;
- i. 8 Furies;
- j. enkele Halifax- en Lancaster-bows;
- k. vermoedelijk 12 MIG-17's.

Van deze vltgn waren bij aanvang van de Sinaï veldtocht operationeel:

- a. 2 sqs MIG-15's (30 jagers);
- b. 1 sq Vampires (15 vltgn);
- c. 1 sq Meteors (12 vltgn);
- d. 1 sq Il-28's (12 vltgn);
- e. 3 transportsqs (ong. 60 vltgn).

Israëlische strijdkrachten

De gehele Israelische krijgsmacht ter sterkte van 45.000 man stond onder bevel van één Generale Staf. Daaronder waren 3 territoriale commando's gesteld: de Commando's Noord, Centraal en

Zuid. De luchtmachtstrijdkrachten waren eveneens in deze commando's ondergebracht, doch dit was slechts een administratieve maatregel, zij bleven onder direct bevel van de Generale Staf. In elk commando-hoofdkwartier bevond zich een luchtmachtliasonofficier met de nodige verbindingsmiddelen t.b.v. de directe steun van de luchtmacht aan de grondstrijdkrachten.

Onder leiding van de Chef Generale Staf, Kolonel Mosje Dayan, werd de Israëliëse krijgsmacht gevormd tot een agressieve eenheid met een hoog moreel en geleid door jonge officieren met grote leiderscapaciteiten. Het beste personeel bevond zich bij de eenheden aan het front. In de training werd vooral de nadruk gelegd op het offensief optreden, verrassing en initiatief, nachtelijk optreden en mobiliteit.

Bij het begin van de campagne had de Israëliëse luchtmacht de beschikking over de volgende operationele vltgn:

- a. 16 Mystère-jagers;
- b. 22 Ouragan-jagers;
- c. 15 Meteor-jagers;
- d. 29 Mustang-jagers;
- e. 17 Harvards;
- f. 16 Mosquito lichte bows;
- g. 16 Dakota transportvltgn;
- h. 3 Noratlas transportvltgn.

De Sinai-campagne

Voorspel

In de bestaande gespannen verhoudingen in het Midden-Oosten ontstond op 16 juli 1956 een crisis toen president Nasser het Suez-kanaal nationaliseerde. Vanaf dit ogenblik concentreerde president Nassers aandacht zich geheel op de mogelijke Westelijke reacties op deze schending van hun vitale belangen; het probleem Israël werd voor hem van secundair belang.

Israëls situatie verslechterde in de loop van 1955/56 ernstig door:

- a. de grote wapenleveranties aan Egypte;
- b. de stijgende invloed van president Nasser, die Israël buitengewoon vijandig gezind was;
- c. de intensivering van de blokkade en het boycot van het Suez-kanaal (van meet af aan weigerde Egypte de Israëliëse schepen de doorvaart door het Suez-kanaal en het hield sedert 1952 het Eiland van Tiran aan de Golf van Akaba bezet, waardoor Israël de haven van Eilath aan de Golf van Akaba niet kon gebruiken);
- d. het ontslag van de Engelse bevelhebber van het Arabische Legioen van Jordanië — één van de sterkste troepenmachten in het Midden-Oos-

ten — Glubb Pasja, waardoor de greep van Egypte op Jordanië nog krachtiger werd;

e. het na de verkiezingen van 21 oktober 1956 in Jordanië tot stand komen van een pro-Egyptische regering;

f. het op 24 oktober d.a.v. plaatsen van de Syrische, Jordaanse en Egyptische legers onder één opperbevel, waarmee Israël was omsingeld door een onder één commando staande krijgsmacht;

g. de steeds toenemende overvallen van de Egyptische fedayen-commando's, waardoor het aantal slachtoffers en de aangerichte schade aanmerkelijk toenamen;

h. het vertrek van de laatste Britse troepencontingenten uit de Suez-kanaalzone op 18 juni 1956, waarmee de laatste invloed van het Westen in Egypte was verdwenen;

i. het feit dat de V.S. (door de presidentsverkiezingen) en de Sovjet-Unie (door de Hongaarse opstand) weinig aandacht besteedden aan de politieke situatie in het Midden-Oosten.

Op 25 oktober 1956 gaf president Ben Goerion bevel tot de geheime mobilisatie van de Israëliëse strijdkrachten. Op 29 oktober d.a.v. vielen de Israëliëse troepen het Sinai-schiereiland binnen. Het doel van de operatie met de code-naam „Kadesh” omvatte de verovering van het Sinai-schiereiland en de vernietiging van het in dit gebied aanwezige Egyptische leger; voorts moest de Golf van Akaba voor de Israëliëse scheepvaart worden geopend. Het doel moest in een zo kort mogelijke tijd worden bereikt, omdat Israël zich geen langdurige totale oorlog kon veroorloven en het Sinai-gebied moest worden veroverd vóór interventie van de VN, of eventueel andere afzonderlijke machten. Voorts moest de bondgenoten van Egypte de kans worden ontnomen zich in de strijd te mengen.

De strijd

De Sinai-campagne kan worden verdeeld in 2 fasen: de fase vóór de Brits-Franse aanval op het Suez-kanaal op 31 oktober 1956, en de fase ná deze aanval tot de wapenstilstand.

Gedurende de eerste fase stonden de Israëliëse strijdkrachten alleen tegenover de Egyptische tegenstander. Na de Brits-Franse aanval op het Suez-kanaal was de aandacht van de Egyptische leiding geheel door deze strijd in beslag genomen en werden de troepen uit de Sinai teruggetrokken.

Het Israëliëse aanvalsplan (zie afb. 2) voorzag

in vier penetraties diep in de Sinai-woestijn: langs een noordelijke, centrale, zuidelijke en oostelijke as. Na het bereiken van de Rode Zee door de troepen van de zuidelijke as zouden deze langs de kust in zuidwestelijke richting doorstoten en, te zamen met de troepen op het oostelijke front, de stad Sharm El Sheikh aanvallen.

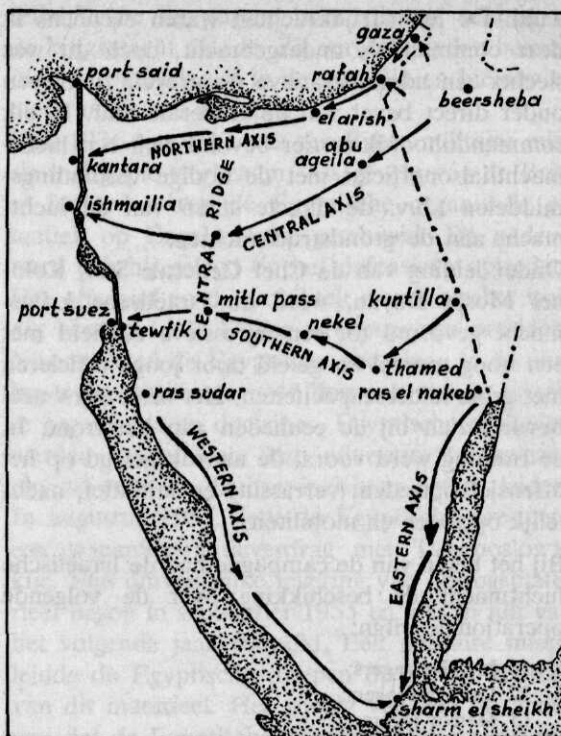
De inzet van de Israëlische Isk

Aangezien was aangenomen dat de Egyptische luchtmacht een luchtoverwicht zou trachten te bevechten, werd in eerste instantie de luchtmacht een defensieve taak gegeven. De instructies luiden dat de Israëlische luchtmacht geen Egyptische vltgn en vlbs zou mogen aanvallen of ter ondersteuning van de grondstrijdkrachten zou mogen opereren alvorens de Egyptenaren luchtacties zouden hebben ondernomen.¹ Daarmee werd in feite de Egyptenaren het initiatief in de strijd in de lucht gelaten. De reden van deze handelwijze was dat men de tegenstander zo lang mogelijk in de waan wilde laten dat de Israëliërs geen totale oorlog doch slechts een sabotageactie waren begonnen. Een aanval op alle Egyptische vlbs zou zware bombardementen op de Israelische steden kunnen hebben uitgelokt. Het risico dat de gelegenheid om de Egyptische luchtmacht te verrassen en op de grond te vernietigen zou worden gemist, werd aanvaard. De Israelische leiding nam aan dat de misleidingstactiek succes zou hebben. Daarenboven zou een volledige aanval op de Egyptische bases zeker onmiddellijk internationale interventie hebben uitgelokt. Een dergelijke actie draagt immers té duidelijk het karakter van een agressie.

De Israëlische Isk werden tijdens de Sinai-campagne als volgt ingezet.

- a. Dropping van een bataljon parachutisten op de dag van de inval in de Sinai nabij de Mitla-pas op het zuidelijk front.
- b. Dropping van voorraden.
- c. Het geven van „air cover” aan de grondstrijdkrachten. Hiervoor werden hoofdzakelijk de Mystères en de Meteors gebruikt.
- d. Het geven van luchtsteun t.b.v. de grondoperaties. Hiervoor werden hoofdzakelijk de Ouragans en Mustangs ingezet.
- e. Verkennings- en liaisonsvluchten.
- f. Afvoer van gewonden.

¹ Zie de directieve, opgenomen aan het slot van dit artikel.

Afb. 2 Het plan van de Sinai-campagne

Verliezen

Toen de campagne als gevolg van internationale interventie werd beëindigd, had de Egyptische luchtmacht 4 MIG 15's, 1 MIG 17 en 4 Vampires verloren, alle ten gevolge van luchtgevechten. De Israëlische luchtmacht verloor 1 Mystère, 7 Mustangs, 2 Harvards en 3 Piper Cubs, vrijwel alle als gevolg van lua. De verliezen van de Egyptische landmacht omvatten tussen de 1000 en 2000 doden en 5880 gevangenen; aan Israelische zijde sneuvelden 172 militairen en 820 werden gewond.

Ten aanzien van de verliezen die de Israëlische luchtmacht leed door de Egyptische lua wordt opgemerkt dat dit legeronderdeel een volledige en zeer grondige Engelse opleiding had genoten. Het was daardoor een keurkorps met een hoog moreel. De Egyptische MIG-verliezen waren niet zozeer het gevolg van de betere prestaties van de Mystères (de prestaties zijn ongeveer gelijk), als wel van de aanzienlijk hogere kwaliteit van de Israëlische vliegers. De Egyptische Isk hadden bovendien nog slechts weinig ervaring met dit type Russische vltgn.

De campagne nader beschouwd

De Sinai-campagne als geheel

De veldtocht is van Israëlische zijde goed ge-

pland en uitgevoerd. Hij is zonder noemenswaardige tegenslagen volgens plan verlopen. De voorbereidingen waren echter, in het belang van een maximum aan verrassing en snelheid, in het gedrang gekomen. Zo was o.a. de logistieke ondersteuning zeer precair. De uitstekende kwaliteit van de Israëliëse strijdkrachten heeft echter deze nadelen grotendeels weten te overwinnen. Voor een dergelijke korte campagne kan het principe van „snelheid ondanks risico” nuttig zijn. Het is echter twijfelachtig of dit in een langdurige strijd met lange communicatielijnen nog wel het geval zal zijn. Een stoutmoedig en agressief plan heeft een grote kans van slagen, hetgeen met name voor mobiele operaties geldt. Weet de vijand zich echter te herstellen, of doen tegenslagen zich voor, dan kunnen de krijgskansen gemakkelijk keren, vooral wanneer de tegenstander over een overmacht aan personeel en materieel beschikt (het vastlopen van de Duitse „Blitzkrieg” in de Tweede Wereldoorlog).

Het Egyptische leger heeft zijn nederlaag voornamelijk te wijten aan het lage moreel, speciaal van de officieren, de té grote defensieve instelling en het gebrek aan mobiliteit. Ook de omstandigheid van een zeer verwarde oefeningsstandaard en aanvankelijk de dreiging en later de uitvoering van de Brits-Franse aanval op het Suez-kanaal hebben een grote rol gespeeld.

Het gebruik van de Israëliëse lsk

De Israëliëse lsk zijn in hoofdzaak voor tactische, luchtverdedigings- en transporttaken ingezet. Een strategisch gebruik heeft niet plaatsgevonden. Dit is overigens evenmin met de Egyptische luchtmacht het geval geweest hoewel deze met de Il-28 bows daartoe zeer wel in staat was geweest. In feite hebben de beide luchtmachten geen operaties boven het vij hartland uitgevoerd.

Uit het optreden van de Israëliëse lsk is af te leiden dat over plaatselijk luchtoverwicht werd beschikt. Dit overwicht was niet zozeer bevochten dan wel het resultaat van het relatief zeer geringe optreden van de Egyptische luchtmacht (slechts 40 sorties, d.i. minder dan 1 sortie per vltg, op de eerste actiedag en 90 sorties op de volgende dag). Hiervoor zijn de volgende redenen aan te voeren.

- a. De dreiging van de Brits-Franse aanval weerhield de Egyptische leiding de luchtmacht té zeer in de Sinaï te binden.
- b. Toen de Brits-Franse luchtaanvallen op de

Egyptische vlbs op 31 oktober begonnen, met het doel de Egyptische luchtmacht in 48 uur uit te schakelen, konden geen vltgn meer tegen de Israëliërs worden ingezet.

c. De Egyptische luchtmacht had een ernstig tekort aan vliegers en het beschikbare vliegend personeel had een zeer laag moreel. Bovendien had men nog zeer weinig ervaring met het nieuwe Tsjechische materieel.

d. De Egyptenaren waren misleid en dachten gedurende het eerste etmaal van de strijd dat de Israëliëse aanval een sabotageactie betrof.

Waren de Egyptenaren echter in staat geweest hun kwantitatief superieure luchtmacht ook kwalitatief ten volle te ontplooiën, dan zou Israël in een uiterst moeilijke positie zijn gekomen want:

- a. een luchtbombardement op de Israëliëse bevolkings- en industrie centra zou het land extra schade hebben berokkend en het vermogen om de grote oorlog voort te zetten ernstig hebben aangetast;
- b. de grondoperaties zouden aanzienlijk zijn belemmerd door een geringere steun van de Israëliëse lsk;
- c. de Israëliëse grondstrijdkrachten zouden meer van de Egyptische luchtaanvallen te lijden hebben gehad, waarbij het opvallende tekort aan lua wel eens desastreuze gevolgen meegebracht zou kunnen hebben;
- d. de gehele campagne zou door dit alles wellicht aanzienlijk langer hebben geduurd, waartoe Israël, gezien o.a. zijn economische positie, niet in staat zou zijn geweest.

Naarmate de grondstrijdkrachten dieper in de Sinaï opereerden ontstond het probleem van de grote afstand van de Israëliëse vlbs. Er was niet in voorzien de veroverde Egyptische vliegvelden t.b.v. de gevechtsvltgn in de Sinaï in gebruik te nemen. Het voortdurend opereren van de jagers op de uiterste actieradius laat weinig gevechtstijd over, hetgeen een groot risico inhoudt. Om één en ander te compenseren, bv. in „air cover”-operaties, moesten de Israëliërs de frequentie van de vluchten opvoeren. Over de gehele campagne bezien, maakten de Israëliëse gevechtsvltgn dan ook gemiddeld 8 sorties per dag. Dat een dergelijke „roofbouw” op personeel en materieel slechts over een relatief korte periode kan worden volgehouden, behoeft geen betoog.

De vraag doet zich voor of de Israëliëse lucht-

macht een beslissende rol in de campagne heeft gespeeld. Naar mijn mening moet hierop ontkenkend worden geantwoord. Hoe paradoxaal dit wellicht, gezien de kwantitatieve verhouding van beide tegenover elkaar staande luchtmachten, ook moge klinken, de Egyptische tegenstand was daarvoor té gering en té weinig doeltreffend. Er heeft geen strijd om het luchtoverwicht plaatsgevonden en van een strategische inzet van de luchtmachten was geen sprake. In de enkele luchtgevechten die zich afspeelden toonden de Israëliërs zich zodanig superieur dat de Egyptische vltgn veelal het contact vermeden. De aanwezigheid van enkele Israëliëse jagers was meestal reeds voldoende om de Egyptenaren uit de lucht te verdrijven. De Israëliëse lsk hebben zich daarom ten volle aan de ondersteuning van de grondstrijdkrachten kunnen wijden. In deze ondersteuningsoperaties behoefde slechts een enkele maal beslissend te worden ingegrepen. De verliezen spreken, voor wat betreft de rol van de lsk in deze campagne, dan ook duidelijke taal. Ze waren niet alleen relatief gering, maar ook de oorzaken ervan waren van betekenis voor de ongelijke strijd in de lucht. De Egyptenaren verloren hun vltgn in luchtgevechten, de Israëliërs door vij luu.

Zoals eerder gesteld, was de snelheid van uitvoering van Operatie Kadesh van alles overheersend belang. Hieraan werd veel opgeofferd, o.a. een goede voorbereiding en logistieke ondersteuning, en hiervoor werden vele risico's gelopen. Het is in dit verband belangrijk na te gaan in hoeverre de Brits-Franse aanval op het Suez-kanaal, afgezien van de kwaliteit van de Egyptische krijgsmacht, deze risico's zodanig heeft verminderd dat de Israëliërs tot een dergelijk stoutmoedig optreden in staat waren.

Slechts in één van de geraadpleegde bronnen² werden aanwijzingen gevonden voor een nauwe coördinatie tussen de Israëliëse, Franse en Britse regeringen t.a.v. een gezamenlijk optreden tegen Egypte. Op 22 oktober zou zelfs een overeenkomst, de „Treaty of Sèvres”, zijn gesloten tijdens een conferentie in Frankrijk van president Ben Goerion met de Franse en Britse regeringsvertegenwoordigers, waarvan de inhoud als volgt luidde.

a. De Israëliërs zouden de Sinai binnenvallen met het oogmerk het Suez-kanaal in de kortst mogelijke tijd te bereiken.

² T. Robertson — *Crisis, the inside story of the Suez conspiracy* (1965).

b. De Britse luchtmacht zou de Egyptische luchtmachtbases aanvallen en hiermee gedurende het grootste deel van de operatie (die de naam „Musketeer” kreeg) voortgaan, hetgeen een dagelijks terugkerende waarschuwing zou zijn voor de andere Arabische staten dat zij eenzelfde bombardement zouden ondergaan indien zij Israël zouden trachten aan te vallen.

c. Het doel van de Brits-Franse landingen zou zijn het Suez-kanaal tegen de beide strijdende partijen, i.c. Israël en Egypte, te beschermen. Israël zou een Frans en Brits ultimatum tot het staken der vijandelijkheden aanvaarden, maar zulks pas doen wanneer de troepen een lijn op 10 mijl ten oosten van het Suez-kanaal zouden hebben bereikt.

d. De Britse en Franse regeringen zouden het ultimatum uitgeven nadat een Israëliësch radio-nieuwsbericht melding zou hebben gemaakt van de nadering van het Suez-kanaal door de Israelische voorste eenheden. Deze eenheden zouden dan nog 12 uur hebben om de 10-mijls-lijn te bereiken.

Objectief gezien is het haast onmogelijk aan te nemen dat er tussen de operaties „Kadesh” en „Musketeer” niet een zekere samenhang zou hebben bestaan. Het verloop van de beide militaire ondernemingen toont inderdaad een merkwaardige overeenkomst met de in de zg. „Treaty of Sèvres” vastgelegde gedragslijn, zij het dat de Israëliëse strijdkrachten eerder de 10-mijlslijn bereikten dan was aangenomen. De Brits-Franse militaire acties konden echter niet worden bespoedigd, waardoor de merkwaardige situatie ontstond dat het na het aflopen van het Britse en Franse ultimatum bij zonsopgang op 31 oktober 1956 nog tot in de nacht duurde voordat de luchtbombardementen een aanvang namen.

De belangrijkste factoren die buiten de macht van Israël van invloed op de campagne waren (zoals de slechte kwaliteit van de Egyptische strijdkrachten en de Brits-Franse Suez-veldtocht) beschouwend, zou men geneigd zijn de Sinai-onderneming van de Israëliërs te bagatelliseren. Dit is m.i. toch onjuist. Zo getuigt het bv. van een grote moed om de luchtmacht van een natie in de aanval een in eerste instantie onder die omstandigheden „tegnatuurlijke” defensieve rol toe te kennen. Hoewel een strijd om het luchtoverwicht niet heeft plaatsgevonden, is uit het verloop van de Israëliëse acties gebleken dat de beginselen van verrassing, offensief en initiatief, mobiliteit en flexibiliteit op uitstekende

wijze werden beheerst en tot uitvoering gebracht. In dit verband wordt nadrukkelijk gewezen op het grote voordeel dat werd bereikt door een dergelijk relatief kleine krijgsmacht onder commando van één Generale Staf te stellen. De toepassing van het beginsel van de eenvoud was hiermee wel ten zeerste gediend.

Dat de Israëliërs wel degelijk tot een volledige strategische ontplooiing van hun luchtmacht in staat zijn heeft de Sinaï-campagne 1967 overduidelijk bewezen. Hoewel een gedetailleerde vergelijking van beide veldtochten buiten het bestek van deze studie valt, moge toch worden opgemerkt dat de rol van de Israëliërs in de Sinaï-campagne 1967 wél van doorslaggevende betekenis is geweest. In deze campagne waren de omstandigheden voor Israël bovendien aanmerkelijk slechter dan in 1956. De conclusie lijkt dan ook gerechtvaardigd dat het niet zozeer de omstandigheden zijn waaronder, of de tegenstander of het materieel waarmee, wordt gevochten, die het gebruik van de lsk bepalen, doch veeleer de kwaliteit van de leiders en hun personeel, alsmede de toepassing van de juiste doctrines en procedures.

Samenvatting

Samenvattend kan het volgende worden gesteld.

- a. De Israëliërs kenmerkt zich door een uitzonderlijk hoog moreel.
- b. Als gevolg van zijn geografische positie is Israël enige verdediging tegen de vijandige Arabische staten gelegen in de aanval.
- c. De smalle basis van Israël's economie maakt dit land zeer kwetsbaar en sluit een langdurige totale oorlog zonder hulp uit.
- d. De Israëliërs beschikt over uitstekende eigenschappen voor een moderne bewegelijke oorlog, nl. improvisatievermogen, flexibiliteit, zelfstandigheid en het vermogen tot het nemen van snelle beslissingen.
- e. De Egyptische krijgsmacht was van een zeer slechte kwaliteit voor wat betreft moreel en instelling. Bovendien was het personeel onvoldoende geoefend en het had weinig ervaring met het kort tevoren verkregen Tsjechische materieel.
- f. Egypte moest een oorlog op twee fronten voeren.
- g. Het gebruik van de Israëliërs luchtmacht

is niet van beslissende betekenis in de Sinaï-campagne 1956 geweest. Zonder strijd hadden de Israëliërs het plaatselijk luchtoverwicht verkregen. Zij zijn niet strategisch ingezet.

h. De inzet van de Israëliërs krijgsmacht als geheel en de luchtmacht in het bijzonder kenmerkte zich door een uitstekende beheersing en uitvoering van de strategische beginselen van verrassing, offensief en initiatief, mobiliteit, flexibiliteit en eenvoud.

De hoge eisen die voortdurend aan de Israëliërs strijdkrachten worden gesteld kunnen tenslotte het sprekendst worden geïllustreerd met een Israëliërs uitspraak:

The Arabs can afford to loose one or two or three wars, we cannot even afford to loose one. (Brig.-Gen. Yoffe in de CBS-film „How Israel won the war” van 1967).

en een Arabisch gezegde:

Hebt geduld en het lichaam van uw vijand zal voorbij uw deur worden gedragen.

DIRECTIEVE

van de Chef Generale Staf inzake de inzet van de luchtmacht in de Operatie Kadesh*

Fase 1 (D-dag t/m D+2). De inzet van de luchtmacht is in eerste instantie defensief en wordt bepaald door de vij acties in de lucht. Gedurende deze fase is de intentie de luchtoorlog zoveel mogelijk te beperken. Egyptische luchtaanvallen tegen de Israëliërs bases en bevolking in Israël dienen te worden voorkomen. In verband hiermee kunnen de volgende drie taken in volgorde van verwachte prioriteit noodzakelijk worden.

a. „Air cover” en luchtsteun t.b.v. de grondstrijdkrachten in de Sinaï ingeval de vij zijn luchtactiviteit beperkt tot het frontgebied.

b. Paraatheid tot verdediging van Israël's luchtruim en, indien noodzakelijk, tot activeren van de luchtverdediging.

c. Aanvallen op de Egyptische vltgn en vlbs ingeval de vij de operaties door aanvallen op doelen in Israël uitbreidt.

Fase 2 (na D+2). De luchtmacht dient zich op de volgende taken te concentreren.

a. Luchtsteun t.b.v. de grondstrijdkrachten.

b. Luchtverdediging.

c. Paraat zijn om tegen andere Arabische staten op te treden indien deze aan de strijd zouden gaan deelnemen.

Gehele oorlog. Gedurende de gehele oorlog dient de luchtmacht de volgende taken te vervullen.

a. Transport.

b. Parachutistendroppings.

c. Vervoer van luchtlandingstroepen.

d. Voorradendroppings.

e. Evacuaties.

* Vastgelegd op een vergadering van de CGS met de Luchtmacht- en Marinecdtn op 26 oktober 1956.

Nieuwe uitgave

Eine Militärsoziologie, Technische Entwicklung und Autoritätsprobleme in modernen Armeen, door W. Mosen, 148 blz. Uitg.: Hermann Luchterhand Verlag GmbH, Neuwied en Berlin, 1967. Prijs: f 10,50.

Een Westeuropees boek over militaire sociologie in West-Europa is een gelukkige verschijning, want te lang reeds hebben experts de belangstellenden vrijwel steeds moeten verwijzen naar de Noordamerikaanse literatuur terzake. Wij zouden deze bewering staande willen houden, ondanks het feit dat het gedeeltelijk een nogal bij elkaar geraapte verzameling uitspraken en fragmenten is, die „zwaar geladen” in de richting wijzen van het persoonlijk standpunt van de schrijver. Ons echter voor-eerst bepalend tot een strikt zakelijke weergave van de voornaamste inhoud, zij opgemerkt dat Mosen de krijgsmacht (hij spreekt voornamelijk over „Armeë”, maar stelt uitdrukkelijk dat hij steeds alle krijgsmacht-delen op het oog heeft) organisatorisch onderscheidt in een *onderbouw*, d.w.z. zowel de technische en sociale organisatie als het arbeidsproces, en een *bovenbouw*, i.c. de militaire hiërarchie als een controlesysteem. Zijn belangrijkste these is dat de vertechnisering in en van de moderne strijdkrachten al zover is voortgeschreden, dat de traditionele gezagsverhoudingen tot ondergang zijn gedoemd. Hij voert daarvoor o.a. de stelling aan dat het leiderschap direct en onvermijdelijk afhankelijk is van de structuur van de (militaire) arbeid. In dit verband wijst hij op de invoering van steeds meer civiele beroepen in de krijgsmacht en de mede daardoor groeiende gelijkenis tussen het werk in het militaire apparaat en dat van zeer vele beroepsbeoefenaars in de burgermaatschappij. Dit illustreert schr. bv. met te vermelden dat in 1964 in de Bundeswehr 71% van het personeel functies vervulde, die qua soort en essentie buiten het militaire milieu door 250 verschillende beroepsbeoefenaars eveneens werden uitgeoefend (slechts 29% had dus een duidelijke gevechtstaak).

Mosen, socioloog en reserve-officier van het Westduits leger, constateert een toenemende verzakelijking van het militaire leiderschap en verder een duidelijke verschuiving van de coördinatie en communicatie naar het horizontale vlak. Hij releveert dat door verschillende factoren de verhouding meerdere—mindere belangrijk is gewijzigd. Militaire chefs worden in toenemende mate in hun taakvervulling afhankelijk van de speciale kundigheden van hun personeel. Voor beide categorieën geldt dat het rationeel bezig zijn met gecompliceerde technische apparatuur onherroepelijk ook een rationele beoordeling van de intermenselijke verhoudingen te weegbrengt. Omdat de officier al lang niet meer zelf beschikt over de deskundigheid die zijn eenheid of onderdeel nodig heeft om te kunnen functioneren, moet hij in veel sterkere mate kunnen vertrouwen op de loyaliteit en de volledige inzet van zijn mensen. De auteur memoreert in dit kader het feit dat ook in de militaire organisatie de „ascribed position” meer en meer wordt verdrongen door de „achieved position”. Een belangrijk begeleidingsverschijnsel is volgens Mosen het steeds veelvuldiger ontstaan van spanningen en conflicten tussen de militair-tactische aanvoerder en de technische specialist, of, anders gezegd, tussen de

handhavers van de traditionele, primair op ervaring, intuïtie en formele positie berustende militaire hiërarchie enerzijds, en de dragers van de technisch-functionele hiërarchie anderzijds. De vertechnisering bevordert z.i. ook het proces van rangeninflatie, doordat de voortgaande specialisatie en differentiatie van taken en werkzaamheden tot uitbreiding van het aantal (hoge) rangbekleders nopen. (De pyramidale opbouw verandert geleidelijk in een diamantvorm).

In het laatste deel trekt schr. fel van leer tegen de „Innere Führung” in de Bundeswehr. Zijn kritische behandeling van dit verschijnsel heeft te veel kanten om het hier in enkele bewoordingen te kunnen afdoen. Kort gezegd: zijn voornaamste grief is het misbruik dat de „Innere Führung” volgens hem maakt van de wijdverbreide opvatting dat de militair „een staatsburger in uniform” is. Mosen beticht dit instituut ervan dat het — vanuit een monopoliepositie — d.m.v. allerlei mooi lijkende indoctrinatieprogramma’s aan tienduizenden jongeren een staatsburgerlijke vorming verschaft, die erop is gericht een ideologische rechtvaardiging te zijn van de „gevestigde orde”. Hij ontkent overigens niet dat dit instituut bepaalde democratische kenmerken heeft, maar het functioneert niet vanuit een diepere overtuiging, doch uitsluitend op basis van „zweckrationale” overwegingen.

Wat het effect van de vertechnisering op het leiderschap betreft schuift Mosen de psychologische aspecten, inherent aan de verhouding leider—geleide, wat ál te vlot terzijde. Zo miskent hij de voorbeeldwaarde van de commandant grotendeels, door o.m. erop te wijzen dat de resp. handelingen van de commandant en zijn mensen zo weinig vergelijkbaar, en verder slechts in abstracto met elkaar verbonden, zijn, dat het zich richten naar het voorbeeld van de commandant weinig zin meer heeft. Maar Mosen lijkt — trouwens ook op andere plaatsen in zijn werk — zo sterk te zijn geobseedeerd door de technische ontwikkelingen in de strijdkrachten, dat hij te gemakkelijk tot generalisaties komt. Hij heeft vrijwel alleen oog voor het leger-in-opbouw, voor de procedures in vredetijd en voor de meest moderne — ergo sterk gemechaniseerde — militaire eenheden. Hij schenkt echter te weinig aandacht aan de omstandigheden en het gewenste gedrag in noodsituaties, waarvan de reëel geachte mogelijkheid het bestaan van de militaire macht uiteindelijk rechtvaardigt. Voorts vergeet hij dat ondanks de moderne wapenning, de strijdmacht nog altijd sterk „arbeidsintensief” is, en óók dat, met name in de conventionele oorlogvoering, de persoonlijke bindingen en affecties nog steeds een essentiële — soms determinerende — rol spelen. Het charismatische leiderschap (berustende op onvoorwaardelijk vertrouwen in en bewondering voor de persoon van de leider) mag soms op de achtergrond schijnen te raken, het treedt regelmatig naar voren, vooral in crisisperiodes. Te denken valt bv. aan figuren als Dayan, De Gaulle, Castro e.d.

Een gechargeerde voorstelling van zaken geeft Mosen als hij het doet voorkomen alsof iedere soldaat voortdurend met het dilemma worstelt, hoe hij zijn vakken-nis in een congruente verhouding kan brengen met het formele rangenstelsel. Hier overschat hij kennelijk de

invloed van de technische specialisatie en veronachtzaamt daarentegen de sociale, ideologische en culturele tendensen die evenzeer tot aanpassingen aan eigentijdse gezagsverhoudingen leiden. Hij gelooft dat de specifieke vakkennis onder alle omstandigheden moet prevaleren boven de andere criteria, waarmee de leiderskunde wordt beoordeeld. De diversiteit en de onderlinge samenhang van de werkzaamheden zijn echter zo groot, en het zicht op de *algemene* situatie, behoeften en ontwikkelingen is dermate moeilijk te effectueren, dat het richten van de diverse bijdragen op een gezamenlijk doel en het opstellen van een prioriteiten-schema (om enkele voorbeelden uit het militaire „bedrijf” te noemen) een autorisatie behoeven die los staat van de afzonderlijke activiteiten. Bepaald afwijzend staan wij tegenover Mosens uitsluitend negatieve houding t.a.v. de primaire militaire vorming. Stellig menen ook wij dat deze „Formalusbildung” steeds moet zijn aangepast aan hedendaagse normen en opvattingen en dat de functionele waarde ervan t.o.v. de totale organisatie centraal dient te staan. Hij maakt het echter wel erg bont als hij stelt dat vele militaire leiders die in deze context verwijzen naar de mogelijkheid van desorganisatie en demoralisatie in gevechtssituaties, dit doen als *voorwendsel* om de uit de pretechnische strijdmacht stammende discipline te handhaven. Deze uitspraak lijkt, te meer nu zij niet is gestaafd met onderzoekmateriaal of andere adstructies, eerder op een verachtmaking dan op een rationele these.

Wij achten het niet uitgesloten dat de algemeen merkbare democratiseringstendens t.a.v. de strijdkrachten, bepleit vanuit politieke, morele en doelmatigheidsmotieven, Mosen tot bezinning op de vertechnisering van

de strijdkrachten heeft geïnspireerd. Maar hij is hierbij naar onze mening te generaliserend tewerkgegaan, en heeft zich — sommige zaken sterk simplificerend, andere juist overwaarderend — te veel laten meeslepen door zijn kennelijke afkeer van militaire gezagsverhoudingen als zodanig. De pleidooien die hij houdt voor hervormingen in het leger maken daardoor veeleer een speculatieve dan een wetenschappelijk verantwoorde indruk. Hij baseert zijn betoog te veel op de krijgsmacht als „werkgemeenschap” en te weinig op haar hoedanigheid van strijdorganisatie. Een en ander neemt niet weg dat schr. terecht heeft gewezen op de grote invloed die van de vertechnisering uitgaat. Wij stellen ons eveneens positief op tegenover zijn conclusie dat, als gevolg van de voortgaande doordringing van invloeden van de totale samenleving op de strijdkrachten, de integratie van volk en krijgsmacht niet meer ongedaan kan (en mag) worden gemaakt. Hij wijst — soms op treffende wijze — terecht op de steeds complexere en verder reikende militaire besluitvorming, de relatieve betekenis van sommige „geijkte” procedures en voorschriften, alsmede op de vervlechting van specifiek militaire en niet-militaire belangen en behoeften. Op soms weliswaar extreme, maar niettemin duidelijke wijze heeft hij aandacht gevraagd voor enkele actuele ontwikkelingen, die reeds feitelijk van invloed zijn op wezen en profiel van de krijgsmacht. Het is om deze poging — tot een scherpere bewustmaking van de talrijke en veelsoortige veranderingen in en rond de strijdkrachten — dat wij, ondanks enkele bedenkingen en niet zonder aarzeling, dit boek toch ter lezing aanbevelen. In het bijzonder aan hen, die de continuïteit van de krijgsmacht als samenlevingsverband ter harte gaat.

F.G.E.

PERSOONLIJKE LENINGEN

Wij verstrekken Persoonlijke Leningen aan Officieren van Land- en Luchtmacht op de volgende voorwaarden:

f 6.400,00 bruto. Afl.term. 48 maanden. Rente 5% (disc.).

f 6.000,00 bruto. Afl.term. 36 maanden. Rente 5 1/4% (disc.).

Het netto maandelijkse inkomen moet tenminste f 1.200,00 bedragen; het geleende bedrag moet verzekerd worden.

Alle inlichtingen worden U op verzoek gratis verstrekt.

Ass.bedr. **OUDE WOLBERS, REITH en BORKENS**
Postbus 370 - ENSCHEDE - Telef. (05420) 254 61

LUCAS Elektrische uitrusting voor motorrijwielen en automobielen.

C.A.V. Diesel apparatuur en elektrische uitrusting voor tanks, vrachtwagens, autobussen e.d.

ROTO-DIESEL Diesel inspuitapparatuur

BRYCE-BERGER Diesel inspuitapparatuur

GIRLING Remmen en schokdempers

LODGE Bougies en gloeispiralen

DON CAPASCO Rem- en friktievoering

IMPORTEURS VOOR NEDERLAND

TRANSMARK

N.V. HANDELMIJ. TRANSMARK
Hoofllaan 57 - Bussum
Tel. (02159) 1 01 51* - Telex 12055